

sadržaj

Poezija

Davor Mandić
Uvodnik | 4

Admiral Mahić
Pjesme | 6

Proza

Željka Horvat Čeč
3 divna dana u novinama | 64
postati intelektualac IN RI | 65

Srđan Sandić
Priče | 66

Korana Serdarević
X Man | 70
Isti čača | 72
Neverin | 74

Robert A. Vrbnjak
Na nišanu | 76

Film

Eva Simčić
Redefiniranje queer momenata -
autentičnost i opozicije | 80

Marin Tomić
Melancholia i Tristanov akord | 84

Glazba

Zdeslav Benzon
Američki punk: Gabba gabba we
accept you one of us | 88

Vjeran Stojanac
Britanski punk | 94

Zvonko Slišurić
Never Mind the Covers | 100

Damir Trupinić
Nova americana | 104

Vjeran Stojanac, Ivica Mitrović
Orange Strips | 110

impresum

nakladnik
Udruga za umjetnost i kulturu "parNas"

za nakladnika
Matija Budimir

glavni urednik
Krešimir Vogrinc

uredništvo
Kristina Posilović [poezija/proza]
Dejan Durić [film]
Vjeran Stojanac [glazba]

lektura
Sandra Salopek

ovitak
Vedrana Stržić

Davor Mandić Uvodnik

Prva rubrika poezije u novoj eri Rea, digitalnoj, elektroničkoj, donosi jedan bitan odmak. Pjesnička rubrika Rea u svojoj je povijesti prešla put od afirmacije studentske pisane riječi, preko supostavljanja amaterskih, početničkih, i onih nešto afirmiranijih pjesničkih glasova, do finalne faze u kojoj se amaterski glas nešto teže probijao do njenih stranica. Nije to zato što amaterski glas ne bi valjao, prvenstveno je to bilo zato što je taj period u hrvatskoj poeziji u osvit drugog trećemilenijskog desetljeća donosio fenomenalne nove glasove. Koje je često upravo Re prvi otkrio.

Negdje u tom periodu započeli smo u ovoj rubrici i uspostavljanje potrganih kulturnih veza između država bivše Jugoslavije. Nekako se činilo, a i čini se, da premalo znamo o svojim susjedima, da iako govorimo ako ne istim, a onda razumljivim jezikom, nismo baš zainteresirani za zbivanja preko granica. Prvo e-izdanje poezije Rea, onog koji će još lakše prelaziti fizičke granice, jer neće morati brinuti o nepostojećoj distribuciji kulturnog periodičkog printa, nastavlja tu priču.

No ovaj put nećemo kao dosad predstavljati cijele nacionalne poezije, pa bile one reducirane na mlađe ili poetski bliske pjesnike. Ne, ovaj put predstavljamo samo jednog kapitalca, izborom iz njegove poezije.

Uzet ćemo za početak njegovu kratku biografiju:

Admiral Mahić je rođen 1948. godine u Banjaluci. Pjesnik i dramski pisac. Objavio 14 knjiga poezije. Član je Društva pisaca BiH, Društva hrvatskih književnika, PEN-Centra BiH i Hrvatskog PEN-a. Živi i radi kao slobodni umjetnik i urednik časopisa za poeziju i umjetničku fotografiju Republika poezije u Sarajevu.

Malo ćemo iz ovoga dakako saznati, osim da voli književna društva. Mahića će neki nazvati autsajderom, pjesnikom koji nije dio ovog ili onog klana, pjesnikom koji je klanovima nerazumljiv. Ja bih ga prije svega nazvao putnikom. Putnikom koji spaja svjetove, koji zna da je ljubav pokretač, ali i usud. No neće zbog nje, i na tom svom putu, taj admiral bez broda neodgodivo stati na međaše i plakati, kao što bi to možda učinio Ujević, on će se s njome znati i našaliti, zaviriti joj pod suknju i zagrliti je. Pa makar ona bila i neznana gospođa u kinu ili Barbara, otjelotvorena čežnja.

Za Mahića sve je i ništa nije sveto, ili nije barem toliko sveto da bi se zaboravilo na to zirnuti i iz drugoga ugla. Otud ćemo u njegovoj poeziji i naći toliko promijenjenih rakursa, metaforičkih očuđenja.

Mahić će u formi, vidjet ćete kad pročitate ovaj izbor iz njegove poezije, biti gotovo biblijski pathosan, sav u anaforama, povišenog registra, ponekad i kao lijek protiv apatije, urlik na prazninu, nepravdu, indolenciju. Bit će to ponekad i pobuna, ginsbergovska pobuna. Ali ako stvar ne uspije, uvijek ostaje popiti viski s mladićem iz Zambije, u vagon-restoranu u zvižduku voza za Beč. Jer *Mora se skakutati po svijetu.*

Ili ostaje pogledati na život pajtonovski, s vedrije strane, našaliti se s njim, općim mjestima, sobom... *Vjerujem da je Branko Mikulić sa četrnaest godina / otišao u partizane, a ja u depresiju ili Ja sam nekada bio pjesnik opojan kao makedonski mak, / rođen u znaku jarca, u podznaku krmak.* A pjesniku valja vjerovati na riječ.

Zato dosta o njemu, vrijeme je za njega, integralnog i necenzuriranog. Uživajte u poeziji!

Admiral Mahić Lična karta

Kuju mi zvijezdu a nemam lične karte!

Datum rođenja – devetnaesti januar koji nekad kaže istinu...

Mjesto rođenja – Cepelin u kojem se proizvode misli iz kojih Slike iskre...

Lični broj – Bezbrojni.

Nadležni organ – kafe Baza nalik na minsko polje.

Država – Put ljubavi... Moj put je labirint. Moj umjetnički život je prehladen...

Moj diplomski je bio ljubav među biljkama u kojim skriven hor žubori...

Čuvam se ljubavi posvuda osim onamo gdje bi trebala biti.

Čuvam se inkasiranog neukusa.

Država je rad i znoj u gaćama.

Čuvam se ražnja zavisti i pića koji blicaju u jetri.

Jebo piće ako nisam pao.

Bušim mješine magle na karti svijeta u izlogu turističke agencije – da u sebi bljesak božiji ojačam...

I kažem nacionalistima: nemojte mi se približavati – ja živim – gdje vi niste shvatili...

Rano ujutro krenem hodati uokrug po dlanu prosjakinje da prodam moju knjigu pjesama da bih platio račune... ah, divno li je skakutati po dlanu prosjakinje ali je strašno dlan prosjakinje biti!

Tuširam se transferom novca WESTERN UNION. Dao sam oglas da mijenjam jednosoban stan za garsonjeru u Bank-automatu ili u Trezoru Centralne banke mrava. Dao sam oglas na radiostanici da tražim rastavljenu ženu koja tačno u ponoć počinje naglas da čita biografiju predsjednika Jugoslavije.

Prezime – Mahić... Pjesnik koji leti u svim pravcima da se uz ljubav privije jer se boji da je nikad nije odvolio. Zajedno sa Markom, Ervinom i Irfanom voli liriku do peta! Idem tamo kamo pjesma leti! Hercegovina je pčela koja liječi akcentima i mirišljavim riječima. I gle Mahić je utrčao u bosansku unakrsnu paljbu leda i jugovine, u dvoboj sna i buđenja...!

Nigdje me nema. Negdje sam nestao na putu ka sebi. O ružo koja se rasipaš! Mahić je nomad koji ima samo šator i u njemu sanja da je marinac. Mahić je plivač izvrnutih džepova koji se negdje zagubio u sprovodu slobode...

Doplivao sam preko prašine do mirisa čempresa koji čita moje pjesme.

Iz čahure dudovog svilca izlazi duga. Sad sjedim na klupi pored čempresa iz kojeg kaplje nebo kao smola...

Htio bih da dobri ljudi nisu na gubitku ako me ugoste...

Htio bih da je dobri ljudi na sve strane.

Živim ispod čempresa.

Ime – Admiral... (arapski – amir alma – zapovjednik vode) Isplovit ću iz Sebičnosti – naći ću svoj put do Dobrote.

(hebrejski – amir el ba – osunećeni morski mirisi) Izvorne kretnje Hebrejskih miomirisa tek će krenuti...

(hrvatski – protočni hrvat bez stalnog boravka koji se non-stop ulijeva u slapove Krke)

(bosanski – kadun Paša iz Neuma) Iako nemam slobodan ulaz u Parlament u srcu imam izlaz na more...

(srpski – topao napitak od crnog vina, šećera, jaja i začina iz Federacije BiH za prozebline od proživljenog...)

(hercegovački – vrsta velikog dnevnog leptira koji kipućim mlijekom iz majčine utrobe gasi požar nastao od munje)

Munja može biti i Ljubav sa samo jednim jedrom!

Puk jednim okom spava,

drugim okom plače.

Kako je to potresno!

Ružno ptiče

Mene je neko podigao iz trave
jer sam se sunovratio
sa crne grane.

O slatko! O divlje!
Ovdje su mačke podle!

Ružno sam ptiče, mekim kljunom
udaram po silovitom morskom buku
i cvilim kao vidik kojeg
gromovi ko žandarmi tuku!

Moja krila napreskok lete
Volim put
Moje noge ne znaju hod
Susprežem svoje divlje kretnje
i žmirkam u svod.

Neću u gnijezdo
u kojem grije mrak!
Ostajem u vihoru,
sam i svoj,
slabašan i jak!

U autobusu koji mahnito juri iz Kaira prema Port Saidu

Mogao sam se oženiti u Egiptu
jednom zrakom zalazećeg sunca
koja maestralno otvara kapije poljana
ispred autobusa koji mahnito juri
iz Kaira prema Port Saidu...
Pored mene prolijeću oči
egipatske djece kao svjetlaci, nježne žeravice,
dok tajni papirusi se suše pod temeljima blatnih kuća
prelivenih bojama sunca, a prepečene kasarne uzdišu
za valovima Nila
i sparušeni vojnici piju u pustinji vodu kao djetlići,
bespomoćni ali brzi.

Ne mogu se mrtvi dozvati
ako se okrenu od tebe. Ne mogu se živi
dozvati ako se okrenu na tebe.
A u groblju kairskom stanuju živi ljudi.
Od nišana do nišana suši se veš.
A iznad groblja svjetlucaju antene kao ozarene hrizanteme.
I svi stanovi na planeti zemaljskoj su groblje
iz kojeg treba ustati proročki...
Svaki dan svoju ništavnost treba zafrkavati.
Nijedna vojska ne smije biti zaozbiljno uzeta, oružjem.
Sve oblakodere vjetar vodi na šišanje.
Ali ja maštam šta hoću.
Grudve oblaka i krošanja su moje riznice.
Čist pogled i poljubac - zlato i srebro.
Jedan misli ako ima dvorac
da je pobjegao od smrti u zlato,
drugi kroz dvorac traži besmrtnost u spavaćoj sobi
treći javno pokazuje čarobni plašt istine
ispod kojeg se tijelo pretvara u svemirsku pticu...
Niko nije vlasnik tijela, do smrt.

Sad znam,
 prehrambeni proizvodi iz doba Ramzesa III bijahu svježiji.
 Pilo se pivo od prve pšenice i prve datule,
 u koje nije utisnut datum.
 Slavile se vezice češnjaka.
 Molilo se salati koja raspiruje ljubavni žar.
 I sa svemirskom kozmetikom su dobro stajali –
 terpentinskom smolom i tamjanom trljali su pustinju
 da sačuvaju njen razuđeni miris
 provjetrenosti.
 Tako su to činili srdačni i čisti vanzemaljci
 koji su donijeli oko Ozirisa,
 Svevideće oko, preiskusno sunce,
 prozor koji hoda kroz mrtve ljude!
 Duboke rupe kopa ezoterijski vjetar
 u pijesku pustinje vrtače
 ka nilskom izvoru streme...

Sve to u nevjenčanoj zruci pustinje
 u zalasku sunca smeđem kao hurma
 dok vjetar bije pijeskom o prepečene cigle
 i Vesna hoće da me poljubi. A ja
 zinuo u žuti pijesak, u siromašne kućice,
 u zlatnog magarca prema kojem djeca trče
 da ga pitaju za zdravlje...
 Ja hoću Sfingu da poljubim!
 Vesna jaše devu, deva jezdi putinjom, pustinja jezdi
 svemirom. A šta dalje?!

I zaputim se koracima ogromnim preko neba.
 Ali mi smo tu, samo tu, u zalasku...
 Kao da okean vijuga pred nama, Nil pere veš svemira...
 A šta dalje?

Amerikanac iz našeg autobusa fotografiše
 zalazak sunca iza vojne baze...
 Vesna ljubi Amerikanca.
 Istinska knjiga stvara ni iz čega.
 Izdaja stvara iz svega, ništa.
 Vрати se ljubavi – njište veselo
 dečki i curice koji se jure po pustinji.
 Ali ja plivam u potopljenoj katakombi,
 svjetovi izvorni u zemlju propali su, svi osim mene,
 a ja plivam ukруг pred davljenje i čekam ući,
 kroz vijugavi Nil u vrtaču pijeska u vrtlog izvora, ali
 ja nemam djevojku koja iz vruće vode Nila
 izlazi u noć samo za mene,
 faraona nježnosti, admirala valova beskraj,
 izlazi iz središta zemlje...
 Ja imam samo zraku zalazećeg sunca...

Zaista sam se mogao oženiti u Egiptu
 bez ikoga i ičega
 Zrakom zalazećeg sunca
 Ali autobus je otišao
 u prošlost
 moje budućnosti.

Kuglica plutonija

Ne poznajem kuglicu plutonija. Čuo sam da ona, kad se raspada, nudi mrtvacima let kao tornjevima od zvijezda. Amerikancima let kao i Rusima. Male države posjećivati volim. Mirno šetati dok svjetla mi se smiješe. Pjevati kao bumbar u kruni polena punoj. Ne zvoni više oružje. Tijelo krasuljcima obavijam. Ne zaključavam stan. Tuširam se planinskom vodom. Živim kao miš u sumraku. Ne ide mi u glavu da sam živ kip. Kao da sam ovdje na proputovanju do neke svečanosti. Možda je duša u stanju obući svaki oblik. Progutao sam kuglicu plutonija misleći da je maslina. Onda na zvjezdanom stijegu doplovio do Amerike. Njeni filmovi ne liče više na rajsko predvorje. Krvi, Davide! Oružja, Davide! Spor vjetar udara u grmove gdje se ptice ljube. Samo su dva čovjeka pod nebom: Dželat i žrtva Rusija secira Ameriku. Amerika secira Rusiju. Kako su puste ulice Tebe.

U kinu

Tačno u 18,05 – u prvom redu kina milujem nogu neznane gospoje.
 Tačno u 18,06 – šanuo sam neznanjoj gospoји: Možda me ljuške od kuhanih jaja ugriju ako i njih pojedem...
 Tačno u 18,07 – glas Mitra Mirića iza kino platna se razliježe: Prijatelju, prijatelju, marš u pizdu materinu, Što si mi jebo ženu, dok sam bio na terenu.
 Tačno u 18,08 – pozdravlja me pjesma DOKTOR LJUBAVI koja je izvadila krv iz Pati Smith (jer valjda ljubav je vampir).
 Tačno u 18,09 – pozdravljam goluba koji više ne želi biti golub – jeo je mrvice, pio je lokvice, gugutao je, jahao je na golubici.
 Tačno u 18,11 – pozdravljam urote koje kane da nas utore...
 Beskrajno trče amo-tamo ljudi, slatki uljezi, dimni signali – ogledam se u presjecanju dvije sprave za Muku – mora da me ima u djetetu koje na jednom prozoru razmiče zavjesu, mora da me ima u starcu koji inkasira svoju euforiju...
 Tačno u 18,11 – pozdravljam kinooperatera koji projicira film o mesnici. Teg od pola kilograma nema pola kilograma. Nema anđela da je zreo kao zelenosivi bor. Gdje je nevini slavuj u vrtovima dvorca?
 Tačno u 18,12 – pozdravljam ljevača zvona što vatrom izgoni iz metala demona.
 Tačno u 18,13 – pozdravljam sve topline, sve hladnoće, mekoće i tvrdoće, živo i neživo, jer oni su par, čak i ako se nikad nisu vidjeli.
 Tačno u 18,14 – pozdravljam ratnike koji su veličanstveno odglumili ratnike. Pozdravljam počinioce zločina braneći se od svezanih. Pozdravljam tirane koji se okrepljuju tišinom. Ne otpozdravljaju. Izgubili su bitku s beskrajnom ambicijom i sad su nula nad beskrajem stanovništva.
 Tačno u 18,15 – pozdravljam gospojine gaće intime.
 Tačno u 18,16 – pozdravljam raspjevane odsjaje pijace i teferiča na zemlji.
 Tačno u 18,17 – pozdravljam vanzemaljske psihijatru koji još uvijek ispumpavaju kokainsku crtu u koju je ušmrkan celoloidni trans...
 Tačno u 18,18 – pozdravljam najsmionije ljudsko lice – Don Kihotovo! Sva druga su smiješna.

Tačno u 18,19 – pozdravljam Roma sa harmonikom koji veli da se svaki rad plaća.
 Tačno u 18,20 – pozdravljam crnca koji mjeri dužinu rukovanja...
 Tačno u 18,21 – pozdravljam djetetaše zaspalo u rukama čiste majke.
 Tačno u 18,22 – pozdravljam sa vrha brda cvrkut. Pozdravljam iz svih sudbina cvrkut. Pozdravljam djevice, silovane supruge, pozdravljam sve žene koje su od lica do stopala obli-
 vene rumenilom.
 Tačno u 18,23 – pozdravljam vikendice među zvijezdama. Otpozdrave fasade potonule Atlantide.
 Tačno u 18,24 – pozdravljam vitki jablanovi naoštrenih bridova lopove. Otpozdrave, ali u prvi mrak skreću.
 Tačno u 18,25 – pozdravljam federe jarka na kojima spavam...
 Tačno u 18,26 – pozdravljam ćevapčiče koje jedem kao tablete...
 Tačno u 18,27 – pozdravljam Josipa Severa i Milana Čakara koji su se sa dušom i tijelom rastavili, da bi prišli Tajni...
 Tačno u 18,28 – pozdravljam sebe i kažem sebi: Pusti me da pijem – mi smo u sepetu...
 Tačno u 18,29 – pozdravljam oca i majku koji su me kao vidre izveli iz spilje alkohola i privili uza se.
 Tačno u 18,30 – pozdravljam ljupku djevojčicu kraj žičane mreže koja okružuje trafo-stanicu, jer čim sam je dodirnuo – u najmračnijem oblaku užgala se svjetlost!
 Tačno u 18,31 – pozdravljam taksistu. On odmah otvara vrata.
 Tačno u 18,32 – pozdravljam Tvrтка koji vjeruje kao i ja – da politika nije naš posao.
 Tačno u 18,33 – pozdravljam majstore umjetnosti koji klešu i čiste moju krišku patnje, pozdravljam nevidljivu radničku klasu koja je izgradila ovu vrstu života, kratkotrajnog...
 Tačno u 18,34 – pozdravljam onostrane električare koji su uveli šum svjetlosti koji nosi tjelesa i zbori: NIKO NEĆE BITI UBIJEN. Niko se neće ugasiti osim tašte tmine. Ali i sada će biti skrojen od mesa putnik, da na ruke primi istinu.
 Tačno u 18,35 – neznana gospođa otvorila je moj šlic...
 Tačno u 18,36 – pozdravljam vodu što u kanalizaciji žubori, istinu ili laž.
 Tačno u 18,37 – pozdravljam cijeli ljudski rod što srlja u zlo.

Na sinemaskop platnu još se nije zbilila najuzbudljivija akcija:
 Strašno OTRIJEŽNJENJE!

Kuća u zagrljaju sa čempresom

1.

Na stolu miriše hlorofil, pisajući stroj pun vijavice. Iz ovog kuta, iz vatrenog snopa ne mogu dalje – čekam da kanarinac cvrkutom počne rušiti zidove.

Čekam te, ljubljena, u ovoj kući gdje lučim poeziju. O moje vatre! Riječ se napila, u stalnom strahu od smrti. Kuća je jeka, kuća je tijelo. Nitko ne zna šta radim u kući od mineralnih prozora. Soba je pričama zakrčena. Šutim, od soli kip ti pravim. Kuća nema straha, spokojno kao mačka u zumbulima plavim prede.

2.

O ženski cvijete, o živa prirodno, i čempres pred našom kućom s nama je na putu. Otvori prozor pozdravi ga, dodaj mu čašu vode, kaži mu da pjeva.

3.

Zidovi bez cigle, vječnost, do sitnica tačna, kreči nas nevidljivim vapnom, poji nas vinom. Iz riječi izlaze cvjetni prašnici, rasipaju polen po podu. Ispod je sada svod. Kuća, preplašeno ispušta bodlje – obiteljski kaktus!

Da mi je

Čudan si naletu nadahnuća
 izrešetan strijelama daha.
 Iza smrti ima kuća
 u kojoj anđeli rade na lijeku protiv straha.
 Da mi je dlijeto koje u kamenu izrezuje
 dvostruki lik Postojanja.
 Da huk ljudi duša pije i da bolje mislim o ljudima
 jer su promrzli od neznanja.
 Da divlja ljubav štima strune svih buđenja,
 da ispod mlinskog kamena prosijava ljubljeno
 srce koje pita: je li sveta samotnica
 prošla trgovom? Da gradim na smrti!
 Moj alat, to je moje tijelo!
 A radna knjižica – grla moga glas!
 Halat stvara biće – jedan zvuk.
 A sad stvarnost.
 Da mi je sobičak s mirisom i bojom lavande
 u potkrovlju Starog Grada,
 u terci zrikavaca koja rida jednako – Omnia vincit Amor.
 Da mi je da me otok Hvar povede kuda ja želim.
 Omnia vincit Amor.
 Da mi je da se malo smirim i –
 i da se kao fitilj dinamita iz Civilne zaštite
 potpaljujem izoštranim poljupcima.
 Da mi je da otrčim bos u Vrgorac –
 da brstim lišće u Tinovom vrtu.
 Da mi je uskočiti u prvi jutarnji tramvaj koji ide
 ka sjedištu Crvenog Krsta i službenike pitati:
 Znate li šta se desilo sa mojim amidžom Hamom?
 On je klesar i zidar.
 Ljubio je odozgor djevojku Baricu kao što nebo ljubi jelu.
 Čuo sam da je Barica iznenada umrla, ali kuda je nestao Hamo?
 Da mi je pojesti čist zalogaj s kapima kiše
 što pada sa crkvenog tornja!

Da mi je da se probudim u više zemalja u isti tren, jer neke ljude
 ne mogu zaboraviti.
 Ljude kojima su nedostajale nage ljepotice
 ne mogu zaboraviti.
 Umriješću u više zemalja u isti tren
 vjerujući da na javi ljepotice darivam
 sirotanima i samim.
 Ušao sam u zemlje da pišem, da gorim,
 da se pipam po tijelu – da iza divlje ruže
 probudim raskoš sna i motrim okom nade.
 Ušao sam da spojim led i vatru.
 Da mi je zakucati Gospodu na rajska vrata!
 GOSPODE
 Oblaci jašu divokoze što po obroncima
 brste tvoje svjetlo.
 A mene vinograd nosi na leđima
 da me upozna sa djevojkom.
 VIŠNJO
 Čudna si ti višnjjo
 neprekrivena prašinom sa puteljka
 Sa mušicom pijem vino
 kojeg nam u bokal toči opala peteljka
 MASLINO
 Čudna si maslino
 Prekrivena prašinom sa kozije staze –
 jer ledeno i slatko ulje iz ljubavne ekstaze
 nježnije me opija no vino
 LAVANDO
 Čudna si ti lavando
 otkrivena gorućim srpovima
 Ne svetiš se, plačeš u sebi,
 iskreno, tiho.
 GROŽĐE BIJELO
 Čudno si ti grožđe bijelo

Prekriveno mirisom djevojačkim
 Sanjajući da je ljubim
 izljubiše grozdovi njeno medno tijelo.
 DJEVOJKO
 Čudna si ti ljepotice
 raskrivena prašinom sa mjeseca
 GROŽĐE CRNO
 Čudno si ti grožđe crno
 zakriveno crninom
 Proplakalo za Isusom
 Vječno traj, jer si vjeri ljubavnoj vjerno!
 MORE
 Čudno si ti more
 nadkriveno hukom vihorca
 Svatovi od morske pjene, krenite sad gore.
 Poljubila je mula magarca –
 vjenčaće se dva plavila.
 PJESNIČE
 Čudan si ti pjesniče
 Istkan lahor-stihovima
 Što ih napisa u ovo ljetno veče.
 Dalmatinske pčele te doje nektarom iskrenosti.
 Gospod ti je dao ambroziju pjevanja.
 UZMORJE
 Čudna si ti Uzmorje
 Sakriveno u guste ćilime mirisa
 Prekriveno milijunima arija cvrčaka –
 I orguljnim hujanjem zraka –
 A ipak stremiš dalje, najdalje.
 Ti si sunce prijateljsko!
 GOSPODE
 Da mi je litar lavandinog ulja sa otoka Hvara,
 Da oblikujem tijelo djevice.
 Da mi je dobiti azil u kapi lavandinog ulja,

jer sit sam bilo čije
 politike sa tuđom kesom i kostima.
 Da mi je govoriti istinu a da nisam
 unaprijed uhapšen. Pokriti lice Laninim grudnjakom
 Doživjeti smrt mirno i prirodno
 GOSPODE
 Hvala ti što si umirio moj kret nemira.
 Očuvaj me
 od moje taštine,
 i sačuvaj me
 od tuđe zavisti!
 Drži me daleko od te dvostruke mržnje,
 pusti da budem stranac u ljudskoj pustinji
 i putnik vrta divljine.
 Samo je tvoja Ljubav remek-djelo
 u tišini svemira!
 Omnia vincit Amor!

Jutro

Premorio sam se od jahanja perja
 nikad nisam bio bliže oblacima kao jutros
 Mnogo lijepih djevojaka nema mene
 Mnogo praznih kuća pored mora nema mene
 Ni državni ni privatni biznis nema mene
 Uspravna samoća
 Jutro.

Nekoliko stotina

Ljudi se iskradaju iz kuća koje stalno
 mijenjaju svoju zapreminu.
 Ide na posao
 nekoliko stotina nakrivljenih nišana.
 Nekoliko stotina poluotvorenih nebesa.
 Nekoliko stotina očiju bez vjere.
 Nekoliko stotina
 potplaćenih radnika posmatra kako
 iskačem kroz pendžer u mokri vrt –
 jer ja neradnik uživao sam sa gospojom
 u krevetu, a žutosmeđa mačka
 na poljubce bi frktala.
 Pitao sam je zna li Ramusa.
 Ona je rekla da zna Ramiza.
 Zaposlio se Ramiz. Postao rob.
 Oženio se Ramiz. Žena i kum otjerali ga u grob.
 Šanuh gospoји da Terpander, Spondon i Aleman
 zabraniše robovima pisati poeziju
 koju prožima ljubavni žar!
 Ide na posao.
 Nekoliko stotina užegnutih zglobova.
 Nekoliko stotina lisičijih poljubaca.
 Nekoliko stotina modrica tijela
 Nekoliko stotina plavih lala
 iz kojih se kišnica izljujeva.
 Nekoliko stotina štambilja.
 Nekoliko stotina snježnih pobačaja.
 Nekoliko stotina šarafcigera u snovima.
 Nekoliko stotina gorkih ridanja.
 Nekoliko stotina pogleda skorbutnih.
 A ljubav se posadi
 samo jednim pogledom.
 Nekoliko stotina kozmosa koji
 na čarobnom stroju izrađuju tjelesa.

Nekoliko stotina Apokalipsi koje u ljude tetoviraju svoje mape!
 Nekoliko stotina sablasnih muzeja gdje tuli sunčev rog.
 Nekoliko stotina zapaljenih šipki roštiljskih.
 Nekoliko stotina remek-djela radničke klase koja gradi vrstu života, kratkotrajnog.
 Ide na posao.
 Nekoliko stotina brisanih prostora da uobliče smak u ogromno svanuće.
 Sve što je jednom oblikovano, jednom vaskrsnuće.
 Kao vlastita negacija – kao negacija svog očaja.
 Nekoliko stotina ribolovnih karata u kojima se ribe kandiduju za žrtve.
 Nekoliko stotina Ilijada i Odiseja što bistre iskus i zanos.
 U kojem sve će doći na svoje.
 Nekoliko stotina kidnapera moje drage.
 Nekoliko stotina nevidljivih dodira moje drage.
 Nekoliko stotina lažnih političkih izvještaja koji gode kukavicama.
 Nekoliko stotina lažnih priča o nastanku svijeta.
 Nekoliko stotina lažnih obećanja o nestanku svijeta.
 Nekoliko stotina prodavaca magle.
 Nekoliko stotina Lukijana koji u hodu razotkrivaju prevare.
 Nekoliko stotina Ramusa mene tješe
 Uzvodnim glasom:
 „Umijeće stihotvorstva, zar da se vrijeđam,
 valja više cijenit od umijeća vladanja!“

Memoari mladog Banjalučanina

Tačno u 9,29 devetnaestog januara prije Krista i Muhameda iskočio sam iz letećeg tanjura na zaleđeni krov banjalučkoga porodilišta.
 Čim je iluzionista Dejvid Koperfild krenuo hodati po staklu a potom u Mujinoj čevabdžinici naručio srednju porciju čevapa – tačno u 9 i 30 rodio sam se stoposto u centru Banjaluke –
 probudile su me pionirske marama...
 Jer prije rođenja bio sam u ilegali ali sve planete u vasioni paktiraju s uređajem što prisluškuje ilegalce – a samo sam htio napisati reportažu o radnicima tvornice koja je iskovala moje lice!
 Tačno u 9,31 izlazim iz porodilišta i udvaram se razvedenim ženama koje sretnem –
 Tačno u 9,32 poskupila je struja, ali velikodušni Dejvid Koperfild u rukama čuva struju od 220 volti i besplatno pali sijalicu, a može i kasetofon –
 Tačno u 9,33 ujela me pčela iz Hercegovine i prošla me reuma –
 Tačno 9,34 nana u nanulama otrčala je u Opštinu i dala mi ime Admiral –
 Tačno u 9,35 naslonio sam se na stablo i pišao, a iz stabla je izašao milicionar i upitao kako se zovem. Rekao sam da me je nana u nanulama upisala u Rodni list kao Admirala –
 A ti si taj Admiral, zapištao je kao roštiljska kobasica i ošinio pendrekom!
 Tačno u 10,36 milicionar je sreo nanu i izbio je iz nanula!
 Tačno u 10,37 milicionara je sravnio zemljotres!
 Tačno u 10,38 zbog razvedene žene skočio sam s mosta u Vrbas: povukao me rječni vir što se okretao kao elisa helikoptera!

Tačno u 10,39 rođak Ničo svirao je gitaru na desnoj obali
Vrbasa i pjevao: Uhvati se za slamku!
Tačno u 10,40 uhvatio sam se za vrbin opali list i izvukao se
iz začaranog vrtloga –
Tačno u 10,41 razgovarao sam s anđelima koji vjeruju
da rad otklanja od nas tri velika zla. Moram raditi, donekle,
ne mozgajući previše.
Tačno u 10,42 – pijem pivo s rođakom Akom kom je u očima
bunar u kojem se danju vide zvijezde –
Tačno u 10,43 rođak Midhad daje mi novu novčanicu od svoje
radničke plate i osmijehom kaže: Evo za pjesmu!
Tačno u 10,44 rođak Mirsad Borac upoznao me s razvedenom ženom
koja je najbolja prijateljica njegove razvedene žene –
Tačno u 10,45 svukao sam haljinu s njenog tijela
i rekao joj da se ne brine –
Tačno u 10,46 popeo sam se u njeno selo Gornja Maslenica
da je zaprosim ali njena je majka ispalila
hitac iz puške kremenjače pa sam se dao u trk
kroz koprive prema selu Donja Maslenica –
Tačno u 10,47 iz sela Donja Maslenica, gdje se vodovodne
cijevi ne svađaju već dogovaraju, otputovao sam vozom
za Plitvička jezera –
Tačno u 10,48 u vozu za Plitvička jezera rođak Suad upoznao me
sa razvedenom ženom iz Danske koja je na psećoj
uzici vodila psinu –
Tačno u 10,49 u vozu za Plitvička jezera u kupeu prvog razreda,
rođak Suad i ja smo počeli glačati kamene
bradavice na danskim grudima –
Tačno u 10,50 ja, Dankinja – i u pratnji njene psine –
sišli smo s voza na stanici Vrhovine.
Tačno u 10,51 u zadimljenoj biriji vrhovinskoj dao sam na znanje
vatrenoj Dankinji da je neću zaboraviti i vratio se autobusom
u Banjaluku. Ostaću sam sa Banjalukom. Bez tjelesnosti. Bez pepela.
Nas dvoje smo daleko, ali iskreno blizu, recimo kao dodir

čovječanstva. Alojz je zaljubljen u Enisu, ja u Banjaluku
i svi vrtimo svoja svjetla koja i kad se gase poje: Dole s urotom!
Mi idemo putem Ljubavi, a Potištenost putem Seksa!
Nama treba Ljubav da prestanemo žderati svoju majku.
Pa kažem Potištenosti: ostavi me na miru s tom praznom pričom.
Moje nebo je crno. U mojim zjenicama vrte se romantične
gramofonske ploče –
Tačno u 10,52 rođak Sead, koji ne trpi vlast vucibatina,
opet je krenuo u borbu –
Tačno u 10,53 rođak Alija, doktor i pjesnik, otvorio je prozor
i prislonio doktorske slušalice na puls vedrine.
Tačno u 10,54 odnekud su stigli crni oblaci i poredali stolice u vedrini.
Tačno u 10,55 oblaci su se pretvorili u tenkove i počeli
driblati... Prelazim te. Prelaziš me. Faul!
Tačno u 10,56 slavuji su kupili geografsku kartu i na njoj tražili
državu u kojoj će pjevati do zore.
Tačno u 10,57 uokolo odjekuje kuckanje koda prirode –
Tačno u 10,58 sve moje ekonomske su rezerve u koferu!
Tačno u 10,59 Dejvid Koperfild uveo me u magični sanduk –
jedan, dva, tri – i ja sam publiku pozdravio preko mobitela, iz Švedske!
Tačno u 11 publika se digla na noge i aplaudirala Dejvidu
Koperfildu, tražeći da ih uvede u magični sanduk –
Tačno u 11,01 predomislio sam se i, letećim tanjirom,
vratio se, skupa s publikom, u ilegalu...

O grade podignut prije mojih pjesama!

O grade podignut prije mojih pjesama!

Ako sam još u ovom životu

mora da sam se otrovao

glazbom nadzbilje.

Ja samo sanjam da sam zaključao gradsku kapiju.

Ja samo sanjam da ljubim djevicu na pokretnom mostu.

Ja samo sanjam da šumske ose izbijaju satove.

Treba da prihvatim stvarnost

kao bijelu mačku u krilo.

Vjerujem u diktafon, na brzini 24,

a na brzini 12 mumlam kao tigar

pored Vječne vatre.

Moj će život sresti moj život.

Neko je popio času više.

Neko je pročitao knjigu više.

Neko napisao knjigu više.

O grade podignut prije mojih pjesama!

Vjerujem da ovdje nisam radi šale. Ja očito nisam ja.

Sarajlije pjevaju neprestano –

jedan umire a drugi pjeva.

Vjerujem da je Branko Mikulić sa četrnaest godina

otišao u partizane, a ja u depresiju.

Pas

U Sarajevu, sreo me pas i reče:

„Sječaš li se mene?”

Njegovo lice, njegove modre oči, njegov dugi rep
stresli su se od susreta s povratnikom u Sarajevo.

Bilo mu je drago, bilo me je stid.

Suton je pričvrstio skije za natekle noge i spustio se
niz sokak Ašikovac u korito rijeke Miljacke.

Zagrlio sam se s psom.

Ali ništa nije opasno kao sjećanje na
prvu ljubav!

Koliko sam puta čuo glas jakog vjetra koji je
magičnu Merion oteo iz mog zagrljaja!

Onda sam se sjetio psa s kojim sam se
družio u Torontu, jer znao mi je lizat ruku
kad osjetim da sam sam.

Jeste, to je pas Doson,
princ iz raskoši antartičke.

Samo pas Doson zna šta je bilo sa mnom
kada me je Merion izbacila iz
srca. Krv mi je pošla na nos, jer je draga djevojka
upalila svijeću u meni i vratila se u krevet vjetru.
I najednom, krenuo sam ka viktorijanskoj kući,
u kojoj je Merion živjela sa Mojrom i Ketrin –
spreman da ubijem!

Ali, pas Doson digao je glavu s otvorene Londonove
knjige OČNJAK, onjušio u zraku ludilo
zajurišao se kao metak kroz zatvoren prozor
da me vrati tamo odakle sam pošao.

Doson je bio Ketrinin pas,
iako sam se premišljao da ga usvojim
jer bilo gdje da krenem razjurio bi vjeverice u drugom
stanju po trotoaru i ponovo za mnom, ko za sobom.
Uvečer na krevet skoči i ušuška se između mene

i Merion i, kao Hegel pored kog niko nije prošao nepovrijeđen,
 djetinjim režanjem vjeru u ljubav oživljavao.
 Ljubav prema salami i – što god da se desi –
 ljubav prema Merion. Sutra ćemo opet izići vani
 i kupiti italijansku salamu,
 pola psu, a pola pjesniku.

Još obrok dijelimo tamo
 preko okeana
 u vrevi parka
 Putnika dva.

A u Sarajevu žmirka u psećoj glavi
 vjernost dobrote kao mali semafor na
 napuštenoj cesti, i kao da reče:
 Uvukao sam se na preookeanski brod,
 okrnut kišama doplovio do sunčane luke Ploče,
 potom uskočio u teretni voz za Sarajevo
 da ti kažem što mi je Merion rekla na uho:
 prenesi svome prijatelju da stalno
 gledam njegovo lice u vjetru.

Zapjevali leptirovi na planini Čavljak

Nas tri leptira, Adem, Milan i ja,
 na zelenoj planini Čavljak kusamo žutu puru –
 a modri Salko harmonikaš
 razvukao harmoniku uporedo sa glasom
 i sazom sred raspukle vedrine!
 Ovo je priča koja je ispala iz sna planini
 pošto nam je oprala veš satirom
 o gradu Sarajevu što miriše na žestok paprikaš.
 I evo – svi smo izljubili divotu divljine
 koju je upalio jedan sunčev zrak.

A onda nas pozdravio užurban turista
 koji puši sarajevsku AURU
 i smrtovnice lista.
 Pitao nas je kako stići do centra grada.
 a mi se strancu unijeli u lice:
 Zaboga, ne idi u taj lavirint lijenosti i nerada,
 bolje su ove planinske litice!
 Pitao nas je, prije no što su grm preskočile crne koze,
 čije smo mi duše. Šta kroz nas puše?
 Rekli smo uglas: Živote naše satrle su mahalūše.
 Adem je bio filozof dugokos
 koji po žeravi hoda bos
 dok zvijezde njuši mu stjenoviti nos.
 Milan je autor ukrštenih riječi
 koje ni Srbija ne može da riješi.
 Na nebu mu je srce i duša
 a na zemlji ljubi ga mahalūša.
 Ja sam nekada bio pjesnik opojan kao makedonski mak,
 rođen u znaku jarca, u podznaku krmak.
 Pijem i lumpujem kao sve vojske,
 jer ljubim djevu bajnu a jure me mahalūše.
 Imam samo jedan izlaz.
 Iди na planinu,

reče mi komšija Emir,
tamo budi leptir
sam nosi svoj nemir.

Nas tri leptira, Adem i Milan i ja,
na plavoj planini Čavljak
pojeli smo u slast naradžastu puru,
a Salku harmonikaša povukla je za rukav drugarica:
Izgorila ti džigerica!
Gospodin turista hoće da popuši još jednu Auru
dok savjete srčano dijeli:
Ostavi se priče o bajnoj djevi.

Na kraju nas tri leptira,
popeli smo se u vis još sto metara,
izvadili rilice nečujno da se turist ne bi prepo
i bratski zapjevali: Sa planine Čavljak
popišat se lijepo.

Rab u buri

Blago onom ko ljubi
buri i kad je na vezanom trajektu.
Očeličeni mornari poskakuju
kao olujni bumbari.
Kod crkvice djevojčice dvije
iz koverta jedu zaslađene hostije.
Razum božiji sadi ljude
raste s njima i smiruje užas.
Pucaju oblaci, huči tama
Pored vinograda, uz pocijepano more.
Ko Viktor Hugo otok Rab vrisnu, krik mu se žari:
"Ja imam cvijet kog niko ne može uzabrati"
Sve je prašina osim zdravlja
Sve je od žara i od soli.

2

Od otoka Raba lebdimo u brodici Vila Velebita do
Golog Otoka – sve se trese od naribanog mora...
Eto ono ŠTO NIJE LJUBAV hoće
Jusufa Hadžifejzovića živog da pojede
A ti slobodo gdje si
Fiko Saletović čim je pao u more
rasule su se novčanice – pa smo
svi ko Jedan – duvali u novčanice
da se osuše
Slava umjetnicima koji suše
senzorske brojeve novčanica!
Eto mene
Slijećem u svoju čašu
Spuštam uzdah, zurim
kroz kršteno okno brodice
Eto Golog otoka
Čujete li svaki osjet Ante Zemljara:

Eto Risto Trifković i
Vlado Dijak
stoje pred Petrovom jamom kao pred
ogledalom iz kamiondžijske kabine
Eto brodica Vila Velebita
brodi po krvi
Eto, kamenog korita za
vruću kišnicu...

Ah, noćas

Ruše se ledeni čekići, ruše se kuge
Barbaro mila, hvatajmo Amorove duge.
Tresu se leptiri rajskih šara –
povija se duša ko murva ispred munjinog oltara.

Probija kroz raskriljeni hotelski prozor
bura pod ruku sa čempresovom granom starom
I ko da me majčin i očev probudi govor:
Sine naš, oženi se Barbarom.

Sve ljubih da dođem kroz raj
k sebi. I vidjeh da sam iluzije zatočenik.
Planina Velebit udara u zvonik.
Ah, noćas – u šesdesetoj u Barbarin zagrljaj.

Blage ruke svjetlucaju u vjetrovima
i sapliču se pri prinošenju soli.
Dođe Barbara i ozonskim poljupcima
u eteru riše muškarca kojeg voli.

U šumi tanka struka

To je tankostruka šuma. Svjetlom prosijana. U šumi ja i jelen. Sajne kore mladih stabala, lica netaknutih djevojaka. U šumi ciklama na zelenom plaštu i jutro sa šeširom još na glavi. Hoću da ljubim ciklamu, a ciklamu miriše jelen. Ciklama je klekla pred noge paprati. Klekao i jelen. Na kraju se bacim u zagrļaj jutru kom sklizne sa glave šešir i – sunce bljesnu punim licem. Sačekaću da jelen ode jer ko zna vjerovati da je ovo sve naše i da nije naše zbog sjaja kojim zrači – taj se skršiti neće kad ga stigne ropstvo, jer postoji pod svodom koji se zna rasvijetliti od palidrvca.

Šumor širokog lišća me hrabri. Kroz zovino polje neprohodno doći ću do blistanja djevice! Dah preobrazbe je oko djevičina struka... Njeno blistanje to je mokro lišće u šumskoj tišini! Iz mokrog lišća izvadio sam rog jelena A jelen je promakao između zore i smrti... Njeno blistanje – to su slapovi što mi liju niz lice! I tako trijezan i pijan, kao Orfej, usud zavjere treba podnijeti, zavjere mesnog carstva...

Ciklamu-djevicu ja ne ljubim zbog mirisne divote – njeno mokro lišće u šumskoj tišini to sam ja – ja ljubim u njoj sjaj vječnosti. Neprolaznost može biti samo ova krasota!

Svjetlucajućim sjenama prosijanoj tankostrukoju šumi nazdravljam: Da ne izda svoju svjetlost kao što ni ja neću ciklamu! Da buk moje duše uvijek se pjeni svevišnjom ljubavi! Da putujem kroz njeno tijelo dok se ovaj nestvarni život u Stvaran život ne ulije!

Lastovo

Dugo sam pješačio kristalnim otokom
svaki listak svirao je harfu
a smrčika je šaptala kao flauta:
smiluj se na slabost mržnje.

Šutim kao mokri dol po kojem je oblak pao.
Nikad ne bijah ledni zavidnik...
Nevidljivoj ljepoti preda mnoom dah je stao! –
gdje je, od mog uzdisaja, veći pravednik?

Ljubim eter što u srcu njenom huji,
ljubim njene grudi, dva zvonika u samoći!
Rasula se njena kosa po oluji –
Kroz smrt će samo stidljiva Ljubav proći...!

Koločep

Noge u moru.
Kuće u zelenim udubljenjima
planinskog vijenca još bacaju zlatne mreže
u dno mora...
Kao da sam osuđen samo da gledam!
Crni jež pomjera iglice
pod osunčanim lelujanjem prozirne vode
siva alga pipcima pleše...
Trave pod morem mašu...
Ono što izroni iz mora zlatno je i svježe.
Sa svjetionika dozivam djevojku
Arhitekt prostranstva se šali sa mnoom u meni.
A ja ljubim stjenovito zdravlje iskušenja –
jer moja duša leti ka ljubavnoj daljini
što nježi bol, dok plamen krajnji dostiže!
Lastavice su u munjevitom letu
ka kamenim platnima brda
kao da će srce smrskati.
Trebalo biti priseban.
U uvali u kojoj sam plivao zamijetio sam
crvenu ribicu i rekao tri želje.
Da izbistirim nagon!
Da su krila duše od svjetlosti!
Da uronim do dna snova djevojačkih!...
Val prekriva noge.
Parovi se mažu uljem.
Bijeli starac sa štapom silazi niz stubište,
svaki mu korak izgovara: Dobro je Vječno!
Golo dijete s pospanom kapicom na glavi
kopa rupu u pijesku...
Rumen nad otocima!
U sutonu prestaju dugi pogledi
između samotnika i ljepotice.
I odjednom kao da je suton ispalio raketu –
sva su svjetla zadrhtala!

Pričao sam morskom valu

Pričao sam morskom valu da sam pitao jednog čovjeka da li mi može pomoći. On je rekao da će učiniti sve po tom pitanju i da ga sutra posjetim rano izjutra.

Ja sam se pojavio u njegovom uredu, a on me je pitao zbog čega sam došao. Potrebna mi je pomoć, na primjer posao. On je čvrsto obećao da će učiniti sve po tom pitanju i da ga posjetim za mjesec dana.

Ja sam se pojavio u njegovom uredu, a on me je pitao zbog čega sam došao.

Tako sam tri godine išao kod čovjeka koji je govorio da će učiniti sve po tom pitanju. Početkom četvrte godine taj čovjek je prebačen na visoko radno mjesto. Poslije tog događaja, nisam ga uspio pronaći. Kao da je propao u zemlju!

Pričao sam morskom valu da je taj čovjek propao u zemlju.

Obnavljanje

Ispred smeđe zgrade predsjedništva pozdravljaju se dva stražara.

Nad zgradom predsjedništva, u daljini bijeli se planinski vrh.

kao visibaba.

Kako bi bilo da se i ja zaposlim u zgradi predsjedništva?

Teško je srcu izroniti iz beharne plime proljeća i otići stražarima da traži posao.

Mogao bih biti solidan stražar, moguće i solidan predsjednik.

Ipak, prvo bih se oženio.

Da nisam zalutao negdje između sfera.

Treba popraviti prislusne uređaje između neba i zemlje.

Sve su me sfere natopile

i mene ne trebaju provjeravati, meni treba vjerovati. Iako ne znam

otkud sol u moru

meni treba vjerovati.

Zub

Kad izgubih zub
Pomislio sam da je gotovo sa zemljom.

Za staricom ide kozlič.
Još na Triglav putovao nisam,
vidio Đevđeliju,
posjetio grob prodavača žute štampe.

Za knjigom ide topovska cijev.
Još sebe čitam.
Zašto nisam vanzemaljac-trener koji će
istrenirati materiju – da
prostrijeli sebi glavu.
Zašto nemam Volju za izučavanjem bilo čije
usamljenosti kao da je Sveta knjiga?

Za mnom ide zaboravljena glatka kost na kojoj piše:
„Narod je sa oduševljenjem dočekao
Narodnooslobodilačku vojsku!”
Zašto je lopatica palog jelena revolucije
sasula zube mom ocu?
Iako sam pred Komisijom za vojnu penziju
tečno odigrao Kafkin roman „Proces”
zašto mi Šef ateističke Neuropsihijatrije nije uručio
očeve čekove penzije!?
Zašto sam pao na teret majčine Partijske knjižice?

Kad izgubih oca
Navikao sam se na očuha.
Nosio me na svojoj grbači,
sve dok mu iskre iz aparata za zavarivanje nisu sasule zube.

Danas sam, zajedno sa oblacima
položio cvijeće na humku.
Majko.

Uvijek sam odgađao da
obiđem Brdoslaviju
jer su mi natečene noge.
Niko ne čuje kako dušu ispuštam.
Napokon.

Čekić

(Kurtu Neumannu)

U vulkanu iz kojeg dolazim niko ne radi svoj posao.
Trebalo čekić da kuje lavu još neohlađenu.
O, čekiću zemaljski, daj da budem građanin Austrije.
O, čekiću nebeski, daj da se oženim!

U vagon-restoranu, u zvižduku voza za Beč
ja i mladić iz Zambije
pijemo viski što budi nadanja.
Čekić slavimo i muda koja kuju ludi svijet
i časopis Čekić koji kuje um u austrijskim alpima.
Ja putujem iz Sarajeva, ali Sarajevo još je u meni
šum kamere koji
snima dah zločinaca u bijegu
puni, nijemi, zadovoljni dah...
Mladić iz Zambije napustio ognjište zambijsko u potrazi
za ugljenisanom djevojkom.
U 13,46 ulazi u vagon-restoran slobodni mislilac
Herman Broch i naručuje viski bez leda.
U trenutku kada je protutnjao teretni voz pored našeg
voza, Herman je otpio gutljaj viskija
i, ne skidajući pogled s čaše, reče:
„Pred osamljenikom je zaključana smrt,
znanje o smrti stječe se udvoje.“
Za sada mladić iz Zambije broji tunele.
Ja sam otvorio prozor u vagon-restoranu i mahnuo čekiću koji je
iskovao pobune!
Pobuna je kralj.
Rekoh krvoločnosti:
A šta si ti, krvoločnosti, i otkuda si?
Mladić iz Zambije pleše i pjeva rep.
Crcni, vežite se, slijećemo u bijelu boju
Evrope. Ugasio sam grijalicu s istoka.
A gdje je voda, pitam slavinu.

A gdje je novac, pitam prazne hlače.
A gdje je srce, pitam prazne žene.
U Sarajevu još nisam sretno djevojku koja
vjeruje u obostranu ljubav.
Samo sam ja slobodan u promrzloj isposničkoj sobi i
maštam šta hoću.
Pozdravljam sunce koje ljubi Anu-Mariju.
Pozdravljam bijele ruže koje ljube Marijanu.
Pozdravljam svijet vidljivi i svijet nevidljivi koji postoje jedino
preko dobrote!
Dragi putnici, ovo sam ja - pun mjesec iz Sarajeva
koji ne govori njemački, a na bosanskom vas pitam:
Zašto svi ne odemo na piće u Zambiju!?
Iz Zambije na žirafama dojahati u Sarajevo
da položimo vijenac od poljskog cvijeća na grob neznane majke!
Dragi putnici, ovo sam ja - partizan, musliman, kršćanin,
budista i jevrej u divljim a bratskim očima haskija, taoiste,
jer život je pobuna!
Pobuna plemenitih koji hrane podle
da bi ih hranili još bolje
i rađali među njima sebi još sličnije -
jer samo na trnju ljudima
rađaju se jabuke.
Pomirio sam se sa glasom Eichendorfa:
„Sav pripadni ljubavi, ali čuvaj se
da u zanosu ne probudiš
onu divlju životinju u grudima
i da tebe lično ne razdere!“
Čekić je poravnio koljeno divlje životinje.
Ginzberg je upitao Ameriku: Ameriko zašto su ti
biblioteke pune sušenih suza?
O čekiću, daj da budem građanin Austrije.
O, čekiću, daj da se oženim!
Dragi putnici, dobrodošli u bečki
izlazak sunca!

Pismo Zuki Džumhuru

(pjesma u prozi avionskoj)

1.

Dragi Zuko,
sad sam u avionu. Radio
na jednoj ribarskoj lađi. Zaradio dolare.
Nabavio bundu. Kupio avionsku kartu
za Meksiko. Na milanskom aerodromu,
očekujući avion za Meksiko, tri puta
isčitao Ničeovu scenu „ludog čovjeka“:
„Mi smo svi njegove ubice! Ali kako smo to mogli da učinimo?
Kako smo mogli da ispijemo more? Ko nam je dao sunđer
da obrišemo sav horizont? Šta smo učinili kada smo ovu zemlju
razvezali od njenog sunca?“

Potom sam se opio sred škripe
rada i muke, i u mislima krenuo na
juriš u Meksiko
O časni Zuko, zajedno sa tvojim glasom opio sam se
kao „svijest koja je utonula u samotnost“
koja je skočila s motkom
u vis da dokuči izdaju Boga,
skrivanje neba za zavjesu proizvodnje,
zaturanje vječnosti
pod skute svakodnevnice.
Naravno – kročio sam u pogrešan avion i
osvanuo u Gvatemali!

Gdje vam je ulazna viza za našu
državu, upitao me policajac koji
prelistava moj pasoš. Rekoh da sam krenuo u
Meksiko, ali ne znam kako sam osvanuo
u Gvatemali. Hoćete li konačno

shvatiti da sam se rodio samo
zbog jednog razloga: da pokrenem
proces protiv sebe, da riješim zagonetku
koja me je pretvorila u usamljenog šetača.
Južni policajac sa licem pamučnim
zastao je s prelistavanjem pasoša i krotko
rekao: Niste vi ničija zagonetka, vi ste pijanac koji
mora imati ulaznu vizu za našu državu Gvatemalu.
Naravno, preznojio sam se u
italijanskoj bundi. Gvatemalsko ljetno
savilo je gnijezdo na mojoj glavi i prošaptalo: Niste vi krivi
što volite travaricu.
Skoro sve policijske, vojničke i civilne oči, koje
kao osušene groždice zure u
mene, pitaju se, otkud ovaj ludak u zimskoj bundi na
vrelom gvatemalskom aerodromu?
Intergalaktički šetač na banana-planeti...

2.

Ali, ja – čekao i dočekao da na
ijekavskom pozdravim našeg ekavskog ambasadora.
„Otkud ti, bre, Sarajlijo, ovde!?”
Znaš li ti, bre, da je ovde, u Gvatemali,
izveden državni udar“. Šta ja šetalo imam sa državnim
udarom? Ambasador me sa osmijehom u obliku špaga za veš,
skoro natjerao da skinem bundu – jer
„uredio“ je da me prvi avion prenese do Venecuele, a iz Venecuele da
letim kao kondor do Milana!
Neću u Milano, hoću u Meksiko.
Ja, Niče i Zuko Zapata da se olešimo od tekile u Meksiku.
„Slušaj, bre, Sarajlijo! Ne znam ko ti je taj Niče, ali pročitao sam u
Oslobođenju da je Zuko umro.

Važno je da izvučeš svoj mamurluk iz Gvatemale!"
 Osjećajni Zuko, sad sam ti u Venecueli. Rekli mi Venecuelanci da su svi
 avioni za Italiju prebukirani za narednih mjesec dana.
 I još mi ovo rekli: Hrabri mladiću, letiš do
 Argentine, iz Argentine do Italije.
 Nikako da shvatim: jesam li trijezan ili pijan!
 Da mi je telefonirati
 Ibn' Arebiju, da ga pitam: Drevni dubioče uma, imaš li ikakvu vezu
 sa Apsolutom, potrebna mi je pomoć.
 Ali, u mojim mislima, linije su u
 kvaru. Niko me ništa ne pita, stave me u avion pa leti!
 Zajahujem vjetar i jarkožuti oblak i uspinjem se na nebo
 kao Lao-ce, koji se dao usporediti jedino s dragonom.
 Nije ugodno neprestano sjediti u
 prvoj klasi avionskoj od države do države. Odjednom,
 zamislio sam sebe kao američkog marinca koji je s padobranom
 iskočio iz aviona i aterirao na dimnjak
 Predsjedništva BiH kliknuvši: I love you madly!
 Naposljetku, zaključujem da mjedene stjuardese vjerovatno
 misle da sam dobrostojeći putnik – a ja Sarajlija.
 Gdje je moja krvava Bosna,
 gdje je moja hercegovačka majka
 koja razvija jufke na nebu – kako da
 isključim čudovišni svijet koji pjeva u mojoj glavi?
 Gdje je moj otac u obliku Sunca i uopšte
 može li zamisliti kako mu sin ljuštri ljubušku
 travaricu u avionu, iznad Srednje i
 Južne Amerike! Do u zagrljaj izlazećem suncu.

3.

Slikoviti Zuko, u Argentini, državni udar.
 U mom mozgu, državni udar. U naranči koju ljuštim,

državni udar. U avionskom teretu, državni udar. U dimnjaku
 Predsjedništva BiH, državni udar. U stjuardesinim bijelim
 rukavicama, muški udar. Ali, ambasador iz Ekavije
 veli mi telefonom da je sredio:
 letim za Brazil!
 U avionu za Brazil – pao mi na pamet
 jako pismen policajac iz Gvatemale kojem poklonih zimsku bundu
 kupljenu u snjegovitom Milanu.
 On me, zauzvrat, poveo u vožnju
 vojnim džipom ka centru Gvatemale... Zaista,
 siromaštvo zna biti nadljepota!
 Ovo siromaštvo, koje ima okus divlje jabuke,
 vodi ljubav sa dosadom i porokom.
 Ovo siromaštvo odista pleše u ritmu
 glasa Božijeg u mojoj savjesti.
 Divovski rječni tok siromaštva koji
 u filcanom centru Gvatemale prodaje voće i povrće,
 nakite od kamena i parfeme – i mrtav ću da pamtim!
 (Mada mi je u zagrobnom životu ostalo da puno prekucavam.)
 Vojnici pod punom ratnom spremom,
 policajci i reklamni panoi COCA COLE, povremeno
 kontroliraju moral
 partije Bijede koja je, po Kantu, uzvišena tajna svijeta.
 Vatreno nepokoreni Zuko, avion je aterirao na aerodrom Sao Paolo.
 U mesnatoj vrelini pjeva Šiler – grlite se, milioni.
 lšamaran svodom, ošamućen od neprestanog letenja
 u prehladnim avionima, već sam
 sebe zamislio kao vječitog avionskog putnika koji će se pretvoriti u
 kazaljke kuhinjskog sata, ali
 sutradan brazilski policajci i vojnici
 vratili me prvim avionom u osnježeni Milano.
 Druže Zuko, tako sam obišao svijet greškom.
 Mada sam to često radio i s namjerom.
 Mora se skakutati po svijetu.

Njih dvoje, vjetar i noć

Njih dvoje, vjetar i noć.

Ona pliva na leđima,
poljubac traži poljubac.

Njih dvoje, vjetar i noć

zagrljeni vraćaju se u grad bijeli

koji ukida oleandre.

Sad se ljube, mada su načeti od vlage.

Oni više nisu ljubavnici na vilinskim konjicima.

Zamračuju im se oči dok gledaju plavog leptira

pomahnitalog što je ušao

u praznu svjetlost.

Oni imaju lijepa lica,

dar od Svevišnjeg.

Godine će proći, godine, godine, godine –

a njih dvoje, vjetar i noć

Nadživjeće sve.

Usne u snu

Barbara, sanjao sam tvoje usne –

kako su samo tihe!

Oblaci prelaze usnama po sonatnom nebu,

sunce raste

skupljajući poljupce svete.

Očišćen sam od grijeha,

cvijeće mimoze

val je što udara u mene!

Padaju upaljene sijalice. Pulsirajući kaktusi.

Pada torta kojoj nedostaje jedna kriška.

Padaju Specijalci po Alpama i traže

ostatke bosanskog grba.

U vrućici ovoj svesilnoj

hladi me Isusov glas – Blago siromašnima...

Koja li je to samo drama – reče Webb – obračunati se

sa besparicom!

Ne boji se besparice onaj koji se dohvatio vrline!

Otkud ljubav za stolom smrti?

Barbara, nisam znao ništa o ljubavi, sve dok me čistači

minskih polja ubojnih strasti ne unesoše u mir i obraz svemira

u kojem se još nisam predao političkim kokainskim iglama.

Sporo me progone ali me progone.

Ne mogu dati sve od sebe bez istine ljubavne,

jer istina ljubavna nije ničemu uvreda!

Ljubav je sjetni osjet koji nosi tijelo smrti...

Pa čak i Plotin slavni riječima me mami:

Nema bračnih parova na nebu!

Ove usne u snu rekle – nemaju oca ni majku usne na nebu!

Čovjek iz kamenog doba rekao – nema kamenog doba na nebu.

Teška planina rekla – nema teških planina na nebu.

Ljuta zvijer rekla – nema goropadne zvjeradi na nebu.

Rerna pučke kuhinje rekla – nema rerne pučke kuhinje na nebu.

Krompirov cvat rekao – nema mladog krompira na nebu.

Teleća šnicla rekla - nema teleće jetre na nebu.

Frižider rekao – nema zaleđenog frižidera na nebu.
 Iz odleđenog frižidera pada huk poljubaca.
 Barbara, sanjao sam kako me ljubiš...

Jutro kruži oko grada Maribora

Jutro kruži oko grada Maribora
 Epikurova slika prijateljstva kruži oko Maribora
 Ja koji sam pao sa konja na magarca kružim oko Barbare
 Barbara kruži oko psa Lukija
 Mariborska željeznička stanica stalno odlazi da kruži oko Zemlje
 Željko, otpravnik vozova i pjesnik-prevodilac kruži sa Lejlinim tulipanom u celofanu oko rijeke Drave
 Lejla koju u snu zovem Glorija kruži oko mene i čeka pogodan čas da mi tutne u džep trideset eura
 Kiša koja je prošla kroz crveno svjetlo semafora kruži oko planine
 Nino kruži oko Antologije bosanskohercegovačke poezije koja vodi razgovor sa jutrom na slovenačkom jeziku
 Milena kruži u mislima oko srebreničke djece u zbjegu i daruje sirotoj djeci primjerke Antologije savremene bosanskohercegovačke poezije
 Marijan kruži oko zrake sunca i pita je – Kaži mi, odakle si...?
 Andrej kruži oko Sarajeva i pozdravlja svog druga i heroja, Bogića...
 Ivo pjesnik, uvijek traži iskrenog pjesnika i kruži oko svemira...
 Ja kružim oko bilo koje birtije – u ime Barbare, natenane ispijem deset duplih travarica koje me metamorfoziraju u Brus Lija – i onda sa merakom razbijam jaja po kući!
 Čim kružim oko Barbare ona kruži oko Aleksa – onda mrmljam i odlazim da kružim oko lijepih djevojaka, ali one već kruže oko mladih srndaća...
 Poslije grada Maribora kružim oko Sarajeva koje kašlje, kiše i briše nos...
 Oko Sarajeva kruži i hrapavi glas nakašljaja mrtvog pjesnika Branka Čučka – Ko kupi knjigu, neće dobiti koziju gripu!

Zapis o proljetnoj ponoći

Moj stan je kita korova
izmiješana s manjom kitom cvijeća.
Šerpe su u borbi sa mojim honorarima.
Knjige su u borbi s bikovima.
Napolju plešu kišni kolutovi ispod očiju proljeća -
Igram šah sa sobom na laptopu sa ikonama...
Barbara je moja nesanica
izmješana sa snovima, medovina
od vode i meda – ali ona vazda doda
još i malo cimeta.
Ali, čim je buldožer punog mjeseca
rasčistio napukli uzdah
i pretvorio ga u mjesečevu sonatu
bez pozdrava nekud ode šah
bez pozdrava ode crkavica od honorara –
a za njom otrča i nečiji bacil-glas iz mog desnog uha...
Slobodan sam od svega kad slobodan od para.
Bez pozdrava ode i kriška kruha...
Ali, svugdje i svagdje pozdravlja me Barbara
kao pisak ptice dobričice,
a ja odpisnem – pa ušutim...
Svjetiljku ugasm –
i jecam u tami sobice
bez glasa kao slon...
Udebljao sam se od plakanja
u sebi. Udebljao sam se od ranjivosti pitanja:
u času kad ljubim Barbarine rumene kupine
zašto se mlazni motor seksa u nebo ne vine...?!
O rumene kupine,
hoću li ikada saznati –
ko mi je navio sat Vreline da žuri deset sati
u loncima za taljenje
pa sam uvijek unaprijed sagorio...!?
Stameno tužne oči slonova kao da bdiju nad svijetom.
Proljetna ponoć nosi mi telegram od majke –
Sine – Stop – Prestani piti – Stop – I bit će nafake...

Okrećući glavu prema svjetioniku

Svjetionik na gori. Uskrsnu davni cik.
Otkani kamen oči mi smuti. Po putu uklesanom u stijenu lutam...
Volim te Barbara, Volim te svepravno svitanje iznad krilate pučine,
Volim te Gorostasna Prirodo, čudesno čovječanstvo:
kiša iznad porculanske planine
ponijela me je
u tvoje grane gdje
pupoljci šapću...
Volim tvoje grozdove smrtno nad
hrpicom minijaturnih dukata.
Volim te i kad Čovjek sjekirom
odsijeca kokošju glavu!
Bio bih tvoj Anđeo
i tvoj referent za održavanje
lugova i nesanica.
Volim te Barbara, Volim te Prirodo, čudesno čovječanstvo!
Bio bih tvoj čempres
tamo gdje se prelijeva
sjaj najmoćnijeg
ljudskog prava na Ljubav,
tamo gdje nema psihomilicije
da se okruži crnim dominama
i da pendrecima tuče ružu
koja kruži mrakom...

Udišem šumska stoljeća

Udišem šumska stoljeća.
 Uhu mom radni šumovi svemira su nečujni –
 iza svemira
 leptirići na šarama krila
 nose Dušu ljubavi,
 za sve nule
 jorgovani nestvarno pjevaju,
 leptirići se okreću istodobno
 u viru bijelog vremena
 prema pernatim planinama,
 prema Barbarinim očima
 beskonačnim kao besanice.
 Lezi, ljubavi, u otvorene oči.
 Lezi, Barbara, u riječ da se vidiš,
 šaptao je neko u pupoljku, u proroku.
 Oko grada kosti plove ka istoku.
 Zora od prozračne smrti. Rane se u lice unose.
 Blijedi golubovu guču ispod streha.
 Grlim tvoje tijelo od bijeloga pleha.
 Grlim nasilje što se okreće oko svoje ose.
 I onda izlazi sunce temeljnih srca stvari -
 O grade bašti i slavni brežuljaka!
 O voćnjaci u beharastoj perini!
 O čistine, poslije svetih izliva kiše!
 Udišem šumor hrasta u daljini.

Njištım u tegli svemira

Barbara
 Njištım u tegli svemira
 Barbara
 Njištım u dupku
 Barbara
 Imam srebrenu porciju želje
 Barbara
 Imam bijele potkove djetinjstva
 Barbara
 Rodio sam se u crnom balonu
 Barbara
 Opština mi se zove Hipodrom
 Barbara
 Kako uzrastoh tako se i
 Zaljubih u svoju snagu
 Barbara
 Danas sam se zaljubio u tvoju maznu snagu
 Barbara
 Njištım u kratkim vrtovima
 Barbara
 Njištım u dugačkim kancelarijama
 Barbara
 Lijepo mi je
 Imam visoko i široko mišljenje o
 Pridošlicama u robijaškoj
 Uniformi sa ordenima od dukata
 Barbara
 Ja sam veliki konj što leti iz
 Mračnih valova
 Barbara tvoje oči čeznu za
 Visokim natjecanjima u seksu koja ti za ovu
 Priliku nisam u stanju pružiti
 Barbara
 Večeras idem u mirovinu

Barbara
 Večeras me mori problem porijekla – ta
 Strašna konjska bolest
 Barbara
 Večeras preskačem prepone od leševa
 Barbara
 Na sebi sam slomio sve samare i
 Zubima cijepam zelene plakate –
 Da nije patnje nikad ne bih postao skroman
 Ni istinski pobunjen.

Majka Ilse uvijek je govorila osmijehom

Majka Ilse uvijek je govorila
 Osmijehom... I lutalicu mačku je uvela
 u osmijeh da prede...
 Pa tek mene...!!!!
 Osmijeh majke Ilse govori
 sve jezike. Pršti fontana-osmijeh u vrtu, pršti u razgovoru...
 Pred llsinim osmijehom gorim
 od želje – da oženim Barbaru...
 Ja sam pjesnik iz Sarajeva –
 i nemam ništa – osim stihova...
 Potom srknuh kafe najtajniji stih
 i njemački progovorih:
 „Vjerujte mi, gospođo Ilse, ja sam vjeran riži i dušom ljubim sve
 nježne vrhove vaše kćerke Barbare...
 Hvatam njen dah i poljubac u snovima –
 najbolja je među bibliotekarkama“.
 A ona kao da maše podmlađenim osmijehom:
 Ostani ovdje sa Barbarom...!
 Mačka prede dok mi pokazuje zamišljene slike sa vjenčanja –
 i smiješe se poljupci svjetlucanja...
 Vješa nam se oko vrata medeni mjesec u oazi,
 gdje plešuće datule i deve
 zajedno u nebu vise...

Na zlatnim kazaljka nebeskog sata

Na zlatnim kazaljka nebeskog sata
 zrake sunca pišu razglednicu Barbari...
 Tvoji će poljupci otvoriti rajska vrata
 starom pjesniku kojeg čista ljubav žari...
 O Barbara, kreni i poljupcima probudi
 prezrelog pjesnika – kojem glume zlobnici i neljudi –
 da su ljudi...
 I snovima je Bog navio sat...
 Sve što je jednom oblikovano,
 jednom uskrснуće...
 Mi, zlatne kazaljke vjerujemo u besmrtnost!
 Bljeskom!
 Obrćemo i svu raspemo božiju svjetlost –
 po divljim nagonima što će ispred smrti pasti,
 jer sve je bolest osim – Prisebnosti...

Barbarini dodiri

U džez-kafeu Ecco – za nakrivljenim stolom
 čekam blage dodire Barbare...
 Povremeno provirim
 kroz prozor – sa vrha cigare otpuhujem dim
 koji tresu sve uokolo, krivi stvari
 i ljulja zvjezdane dodire
 ispod uzdisajnog mosta...
 A s druge strane stakla
 leti slikar Herbert ko lasta
 iznad rijeke Mure...
 Sunce u ruci nosi ananas.
 Jorgovani na biciklima prošapću –
 Platon je jači od nas, on je učenik Azije!
 Barbaru mogu da dodirnem
 (naravno u mislima)
 ali onostranu ljepotu ne!
 Jer mi smo spokojni moljci
 iza stakla ovog svijeta
 zaštićeni ustajalošću
 alkoholnih snova
 izlisanog šanka Zemlje.
 Za šankom drečeći pjevači žiro-računa
 i pjevaljke brzih auta i izdaja.
 Ja sam riječ nakrivljene krajnje sirotinje.
 Srasto sa istinskim temeljima postojanja ko
 zahrđali vodokotlić sa svojim nosačem
 i izrasto ne mimo no kroz sve kanafe
 koje drže ramena u klaonici.
 Sad pjevam nad oblacima
 dobar ko avion –
 više ništa sa zemlje ne primjećujem.
 I u džez-kafeu Ecco – o Barbarinim dodirima pišem
 i sve ih zalijem vinima!
 U Barbarinim dodirima nema zla –

bez njenih dodira ja nisam leteći vodokotlić!
 Barbarini dodiri kad mene smire –
 ono dobro u sebi prelijem u onostrane dodire...

Vinogradi pjevaju na brdu

Vinogradi pjevaju na brdu –
 Behar telefonira Nekom
 i snijeg se topi između ljubičica i kukurijeka.
 Ubrao sam prvi pup Barbarinog poljupca.
 a kroz poljubac stigoh sa ovog svijeta na onaj svijet...
 Daleko se negdje rađaju žeravice razuma koje neće pogasiti
 Zvijezde – jer oslabljen je čelik tijela u Ljubljenu
 sa srcem Vječnosti koja sebe pjeva u mrtvacu...
 Pa zato o postanku ovog svijeta i ja ću reći stih:
 prvo je izdubljen prostor koje ne može ishlapiti iz živih...
 potom se i voda u pukline usu...
 Voda ne ljubi nikog osim slobode.
 Ušli su vinogradi
 a za njima sijev vode...
 Ušli su vinogradi koji u ljude
 tetoviraju svoje grozdove!
 Ušli su poljupci ko snene buktinje.
 Ušli su i poljupci puni studi.
 Ušao je moj poljubac
 u Barbarine grudi!

Uz rijeku Bregavu

Iz kore čempresa iskoči svitanje –
 povrh smole razmahnula se bjelina.
 Šum je vode i behara prepelice razbudio...
 I neki daleki metalno kosmički zvuk –
 Abid brusi vodu...
 Ništa mu ne može pobjeći i on sve pušta da ode.
 Uz rijeku Bregavu koja zalijeva dinje
 mudrac Šerif Krgo igra šah sa požutjelim klancem –
 Noćas je sazreo plod. Još
 jedna bora. Polako. Mudrac
 Otvara nar. Usna sijeva riječima kao munja.
 Pod jastukom Kuran. U rukama Kuran.
 Sunce je zasijalo sve kuranske riječi u lijehe šahovske ploče.
 Mi smo bijeli siromasi
 kao na tezgi bijeli orasi.
 Pišem ljepotici Vildani prvu Molbu za ljubav –
 nadimlju se mikrobi svjetiljaka,
 prskaju slapovi nebeski uokrug biljaka –
 spoj dvaju svjetova u jednome nema ishoda.
 Zato život nema gubitka ni dobitka,
 samo olakšica.
 Gle, raskoš tragične terapije u gradovima!
 Svjetlo ruže ozari postelju.
 Bliskošću okupa potučenog..
 I diže ga kao ustremljeno perce,
 a osoblje Bolnice viče s kapije
 onome okupanom nevažnošću:
 „Došao si sebi, izumitelj!”
 Rijeka Bregava ljubi sve odreda i
 Ljepoti je jutrom nešto bolje.
 Izgubljene ljubavi, poštenja i zadaće su legle
 u Šerifovu strofu...
 „Samo je Bosna u vatri neugasivoj,
 i samo je Bosna u vatri nesagoriva.”

A puše jugo u tabut –
 mlinice melju mrak...
 Niko ne zna šta će izmljeti.
 Niko ne vjeruje u vječni dan.

Željka Horvat Čeč

3 divna dana u novinama

Divan dan 1

Divan dan. Uzimam novine u ruke. Jučer je bilo.

Mladića pretukli na smrt. Njih trojica. Ugušio se u vlastitoj krvi.

Mogli su ga barem okrenuti na bok, možda se ne bi ugušio.

No, tri balavca su bila zauzeta mlaćenjem vršnjaka pa im nemojmo zamjeriti što ga nisu okrenuli na bok da se ne uguši u krvi.

Uostalom, šta se sam nije okrenuo?

Na filmu kad nekoga mlata onaj koji je mlaćen uvijek se okrene na bok.

A sad niču slike u Novom listu.

A tisak je sve skuplji.

Divan dan 2

Divan dan. Vjetar puše. Bura. Pao je krov sa zgrade, samo dio.

Pas se razljepio po podu. Bez ogrlice je. Beskućnik na asfaltu daleko od sušare mesa i polja i vrtova. Teško je biti kradljivac u gradu bez odijela. Umro je i Tuđman davno, ali lako je umrijeti onima koji krađu jer žele, a ne jer moraju. I imaju odijelo.

Divan je dan kada umre kradljivi političar. A pas?

Nesretni slučaj.

Divan dan 3

Divan dan. Čitam na portalu. Vijesti. Crkva, kondomi, idoli, bombe, pčele, vjetar, bura. Zvi- jezde i razvodi i brakovi. Jadan Justin, uvrijedila ga voditeljica, dirala mu kosu. Razumno. Šta ima pedofilka dirat savršenu kosu jednog klinca koji je još i Biber. Evo sada gle. Svi su mrtvi i sve su mrtve.

Ideali i nade.

Tisak je skup. Novine u kurcu.

postati intelektualac IN RI

prestajem pušti. moderni intelektualci ne puše. oni su vegetarijanci koji šeću pse. poželjno je da to bude hrt ili doga. to vas gura stepenicu više. i vrećica s placa, platnena iz koje viri zeleno. može i trava za zečeve. važno je zeleno. zeleno je zdravo.

naočale su postale dokaz čitanja. ali veliki debeli dizajnerski okviri. obične jeftine naočale nisu dobre, jer s njima sigurno manje čitaš ili ih nosiš tek da bi vidio stvari oko sebe.

zanima me imaju li ti intelektualci kredite? i broje li kune za na placu kao propali pisci za čike?

kuha li im mama kao obični smrtnici svojoj djeci? hrani li ih ona ili jedu sami?

sigurno je teško izgledati kao intelektualac i brinuti o svim detaljima. za to imamo empa- tiju.

razmišljam da odem do wc-a da si vidim frizuru i ima li nade da budem intelektualac u gradu?

sve mi se čini da ću ostati bijednik koji nema ogledalo u kupaoni i sere dok čita knjigu.

Srđan Sandić

*[psihološke igre]: ako ne odgovori do 08 onda ništa, onda ga nema, onda nikada, a onda odgovori u 08:01 pa onda opet sve i cvijeće i kolači i smijeh i ukradena kapa i još ponešta. Je li ovo sve ima smisla „moći“?

*Danas je prošao deadline. Od danas ne moraš pokazivati više nikakvu inicijativu. Stvarno me zaboje. I onako na ružan način, i onako na lijep, patetičan, melankoličan. Ma, dobro, eto, tako. Ajde zdravo.

*Koža na dlanovima nije ispucala, ako mene pitaš. Sve je podmazano i rehabilitirano i spremna sam. Jesam. Spremna sam na čekanje

*U plavom puloveru i sivim čarapama pije čaj pored mene i pita me ima li još tople vode, oči su mu umorne od buljenja u tu dosadnu literaturu, nokti su uredno podrezani i ima novi madež na desnom obrazu. Bože, ovo je kraj svijeta. Mi prekidamo. Fuck off.

*Nisam se mogla maknuti iz tog grada, sada ne znam ni zašto. Nije ni bitno i da, jako volim piti bijelo vino i gledati intervju s poznatima jer su oni nekako sretniji. Bar tako izgledaju, a to je već puno. Prestala sam pušiti, gotovo sve, osim priča.

***da, tri zvjezdice, troje nas, možda i više, odgovorit ću ti i tebi i da, opet tebi, mhm. Bez brige. Napumpala sam sada krevet, još jednom, za centimetar više i vino je veće za čašu i mrzim/o biti sami. Ali jesmo. Sutra će doći Sunce kao jeftina metafora. Laku noć, mjesече (prevodim).

*Htjela sam se rasplakati – piše mu. I piše mu da joj je žao što nije i da ne zna gdje su joj zastale, kud su otišle, kad prije, kome, s kime. Te suze, te suze, suzete. Piše mu da joj se nešto primilo za dušu i onda to briše. Kog briga. Sve su već rekli, svi drugi. Bla. Bla.

*Iako znamo da je otišao (autobus), mi ostajemo i čekamo ga (tramvaj), a tramvaj je zamijenjen autobusom. To smo izignorirali. Četiri je ujutro, hladno je za poluditi. Trebaš samo reći (nešto, bilošta, bilokako). Kažeš: Imaš upaljač? (Ma daj ne seri).

*Super mi je kada je mobilni utišani i leži pored mene, a između kreveta i zida nema mjesta pa ne može pasti na pod. To mi je tek tak super, glupo je ali eto. I ti, da... to ću ti već reći, na tom aerodromu, tom simbolu našeg susreta, ali sutra. Sada samo lijepo spavaj. Tvoja L.

*Da li spavaš? Sve ovo poslije tebe je preobično. Neću tako. Tvoj/a N. (nemoj se izrigat od patetike)

*Namignula mi je, dok sjedimo na ručku s njezinom sestrom. Pitala naglas da kako sam pa onda me pozvala prezimenom. Ti si poslao poruku i rekao da ne stigneš, da se čujemo sutra i da oprostim. Odgovor njoj je da sam loše ali joj neću reći. Koga briga?!

*Dva. Dvojica. Isto vrijeme. Prosljeđeni odgovor. Isti, naravno, odgovori. Jutro je slobodno, je li me čuješ? – Mhm – Hajde, pojačaj radio i zaboravi što sam ti rekla. Rano je, pričam gluposti. Imam te potrebu povrijediti.

*Danas je naš dan. Čekam te u osam na Trgu. Pojavi se. Trebam li se posebno obući? Kako da se otkupim, kako da se predložim tebi? Zaboravi da sam te ovo pitao. Idemo u provod, gledat žene? Idemo biti stari, pa ponovo. Ujutro ćemo biti mrtvi, ono kao – metaforički. Ne budi naivan. Ma...

*Govoriš kako te ni mama ni tata ne vole i kako je 2009. bilo bolje, dok nisu znali ono što su saznali, da se jebeš s nekim koga oni ne odobravaju. Ah, jadan ti. Hoćeš da te voli, ona ? ! ? !

*A kako znaš da će ispasti neadekvatan za tebe? Zašto si ga već osudila? Ne uklapa ti se u projekcije tebe, male princeze, malo uspavane pa još na zrnu graška? Ne želi ti biti tata? ! ? Stvarno je jadan. Odjebi ga. Seljačina!

*On je personal trainer. Malo je prigrup. Ali beskrajno zgodan. Samo jede meso i voće i trči ko bijesan pas od ranog jutra. Taman za pokazivanje i voljet će tebe više od ijednog intelektualca kojeg si jebala. Neće znati baš od prve izgovoriti postdramsko, al kog boli kurac za taj termin – tak i tak. Uživaj. Nek ti on bude MEDITACIJA.

*Uzmi ga. Neće ti biti žao. Je, je – on je doista sjajan. Da, predan je. I jako je drag. Baš jako. Jednom ću mu ja reći da sam ga upravo ja preporučila. Čisto da vidi kontinuitet mog obožavanja (koje je tek tako, bez veze – bilo prekinuto), ali o tome ne moramo razgovarati. Pusti!

*Stvarnosno je moralo biti nešto vezano za „sada“. Pojeli smo ubijenu svinju, popili smo pivo, imamo teorijske knjige na stolu, kremu za blistav ten. Imamo pet prijatelja s kojima mutimo i imamo uvijek tog jednog koji nam govori sve ono što ne želimo znati. Njega ne volimo zvati prijateljem, ali ga se bojimo pustiti. Još nešto treba reći o namjeri ovog govorenja: i dalje te želim spasiti, tebe u sebi, sebe u tebi. I ništa ne radim po pitanju toga. (š š š)

*Čini mi se da si jučer bio uz mene, odano. Nisam te spominjala iako sam zbrajala suglasnike i samoglasnike u svakoj riječi, sklapala sam tvoje ime pa što se tvoje ime brže složilo bila sam sretnija i pijanija. Bila sam pijana kao majka. Hvala Bogu da sam te blokirala na svim socijalnim mrežama jer su mi one bile emocionalne mreže. Malo sam glupa. Sorry.

*jučer: tvoj slonić u torbi, ti u meni i ja kao oklop šetamo gradom i molimo boga da te ne vidimo jer ako te vidimo, onda će to zapravo značiti da nisi u meni nego negdje tamo u svijetu a to mi ne bi bilo baš super tako da te nismo vidjeli i sada smo jako sretni, tvoj slonić, ti u meni i ja, kao oklop

*Likujemo. Nemamo se (najbolje znamo kako se dobro nemamo, kako je dobro – nemati se). Kucamo čašama, imamo kod sudbine. Imamo brojeve za koje znamo što znače. Ne rukujemo se. Danas to više nije IN. Kome ide sve ovo? (š š š)

*Buše nešto gore. I kucaju. Učvršćuju. Betoniraju. Na metar i pol iznad naših glava. Kažeš joj: da smo mi barem imali takve namjere. Razumiješ? Kaže ti: prestani srat.

*Tebi se odnosim iz navike. Iz navike da se ima, pa bilo koga, pa bilo gdje, pa tako dalje. Ti zapravo nemaš pojma što se događa. Prošlošću te častim, ali ovo SADA i ovo SUTRA.

Stvarno?!?

*Pusti što je bilo. Tvoj svijet je počeo sa sviješću postojanja jaffa keksa i radosti zbog istog. Vodi ga sutra na kavu, poslije ga odvedi u stan. Boli te kurac.

*Uvijek taj sat kuca, ta voda ima kamenac, ta zima, ta pekara pa veselje zbog proljeća koje dolazi za mjesec i pol dana. Dok je toplo je dobro, to svi znaju osim tebe, majmune.

*Pričekaj me. Na stolu sam ti sve napisala, sigurna sam da će te nasmijati. Brzo ću nazad. bez brige. Javi se na telefon kada te zovem. Kada se probudiš, sve će biti puno bolje. Volim te. Tvoja F.

*Tebi ostavljam tebe. Tek prijedlog NAŠEG ostavljam jednoj toploj jeseni, očajno ružnom evropskom trgu, punoj vreći grožđa. Ostavljam NAS u vrećici koju sada ona stavlja u kontejner. Danas je ta jesen, danas je taj evropski trg, danas je to grožđe. Sad stani.

*Ti si mi super. Volim biti s tobom. Tebi govorim sve ono što ne govorim drugima. Nemoj se sada ići mazati kamilicom ili melemom. Moje NE će te zaustaviti. Ja tebi upravo govorim NE. Ja znam što mi treba. Samo se ti smješaj. To nije koketiranje, btw.

*Koža na stopalu je suha, samo jedan mali dio. Saznajem da imaš sve. Ne potpisujem to što čujem. Neću nikada. Imam rozi flomaster pored. Javljam se na telefon. Opet zvoni kućni telefon, prijete isključenjem. Kažem da to i nije neka prijatna. Odavno smo davni. Neću ti objasniti što to znači. Zaboravi.

*Arhitektura tijela, scenografija susreta, skuhan karfiol i bijela kuhinja. Tako je.

I ne mislim na tebe. Idem oprati suđe pa ću lavabo pa sebe. Ne mislim na tebe. Tako je. No doubt.

*Možda si nećemo pasati. Pasati kao prolaziti. Pasati kao odgovarati.

Reći ćeš da je ovaj put naš. Da je ovaj put do nas. Put. Do nas. Naš. [KURZIV.PODEBLJANO. ZAREZ.UPITNIK.NE PAŠE.]

*___ Samo govori, nemoj više ništa gutati. To stvara rak, to je to što stvara rak: lažna skromnost, lažno pokorenje, lažno poštenje, sve te majmunarije. STAVLJANJE U ZAGRADU. Lažne hrabrosti. LAŽNE LEGITIMACIJE. Ja znam da je tako bilo, ali da ja nisam. Znaš, ja stvarno nisam. Ja nemam snage. Vi mene ne razumijete, djeco. Vi ni ne znate kako je meni bilo. Vi... ste uvijek...

Korana Serdarević
X Man

Ima tu neodoljivu mogućnost nestajanja. Ponekad ga vidim izdaleka, možda mi čak ide ususret. A onda moj pogled na tren promijeni smjer, a kad se zjenica vrati - jer vratiti se mora, tako počinje priča o magnetu - on je već nestao. Kao da ima mogućnost stapanja s okolinom, jednako kao tu svima prepoznatljivu sposobnost izdvajanja iz nje.

Nekada ga jasno vidim dok odlazi. Već mu prepoznajem pokrete i znam kako zatvara vrata za sobom. Ali to nikad nisu krupni odlasci, oni koji s ljudima nemaju veze, oni njegovi, oni moji, oni ničiji. Običnim se odlascima maskira, pravi se nevažnim, jednim od mnogih. Znam. I zato uvijek pogledam za njim, kad svi već zaborave da je otišao. I vidim kako se udaljava, zaobilazi, obilazi, sve je bljeđi.

I kada zaista iščezne, među svim tim ljudima, u jednom treptaju mog oka ili na rubu njegovog osmijeha, u prorezu između mene i mjesta na kojem je bio, ostaje ta slika nemanja, izostanka. Od samog početka je tako, otkako ga znam. I možda ga ja „vidim“ baš otkad je prvi put otišao. Jer čak ni tada nije otišao od mene. To je sasvim druga stvar. Ali polako, to je već završetak priče o magnetu.

Sumnjam da mnogi ljudi primjećuju to što čini. Možda njih par. Ali nitko, baš nitko ne shvaća u čemu je bit njegove sposobnosti nestajanja. Nije to baš junački, misle. Pojaviti se u pravom trenutku, e to je nešto. Ali nestati, iščeznuti... To ne shvaćaju.

Ja znam. Znam jer sam ja druga strana. Možda on ustvari samo za mene nestaje - pomislim ako si dozvolim takvo što. Lako je za shvatiti, ustvari. Priznati je druga stvar.

Ukratko: kad nestane, on se za mene pojavi. To je ono što hoću reći. Gotovo iste sekunde, on za mene postaje vrijedna praznina prepuna značenja, od koje svakodnevno uzimam ponešto. Prema potrebi. Oblikujem ga vrhovima prstiju točno kako želim. Nekad mu bezobrazno stavljam riječi u usta, nekad mu polako stavljam misli u glavu. Zbog toga mi bude katkad neugodno, ali samo kratko. I poljubim ga nekad, ali samo po noći. Jer samo tada možeš poljubiti čovjeka kojeg ne vidiš. Kad nestane sve ono što se vidi. U mraku je njegova praznina sasvim moja, osjećam, pa se ohrabrim.

Možda on ne zna da ga vidim kako nestaje, ali znam da osjeti kad se igram njime. Često mu se to ne sviđa pa pomisli da me može zavarati i igra se zaboravom. Ali to potraje kratko, i već za par dana u mene se uvuče njegov nestanak i igra počinje ponovo. I ne da mi prestati. Jer on je moj magnet.

Nije u pitanju romantika. Iako se može zamijeniti njome. Nije ni ljubav. Iako se može zamijeniti njome.

On je moj magnet. Ali mi nismo obični magneti, za kakve ste već čuli. Mi smo nešto kao nekakvi slučajno, namjerno krivo postavljeni magneti. Iste smo vrste, i znamo da nam je u prirodi da se privlačimo. Ali smo bez prestanka okrenuti na krive strane. Postavljeni u situaciju da se odbijamo. I to toliko jako, da je nemoguće odoljeti borbi.

Možda se nekad netko od nas nada da će nas nešto okrenuti. Pa da se zalijepimo jedno za drugo, pa da se fizika dokaže. Ali to bi bila takva šteta.

Jer na kraju dana ja vidim čovjeka koji nestaje. Jer je u našem međuprostoru ono što se ne vidi. Jer je on, tako krivo postavljen, samo moj X Man.

Isti ćaća

Kasnili su pola sata i već sam stavljala juhu po treći put na vatru. Napa je vukla punom snagom, kvareći zvukove s radija. Kad sam čula zvono, ugasila sam je kao da su me uhvatili u nečem sramotnom.

Dok su se penjali, zamišljala sam ih kako u sebi broje stepenice i čitaju prezimena na vratima. Ivančić, Kurjak, Severin, Roščić...

– Dobar dan!

– Bok, sori kaj kasnimo. Ovo je moj tata – brzo je izgovorio moj dečko i izmakao se, otkrivajući iza sebe čovjeka od svojih pedeset i nešto. Bio je u sivom odijelu, a na košulji su mu bila dva dugmeta raskopčana. Nasmiješila sam se dok sam pružala ruku. On nije.

– Drago mi je. Hvala bogu što nas ovaj moj mali napokon upozna je – rekao je. Izgovarala sam sve potrebne šablone lako, iako sam ostala zatečena sličnošću dvojice muškaraca. To kao da je bio jedan muškarac, u drugom vremenu. Crne kose, naglašenih vilica, tankih usana koje se ne smiju, ali uvijek im je na rubovima utisnut podsmijeh.

Sjeli su, nudila sam aperitive, pričali smo o parkirnim mjestima i gužvi. Pričala je i voditeljica na radiju pa sam otišla pronaći neki CD. Izvukla sam najnižu ladicu ispod televizora i čitala naslove. Mislim da je Tom otišao u zahod. Ili u sobu. Njegov tata čučnuo je pored mene, iznenadila sam se. Čučanj je intimna poza, mislila sam. Nije to nešto što činiš tek tako, malo te ljudi vidi dok čučiš. Osjetila sam vrućinu u licu. Pogledao me, bili smo blizu. Ja sam i dalje čitala imena bendova, namjerno ili slučajno selektirala sam zvučnija imena. Za koja sam mislila da govore nešto o meni. Ne znam što sam rekla, ali on je odgovorio da može i stavio mi ruku na rame dok je ustajao.

– Ona ti mrzi Abbu – rekao je Tom izvlačeći stolac koji je bolno zaškripao po parketu.

– Ma ne mrzim – imala sam se potrebu izvući – valjda sam ih se zasitila, moja mama je to puno slušala...

– Ja sam baš mislio da ti se sviđa – prekinuo me njegov tata – imaš puno glazbe koju ja nikad ne bih pustio u svoju ladicu.

Stisnula sam play. Vani je počela kiša.

Jeli smo polako. Stol je bio okrugao i malen. Rezala sam meso ispred njih i birala im dobre komade. Dok su primicali tanjure, vidjela sam da imaju iste šake. Sjetila sam se epizode Prijatelja.

– Čujem da nešto predaješ u školi – rekao je njegov tata, a ja sam se užasnula rečenica koje slijede.

Rezala sam svoje meso na male komadiće. Oni su prevrtali hranu u ustima jednakim jezicima.

Živcirao me razgovor o mom poslu, grozila sam se rečenica koje je mogao reći bilo tko, a govorila sam ih ja. Pomislila sam kako bi bilo odgovoriti mu da je ovaj ručak obično nepotrebno sranje, da njegov sin kad se napije plače u mom krilu kao curica i da me baš jako za-

nima je li im kurac jednake veličine. Njegov tata me dotakao nogom ispod stola. Naslonio je svoju potkoljenu na moju, desnu. Nisam se pomakla. Tom je grabio salatu iz keramičke zdjele. Opustila sam se, desna noga mi se odmarala na potkoljenici njegovog tate.

– Ručak je bio odličan. Rijetko koja cura danas kuha – rekao je njegov tata i gledao me.

– Hvala, i sebe ponekad iznenadim – odgovorila sam, možda sam se i nasmiješila. Stol je malen, mi smo preblizu, nismo obitelj. Njegov tata nam je točio vino u čaše. Ispio je svoje i spustio ruku na moje bedro. Dlan mu je bio širok, kao Tomin. Pomislila sam da bi onda sigurno i njemu moja sisa bila savršene veličine. Pokrio bi je cijelu, a ja to volim.

Tom je pričao o našem zadnjem izletu na Sljemenu. Reklamirao me, spominjao moju kondiciju i smisao za humor. Ruka njegovog tate povremeno je stiskala moje bedro, zamišljala sam tragove na goljoj koži. Tom voli moja bedra, a ja volim njegove prepone. Njegov tata sigurno ima iste. Možda mirišu drukčije. Kad sam otpila gutljaj vina, učinilo mi se da je uzdahnuo.

Tom je ustao i ruka njegovog tate se makla, ostavljajući vrućinu na svom mjestu.

– Nadam se da se brzo vidimo, mala – rekao je njegov tata na izlasku i prvi put se nasmiješio. Možda je osjetio da me poznaje. Gledala sam ih kako silaze, obojica visoki, jednakog koraka.

Zazvonio mi je mobitel.

– Rodila sam. Jebate, mali je isti ćaća – rekla je moja prijateljica i nasmijala mi se u uho.

Neverin

Svirao je Narodni radio. U toj ružnoj zelenoj šok-sobi punoj nesvjesnih i golih ženskih tijela, u kojoj je smrad medicine gotovo naočigled zakopan čistom ženskom nemoći, cijelu je noć svirao Narodni radio. Budila sam se nekoliko puta i sigurna sam u to. Te pjesme, Stavros, KaleMBER, Magazin, dovoljno glasno i pri dobrom svjetlu.

Nema tišine ni mraka u zelenoj sobi. Mrak je ispod plahte s otisnutim štambiljem bolnice. Mrak je zgažen kotačima bolničkog kreveta. Mrak je u mojem tijelu, a imala sam hobotnicu ispod srca.

Dovezli su debelu голу ženu. Tijelo joj je potpuno prekriveno crvenim točkama, a kovrčava smeđa kosa visi joj s obje strane kreveta. Dvije medicinske sestre viču i mašu rukama, a oči žene prazno trepću prema svjetlu. Tijelu je svejedno, sjećam se.

Što me pitaš kako je, kad te vidim dobro je, ne izgledaš starije, ista si ko ranije.

Radio svira da sestre ostanu budne. Da im glava ne klone na popucali zeleni stol s papirima i telefonom.

Stavi mi gumenu narukvicu s brojem oko zapešća, sestro. Molim te, stavi mi dvije. Ja sam prazno tijelo na metalnom krevetu, zidovi su prekriveni zelenim pločama, soba je velika, puna teškog disanja i svira Narodni radio.

Desno od mene, dva kreveta dalje, jedna se djevojka tresu, mladost joj sjaji iz žive, crvenkaste kose. Sestre povlače plahtu prema dolje, tijelo joj je mršavo i bijelo. Ruke klopoću po metalnom okviru kreveta, predaleko je da joj vidim usne.

Evo noći, evo ludila, mjesec izlazi, izlazim i ja. Evo noći, evo ludila, a ti si zaspala.

Žedna sam. Moram čekati. Ruke mi natečene, izbodene, prazne. Moram čekati. Smijem koristiti mobitel. Sve je u redu, kažu, sve je u redu. Naše curice su prekrasne, tako male, male ružičaste curice ispod crne kose. Jedna do druge, plešu, kaže, kao da zajedno plešu ispod tog stakla.

Sada se moram ustati. Sestra ima jake ruke, žena srednjih godina i nervoznog glasa. Sjedim i kašljem, zrak se oko grkljana smotao u klupko i ne da mi disati. Ispod pupka imam vrući željezni obruč koji se stišće. Čini se da neću uspjati. Možda zaplačem, možda nešto kažem. A kad se konačno dignem, iz mene na pod pljusne svježa, crvena krv.

Sekunda je potrebna, već me ljulja bevanda, da se desi kemija, da se desi kemija.

Trbuh mi je bio težak i velik kao Zemlja. U njemu su tada mirisali jorgovani. Ribe su se ljeskale na vodi, a mama je pjevala tihe uspavane. Bilo je lijepo, tada, sjećam se.

Trbuh mi je prazna vreća, trbuh mi je žuta vreća kože i umora. Važno je ujutro prošetati i umiti se, važno je oduprijeti se ležaju, teškom disanju, zelenoj sobi, sivim pločicama na podu zelene sobe. Gravitaciji, boli, čežnji, neznanju, vrisku.

Postoje razine. Šok-soba ima veliku i malu salu. U maloj je veća gužva i osjeti se prisutstvo svijesti. Imam stolić na koji mogu staviti torbu s ulošcima, maramicama i knjigom. Smijem popiti malo vode. Popodne će me odvesti na intenzivnu. Tamo su sestre jednako užurbane, ali ponekad se nasmiju. Toče topli čaj u plastične čašice i peru mi ranu. Nije to rana, sestro, to su vrata. Vidite li, odavde izlaze maleni i slijepi od svijeta.

Preko puta mene, starija žena tiska male grudi u plastičnu sisaljku. Ujutro, poslijepodne, navečer. Lijevom rukom podiže sisu, desnom pritišće. Sestra dolazi do mene, grubo me hvata za bradavicu iz koje šikne mlaz žute tekućine. Dobro je, kaže, bit će to dobro.

Ponekad donesu djecu na dojenje. Majke ih stavljaju na grudi, a ja i žena sa sisaljkom se gledamo, praznih ruku, jedna preko puta druge. Naše su grudi četiri oblaka iznad pustinje.

Kad su se micale u mom trbuhu, bilo je kao da imam hobotnicu ispod srca. Sada se miču u malenoj staklenoj sobi. Po horoskopu su ribe i nimalo ne nalikuju jedna drugoj. Plivaju u svojoj staklenoj sobi i ponekad se dodirnu rukama. Ožujak je, a vani pada snijeg, tiho i mirno kao utjeha. Nazvat ću ih Neverin.

Robert A. Vrbnjak Na nišanu

Ja bezrazložno širim optimizam.

U ova dužnička vremena, ni kriv ni dužan, ja sam taj koji bezrazložno širi optimizam.

Tako me opisao onaj, jedan, stručnjak za aktualna zbivanja. Po cijele dane sjedi na terasi kafića, čita novine, upija vijesti i promatra koga će zaskočiti. Bježim od takvih kao vrag od križa – ovisnika o informacijama: crna kronika, politika, ekonomija, sport... – ništa im ne promiče, sve prate, u sve su upućeni, o svemu bi debatirali. Ali ja se ne dam, nisam odavdje, nisam ovdje, ne odzdravljam i ne pozdravljam, ponekad, doduše rijetko, čak se i uspijem provući neopažen. Danas opet nisam. Kada me ugledao, okrenuo se prema meni i stao pokazivati na članak.

– Zamislite susjed, do šezdesetpete ćemo morati rintati! Pa kako da se mladi zaposle kad starudija ne smije u mirovinu?

– Nikako – odvratio sam i ubrzao. To je jedini način s takvima, produžiti bez zastajkivanja.

– Baš tako. Nikako! S posla na groblje! – viknuo je za mnom, ali ja sam već bio na drugoj strani ulice, sakriven suncobranima Husine slastičarnice, hitao u sigurnost sobe razmišljajući o mirovini.

O mirovini?! S koliko ću i kako ću? U mirovinu? Ma tko bi mi je dao? Pa ja već godinama ne radim ništa. Zapravo radim, održavam red u glavi, usisavam sjećanja, brišem prašinu misli, kraj poslu se ne nazire, a ništa od toga nemam, ni staža ni novaca, samo neki osjećaj unutarnjeg reda i čistoće. Rintam kao konj, ali ipak jednom mjesečno moram do Zavoda za zapošljavanje da mi udare pečat u radnu knjižicu. Jer tko sam, što sam? Tek jedan od tritotine i šezdeset tisuća nezaposlenih.

– Za sad ništa. Ako bude kakvih poslova, nazvat ćemo – svaki put kaže službenica i nikad ne nazove. Pa i da hoće, ne bi mogla kad sam joj dao krivi broj telefona. Ma što će mi posao, imam ga i previše u glavi. Zahvaljujem, uzimam knjižicu, izlazim.

– Vidimo se za mjesec dana.

Hodam, mislim, dobro je, još kad bih se i ostalih uspijevao riješiti tako jednostavno kao nje. Neljubaznih vozača, pričljivih prodavača, radoznalih susjeda, zadirkivanja, unošenja u lice, zapitkivanja.

– Lijepo vrijeme. Hoće li za vikend kiša?

Šutim, nadam se, pustit će me na miru kad vide da mi se fučka za njih i vremensku prognozu, ali vraga će me pustiti. Tek tada im postajem interesantan. Kad vide da ne reagiram. Jer svatko bi normalan reagirao i svakog normalnog zanima kakvo će vrijeme biti za vikend. Po toj logici ja očigledno nisam normalan. Pročitao sam davno, dok sam još čitao, u novinama članak o energetske vampirima. Tada mi se to činilo kao malo vjerojatna teorija, sada, kako godine prolaze, uviđam da većinu ljudi i nije moguće opisati drukčije nego kao energetske vampire. Zato ih i izbjegavam, nisam više mlad, ne prštim od energije, pa još kad

mi je netko pije. Jedva uspostavim balans, dovedem se u kakvu-takvu ravnotežu i naletim na takvog ili taj naleti na mene, jer me već duže drži na nišanu. Zbogom energijo, zaboravi balans. Vodim kod kuće detaljan popis svih onih s kojima, u ovoj fazi života, kontakt jednostavno ne mogu izbjeći – na listi ima susjeda, maminih doktora, iscjelitelja, instruktora, pekara, mesara, dimnjačara, šalterskih službenica, dugonogih medicinskih sestara, sveukupno oko stotinjak ljudi. U stupce pokraj imena upisujem koliko je koja od tih osoba opasna po mene i moju energetske stabilnost. Svi su opasni, ali od svih najopasniji je upravo onaj tip s terase kafića. Već nakon pola minute provedene u njegovoj blizini svi moji životni i energetske resursi svedeni su na minimum. Osjećam se potpuno isisan. Riječ je, očigledno, o energetske vampiru najviše kategorije s vrlo perfidnim sistemom zapitkivanja.

– A kako vaša mama? Da, da, tumor na mozgu, ma nemojte... – uvijek kreće s pitanjima o mami, pa onda kao slučajno, uđe u politiku i ekonomiju, da vidi što ja, naprimjer, mislim o stanju u školstvu, inozemnom dugu ili poskupljenju benzina. Kako takvom vampiru objasniti da ja već odavno ne mislim ništa ni o kome i ne mislim ni o čemu? Da sam očistio tavan u glavi do te mjere da mi ni jedna misao koja bi njega mogla zanimati nije preostala. A kako ga najčešće ne mogu izbjeći, prisiljen sam davati potpuno besmislene odgovore ili, isto kao sa službenicom Zavoda i ostalima, sa spiska, jednostavno lagati i izmišljati. Nisam ja lažov, niti je moja narav takva, već je ovaj svijet takav, lažljiv i zaobilazan, ja mu se samo nastojim prilagoditi zaobilazeći sve i svakoga, a posebno njega i njemu slične. Zbog njih izbjegavam prolaziti trgom, osjećam se kao divljač za vrijeme sezone lova, završit ću u kotlu, svi oko mene su krvopije, energetske lovci, a ja meta na ciljniku – endemski primjerak koji čeka metak pijanog lovca – eto, sad znate tko sam ja.

***

Posljednjih dana, od kad mi se uspio prikrasti na ulici, živim u strahu. Uperio mi je zgužvane, tri put prožvakane novine u leđa i počeo pričati o prijateljstvu. Ne znam zbog čega baš o prijateljstvu, sigurno je poslije tog benignog uvoda naučenog iz rubrike Lifestyle i zanimljivosti namjeravao prijeći na ozbiljnije dnevno političke teme i rasprave. Naklapao je o tome kako su prijatelji i prijateljstvo jako važni, a ja sam potvrđivao, pa me odjednom ulovila panika jer sam pomislio: A što ako to što mi drži upereno u leđa nisu novine, nego je pištolj? Da me tu ubije, nitko ne bi ni primijetio! te sam se ustrtario i stao osvrtati, tražeći načina kako da spasim živu glavu. Kad je skrenuo pogled, potrčao sam kao da me ganja stotinu vragova i uskočio u autobus koji je vozio nemam pojma kud ni kamo, samo znam da su me poslije izbacili na nekakvoj livadi jer nisam imao novaca za kartu. Noć sam proveo sakriven u šumi, ispod stabla, razmišljajući o prijateljstvu. Zar je prijateljstvo doista toliko važno? I nisam došao do odgovora iz razloga što prijatelja nemam. Ženu sam imao, tri mjeseca, dva dana, šest sati i trideset minuta, duže nije izdržala, ali prijatelja nemam. Ili možda imam, samo ne znam je li mi to baš prijatelj ili je tek istomišljenik. Zove se Rale i uživa povla-

sticu, da je jedino ljudsko biće kojem sam dao pravi broj telefona. Ponekad iskoristi tu svoju povlasticu pa me nazove i pita: Jesi za malo akcije? To je naša šifra, znak da se spremim i pod okriljem noći odem do njega, a kad dođem, onda sjednemo u kuhinju i gulimo krumpire. O čemu je riječ? Rale je otkrio kako je guljenje krumpira izvrstan oblik autoterapije. On to već neko vrijeme prakticira, a ja tek od nedavno. Otkrio je, kad je bezvoljan, kad mu je svega dosta, jedino ga krumpir spašava. Izvadi iz vreće pet, šest najdebljih pa ih guli. To je tako smirujuće, kaže i utonut u interakciju s plodom, prati oštricu, promatra to spiralno, gotovo bolno odvajanje kore razmišljajući o životu kao o velikom krumpiru, neuhvatljivom gomolju koji mu cijelo vrijeme pokušava iskliznuti iz ruku – odstranjuje tako koru života s njega nadajući se samo da jednog dana neće završiti kao ona – u košu za otpatke.

U mladosti, gubio sam vrijeme po raznim organizacijama, sektama, klubovima, sad sam još jedino pripadnik bratstva koje njeguje kult krumpira, tajnog društva kojeg smo Rale i ja jedini članovi. Gulimo ih tako u tišini, pa kad završimo, on me pogleda i važno kaže. – Krumpir je filozofija. – ili: – Život je krumpir.

A zoru dočekamo kao dva šišmiša umrtvljena silnim količinama pomfrita s majonezom, od koje poslije dobijemo prišteve, i gledajući Youtube spotove iz sedamdesetih.

– Jer ova muzika danas je takav jedan proljev, da ne povjeruješ!

Da, Rale je moj prijatelj.

***

Mamu su zadržali u bolnici. Morao sam im dati broj telefona, jer se svaki čas može očekivati ono najgore.

Nisam oka sklopio. Cijelu sam noć zurio u strop iščekujući da zazvoni.

Pokušavao sam razmišljati o njoj, ali jednostavno nije išlo. I ono malo misli što je ostalo u meni, vrtjelo se oko vampira s terase kafića. Zbog čega je rekao da ja bezrazložno širim optimizam?

Kakav optimizam?! Je li to nekakva šala? Pa ja uopće nisam optimističan, dapače, vrlo sam depresivna osoba i od kad znam za sebe nešto ne valja. Ili da budem precizniji u vlastitom opisu, ja nisam ni optimističan ni pesimističan, ja samo znam što očekivati.

Ne, optimizam sigurno ne širim, ali neću se više njime zabrinjavati.

Mama će u najboljem slučaju živjeti još dan-dva. Samo je pitanje trenutka, rekao je doktor.

Ne radim, novaca nemam, živim od njene penzije, nema mi druge, moram nešto izmisliti.

Ljude ni vijesti iz zemlje i svijeta već odavno ne trebam, ali bez hrane još uvijek ne ide.

Nisam sklon novim trendovima, ali odlučio sam, počet ću prakticirati vježbe gledanja u Sunce, onako kako onaj Indijac Hira Ratan Manek naučava. Dopustit ću svjetlosti da uđe u moj život, svakog dana postepeno povećavajući vrijeme vježbanja za deset sekundi. Trajat će neko vrijeme, ali kad jednog dana postignem taj nivo da neću više morati jesti, to znači

da neću morati ni izlaziti, odlaziti do dućana, prolaziti ulicom, pozdravljati, odgovarati na pitanja. Isto tako ni odlaziti do Zavoda za zapošljavanje. Što će mi, nek' me brišu iz evidencije! Neću više morati ništa. Postat ću potpuno samodostatan i energetski neovisan. Zatvoren u kuću, samo ću zuriti u sunce i piti kišnicu. Postat ću ono što sam oduvijek htio biti: sam u svemiru!

A ako mi takvo stanje vrhunske izolacije i savršenog sklada slučajno dosadi, uvijek mogu prošetati trgov, energetskim krvopijama pred nosom, a poslije, kad se spusti noć, otići do Raleta guliti krumpire.

Eva Simčić

Redefiniranje *queer* momenata - autentičnost i opozicije

Pitanje *queer* kinematografije do nedavno se činilo pitanjem margine i ono što je na prvi pogled karakteriziralo ovakvu kinematografiju, čak i u onim momentima kada se ona gotovo skroz približila *mainstreamu*, bio je pokušaj uspostavljanja odnosa njezinih subjekata s ne-*queer* domenama. Drugim riječima, za *queer* film nastao prije pojave i u ranom razdoblju New Queer Cinema možemo reći da je pokušavao pokazati da njegovi protagonisti imaju pravo na svoj filmski prostor i kako uopće postoje. New Queer Cinema pokret je koji je u filmski svijet inaugurirao shvaćanja seksualnosti i emocionalnih odnosa koji ne podliježu heteronormativnosti te čiji moralni status filmski ne propituje, dok između onih koji u odnosima participiraju, postoji konsenzus. Pristupivši svojim protagonistima kao osobama čiji je identitet socijalno konstruiran, New Queer Cinema okreće se fenomenologiji odnosa LGBT zajednice i predstavlja je kao fluid.

Ostvarenja poput Van Santova filma *Moj privatni Idaho* (1991.) i Babbitina *But I'm a Cheerleader* (1999.) dobro ocrtavaju naznake *queer* kinematografije koja se javlja kao potpuno američki proizvod. Naime, *Moj privatni Idaho* elementima socijalne drame nalikuje konstrukcijama koje je stvarala tzv. crnačka kinematografija kasnih osamesetih i ranih devedesetih: Leejev *Do the right thing* (1989.), Singletonov *Boyz n the Hood* (1991.), Pollackov *Above the Rim* (1994.), *Meanace to Society* (1993.) Alberta i Allana Hughesa. Eksploracijom uličnog života i problema ovisnosti stvaraju narative koji pojedinca i grupe pojedinaca stavljaju u sukob s pozicijom koju zauzimaju s obzirom na svoj materijalni status i podrijetlo. Pa tako, iako je *Moj Privatni Idaho* zasigurno gay priča, on je u puno većoj mjeri prikaz socijalnog stratuma, progovarajući o muškoj prostituciji, zlouporabi droga i ilustrirajući „bijelu“ verziju priče o onima koji, ne pronasavši legalni mehanizam za osiguravanje vlastite egzistencije, to moraju činiti drugim sredstvima.

S druge strane *But I'm a Cheerleader*, jedno zapravo vrlo neuspjelo ostvarenje, film je koji je zanimljiv utoliko što *queer* problematiku smješta u mrežu konvencija tinejdžerske komedije poigravši se sa stereotipima koje žanr podrazumijeva, dakle, odnosima srednjoškola čiji je svijet oblikovan društvenim pozicijama temeljenima na njihovoj popularnosti. Sukob se gradi tako što protagonistkinja filma, navina navijačica koja savršeno odgovara američkom idealu kraljice maturalne zabave, nije svjesna svoje seksualne orijentacije i uvjeren je kako je njezina indiferentnost spram osoba muškog spola karakteristika svih djevojaka. U nadi da će je „izlječiti“, njezini školski kolege udružuju se s njezinim roditeljima i odlučuju reagirati: junakinja Meagan poslana je na reorijentaciju u crkveni kamp za homoseksualne osobe (čija je krilatica *Straight is great*). Tek nakon što je podvrgnuta nizu testova, otkriva kako su oni koji su na njoj primjećivali nešto „čudno“, bili u pravu. Meagan, shvativši kako je privlača djevojke, čini sve kako bi ono što smatra greškom u karakteru ispravila slijedivši upute koje dobiva od „hetero-gurua“. Uskoro postaje svjesna kako ne može kao neprirodno otkloniti što čini njen bazični impuls djelovanja te ulazi u odnos s drugom djevojkom iz kampa.

Zanimljivo je primjetiti da se i Meagan i Mike (*My Private Idaho*) kako bi verbalno osvijestili svoju orijentaciju, ali i ljubav prema nekome, moraju prostorno staviti u poziciju izvan mjesta u kojem se izvorno nalaze: tako Meagan svoje otkrivenje čini u kampu, a Mike na putu za Idaho. Stoga se može zaključiti kako u dvama spomenutim filmovima junaci nisu ostvarili pravu opoziciju sebe spram dominantne kulture, odnosno, kako svoj *queer* identitet mogu ostvariti tek onda kada nisu suočeni s vlastitom okolinom.

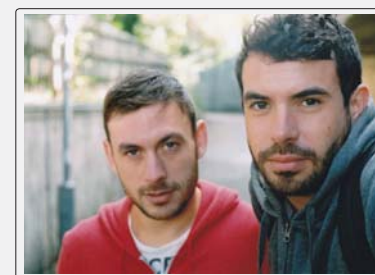
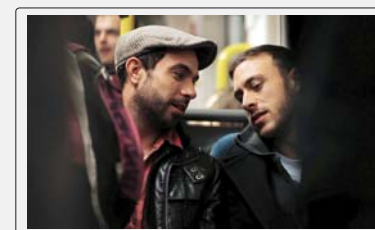
Na sličnom je tragu i nešto recentnije Medemovo ostvarenje *Soba u Rimu* (2010.) u kojem se ljubavna priča događa između dviju žena različitih kultura koje se susreću na putu i koje zatvorene u hotelskoj sobi razvijaju fizički i emocionalni odnos. Dakle, u pitanju je film u kojem se pitanje realizacije seksualnosti i odnosa subjekta prema sebi događa u potpuno udaljenom i sa sigurnošću zaključanom prostoru koji ne smije interferirati s onim vidljivim u javnoj domeni. Seksualna je sloboda za *Sobu u Rimu* tako područje puno ambigviteta, ali istovremeno i nešto što se razvija u određenim okvirima jer protagonistice na prvi pogled odlučuju susret nositi sa sobom kao činjenicu svog unutarnjeg svijeta bez da ono proživljeno utječe na daljni razvoj njihovih života.

Leejeva *Planina Brokeback* (2005.) i Van Santov *Milk* (2008.) djela su koja se javljaju kao holivudski odgovor na borbu za LGBT prava, pa samim time prikazuju intimni (*Planina Brokeback*) ili javni sukob (*Milk*). Van Santov film koji tematizira aktivizam Harveyja Milka, bitno gubi na osobnom i autentičnom zato što je u prvom planu političko ostvarivanje prava koje je teško dosljedno realizirati ne stavivši u drugi plan privatni aspekt odnosa koji se odvijaju u potrazi za političkim glasom. *Planina Brokeback* mnogo više apostrofira intimni svijet dvojice protagonista, koji su zbog svoje orijentacije i vremena u kojem žive primorani graditi mikrosustave temeljene na fasadi sretnog obiteljskog života i vlastite funkcionalnosti u zajednici. Iako je u pitanju odnos koji se fizički i emotivno na trenutak uspijeva

ostvariti, to ipak nije bez posljedica jer kada su otkriveni moraju pristati na život temeljen na žudnji. U danim primjerima uočavaju se opozicije mi – oni pa će ovi filmovi pokazati kako navedeno načelo rezultira gubitkom autentičnosti (*Milk*) ili promatranjem odnosa koji je još uvijek neostvariv (*Planina Brokeback*).

Iz današnje pozicije može se utvrditi kako su filmski primjeri koji se bave *queer* tematikom mnogo suptilniji i autentičniji onoga trenutka kada se njihovim protagonistima dopušta da svoje odnose istražuju nešto otvorenije i kada ne postoji potreba da se ono što čine kontrastira, nego stavlja u suodnos s heteroseksualnim.

Najbolji primjer rečenog jest Haighov film *Vikend* (2011.) u kojem se dvojica muškaraca nakon zajednički provedene noći neplanirano krenu upoznavati, što ih dovodi do zaljublivanja. Osobitost *Vikenda* jest u tome što on uistinu i ostvaruje pokoji ironični komentar spram heteronormativnosti društva u cjelini (Glen: *Because they shove it down our throats all the time, being straight... straight story lines on television, everywhere, in books, on billboards, magazines, everywhere. But, oh, the gays, the gays... (gasps) We mustn't upset the straights. Shh, watch out, the straights are coming. Let's not upset them, let's hide in our little ghettos, let's not hold hands, let's not kiss in the street, no*), no mnogo se više bavi eksploracijom dvaju karaktera, introverta i ekstroverta kojima se, kao i bilo kojem drugom paru, kroz sitne sukobe ličnosti dogodilo i emocionalno povezivanje. *Vikend* u tom smislu predstavlja inteligentnu romantičnu dramu i dobar primjer na koji način prikazati nečiju osobnost i pritom ostati *queer*. Fini kontrasti u filmu ostvareni su istovremenim spajanjem i razdvajanjem hetero i *queer* svijeta. Indikativna je scena u kojoj se nakon zajedničke noći par pozdravlja pred otvorenim vratima stana, dok tek nekoliko metara od njih stoji još jedan hetero par u istoj situaciji, pri čemu su vidljiva nametnuta ograničenja, ali i bitne sličnosti. Protagonisti Glenn i Russell zaokružene su i autentične ličnosti pa postaje vidljivo kako je njihov odnos mnogo kompleksniji od pukog svođenja na ideju tabora kojem treba pripadati i tabora koji se razlikuje. Time se mnogo jasnije uspijeva prodrijeti u središnje pitanje koje su u ovom eseju svi navedeni filmovi na neki način pokušali prizvati – temeljna sličnost kada su osvijestene i prihvaćene razlike.

Marin Tomić

Melancholia i Tristanov akord

Uvertira Wagnerove opere *Tristan i Izolda* glazbena je pozadina prologa filma *Melancholia* redatelja Larsa von Triera. Ta Wagnerova uvertira poznata je u povijesti glazbe po takozvanom *Tristanovom akordu* čija je konstrukcija u suprotnosti s dotadašnjim učenjima glazbene teorije. Taj se akord sastoji od tonova F, B, D#, G#, odnosno bilo kojeg akorda koji ima takve intervale. Pa kao što je Tristanov akord razorio dotadašnju muzičku harmoniju, tako on na početku filma prati kretanje lijepog, ali destruktivnog planeta Melancholia koji svojim dolaskom u sunčev sustav i razaranjem Zemlje razara harmoniju sfera, božansku muziku. Naime, prema teoriji harmonije sfera, svaki planet proizvodi svoj ton, a svi su planeti u sunčevom sustavu u suglasju, čime čine Tristanov akord, kojega planet Melancholia prijeti uništiti.

Time postaje jasna i paralela između spomenute uvertire, koja je jedina glazba u filmu (osim svirke glazbenoga sastava na svadbi), planeta Melancholia, ali i lijepje te destruktivne Justine. Njezin lik stoga ima istu ulogu kao Wagnerova muzika i planet – ona razara tradicionalnu društvenu harmoniju. Uništava svoj brak isti dan kada ga je sklopila, a time i trud svoje sestre koja je cijelu svadbu organizirala, daje otkaz u firmi... Jedini razlog je u tome što je depresivna ili melankolična.

Dakle, ne postoji određeni praktični razlog, nego naprosto teži manifestirati svoju lijepu, ali destruktivnu prirodu. Poput planeta koji ne bira svoju putanju, nego je njome predodređen razariti Zemlju, tako i Justin ne bira uništavanje svega oko sebe, već je predestinirana to učiniti.

Navedene paralele između destruktivne glazbe, planeta i osobe najfascinantniji su dio filma jer destrukcija je prikazana glazbeno (nazovimo metafizički), makrokozmički (iz božje perspektive ili vizualni sudar planeta) i mikrokozmički (kroz ljudsku dramu na planetu Zemlji). Zadovoljen je alkemijski princip – kako gore, tako i dolje, ali o tome još malo detaljnije na kraju teksta.

Drugi aspekt filma je odnos između sestara, odnosno razarajućeg (Justine) i konstruktivnog (Claire) principa. U trenucima dok još vlada društveni sklad, Justine se ponaša neurotično i pada u tešku depresiju, dok njezina sestra radi sve kako bi je stabilizirala i očuvala društveni sklad. Claire ima stabilan brak te radi sve na održavanju staroga poretka, odnosno harmonije. Kako se planet Melancholia sve više približava Zemlji, dakle, planet koji narušava sklad, tako Claire postaje sve neurotičnija, a Justine se malo-pomalo stabilizira.

Razaranje zemlje tako postaje ostvarenje životnoga smisla Justine (njezine esencije koja je determinira na razaranje) prema čijem je mišljenju sav život zao. S druge strane, Claire je stava kako je sav život dobar pa pojavom opasnosti uništenja starog poretka, počinje gubiti svoj smisao života jer se njezina konstruktivna esencija, koja je determinira u takvoj situaciji, više ne može ostvariti (a čija može, osim Justinina i sličnih melankolika?). Naime, u filmu nam je Claire prikazana kao osoba koja je privržena obitelji i time na određeni način se brine za budućnost ljudske rase, nastavak i rast života, dok Justine sve navedeno prezire i odbacuje.

Ipak, najveći negativac filma nije niti destrukcija, niti depresija nego znanost. Ona je utjelovljena u liku Claireinog muža astronoma. On je sebično uvjeren u nepogrešivost sve-mogućće znanosti (dakle, još jedna vrsta stare harmonije) te uvjerava ženu kako planet neće udariti u Zemlju. Čak joj na pomalo inkvizitorski način brani pristup internetu i stranicama što najavljuju sudar. Kada se njegove kalkulacije pokažu pogrešnima, sebično uzima sebi život bez najave Claire, čime joj pojačava napad panike te ne pruža nimalo utjehe. Kao samoj znanosti, ne smije mu se nikad proturječiti, a kada se pokaže pogrešnom, nestane kao da njezina pravila nikada nisu postojala, ostavljajući nas još manje sigurnima.

Treći aspekt filma je smrtnost. Kao što postoji paralela u značenju planeta, glazbe i Justine, tako pri kraju filma Justine izjavljuje kako ona ima uvid u budućnost i da je to saznanje destrukcije bilo razlogom njezine depresije. Naime, ona je prije svih znala kako je cijela ljudska igra oko obitelji i brige za budućnost farsa jer je kraj neminovan. Tu možemo povući paralelu s našom svijesti o smrti. Znači li to ako znamo da smo smrtni, da onda moramo od svega odustati? Ili je samo konačnu spoznaju o neminovnom udaru planeta Justine dočekala kao savršen razlog da opravda, racionalizira svoje ponašanje? Time je po prvi put, našavši stvar sličnu njoj (famozni planet koji je u isto vrijeme lijep, ali i destruktivan), našla svoj smiraj. Na taj način je prestala biti depresivna i čak pružila simboličko sklonište svojoj obitelji neposredno pred udar u formi šatora od suhih grana.

Četvrti aspekt filma bavi se postavkom da život raste od učenja iz prošlosti i brige i pripreme za budućnost. Život se tiče održavanja svakodnevnih stvari kroz planiranje dok je destrukcija stvar trenutka. Stoga imamo Claire kao osobu koja zna što radi i uspješno prikriva emocije, dok Justine radi sve što joj prvo padne na pamet. Mislim da ovaj dio nije potrebno dalje obrazlagati.

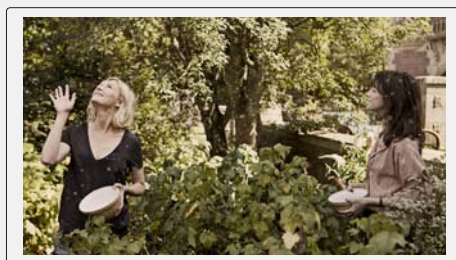
I konačni aspekt filma je *Sublime* ili uzvišeno. Planet i glazba i Justine u isto su vrijeme lijepi, ali destruktivni (zastrašujući) u svojoj pojavi i radnjama. Time nam se ukazuje koliko

je ljudska egzistencija i kreacija mala u odnosu na cjelokupni svemir. Trenutak doživljaja uzvišenog je onaj kada smo suočeni s nečim monumentalnim što nas u isti tren fascinira, ali i straši, jer smo nemoćni naspram moći toga predmeta divljenja. Najbolji prikaz uzvišenog dan nam je na samom početku filma kada sudar Melancholije i Zemlje gledamo iz takozvane Božje perspektive. No, tek kada uđemo nastavkom filma u mikrorazinu, kada se uživimo u ljudske odnose, doživljavamo našu svakodnevnu dramu i borbu za opstanak te suosjećamo s ljudima – s Claire koja gubi sve za što je živjela: obitelj, vrt, životinje... i gotovo da mrzimo bahatu Justine i planet Melancholiu, unatoč svoj njihovoj ljepoti. Naime, Justine i planet donose kraj naše sigurnosti, a to je postojanje ljudske rase, nešto što smo samim rođenjem doživljavali samorazumljivim. Kada izađemo iz tog mikrokozmičkog razmišljanja, shvaćamo krhkost naše egzistencije, ne samo kao pojedinca nego i rase.

Uglavnom, čini mi se da se cijeli film bavi trenutkom gubljenja oslonca, odnosno gubljenja vjere u ono što nas je definiralo. Kao da nam autor na neki krajnje estetički način želi reći: ne prihvaćajmo stvari zdravo za gotovo, sumnjajmo u sve.

Osim toga, kao što sam naveo na početku, budući da Von Trier uspostavlja paralelu između glazbe, planeta i Justine, čime zadovoljava alkemijski princip, možda želi istaknuti da se prilikom tog sudara dešava nekakva transmutacija, pretvaranje ljudske rase, kao nekog nerazvijenog metala u onaj najplemenitiji, zlato.

Sve vodi na zaključak da ne znamo što imamo dok to ne izgubimo jer tek gubitkom shvaćamo koliko su naša djela važna, unatoč smrtnosti. Ali to je samo jedan od vidova ovog slojevitoga filma, čija je najveća vrijednost upravo veza između razarajućeg Tristanovog akorda i naslovnoga planeta. I samo ta veza već je estetsko savršenstvo, a ovo drugo sve su ukrasi ljudske drame.

Zdeslav Benzon

Američki punk:*Gabba gabba we accept you one of us*

Moje omiljene punk grupe su Ramones i Saints, Ameri i Australci.

Sušтина punka je Dee Deejev bas obješen o koljena, kratki Joeyjev kožnjak, kosa preko očiju, Johnnyjevi riffovi, jednostavni tekstovi te energija živog nastupa na Silvestrovo 1977. u Londonu, zabilježenog na albumu *It's Alive*, jednom od najznačajnijih živih albuma svih vremena. Kratko, ali jebitačno, što bi rekli neki likovi iz jednog popularnog filma.

A kako je sve to počelo?

Premda će mnogi ljubitelji rock glazbe danas pojavu punka uzeti kao tipično britanski fenomen nastao zbog specifičnih socijalnih prilika u drugoj polovici sedamdesetih i željom određene grupacije mladih da vrati rock glazbu korijenima pedesetih bez dugih instrumentala, virtuoznosti svirke ili posebno dubokoumnih tekstova, zapravo je cijela ideja punka duboko ukorijenjena u američko tlo, i bez gomile američkih bandova šezdesetih i početka sedamdesetih ne bi bilo ni punka. I sam naziv punk je dobio od kritičara američkog rock lista Creem 1971. (kažu da je i heavy metal njihova kovanica).

U duhu rock'n'rolla pedesetih iste su postavke koje su dvadesetak godina kasnije dovele do nove pobune; pjesme Chuck Berryja, Jerry Lee Lewisa ili Little Richarda, kao i njihov životni stil u sebi su nosile duh punka.

Šezdesetih se pojavom garažnog roka u Americi pojavio cijeli niz izvrsnih, energičnih bandova koji su žestinom svoje glazbe i specifičnim temama o kojima su pjevali doveli do populariziranja žestokog zvuka koji je vrhunac dostigao pojavom The Stoogesa i MC5 (poslušajte kompilaciju *Nuggets*).

The Kingsmen, The Wailers, The Trashmen, a ponajviše Sonics i Monks svirali su stvari kakve bi danas nazvali punkom.

Sonics, formirani 1960. na pacifičkoj obali države Washington, vjerojatno su najžešći predstavnici garažnog punka šezdesetih. Gerry Roslie koji je urlao tekstove kojih se ne bi posramili ni Misfits (*Witch*, *Strychnine* ili *Psycho*), popraćene žestokim ritmom i riffovima braće Paryp i Boba Benneta, otvorili su vrata pojavi Iggyja i njegovih Stooges i MC5, dvije detroitske grupe koje su otvorile vrata punku.

Nešto stariji bili su MC5, predvođeni dvojicom legendarnih gitarista, Fredom „Sonic“ Smithom i Wayneom Kramerom, te vokalistom Robom Tynerom. Pod managerskim vodstvom radikalnog ljevičara Johna Sinclaira (osnivača White Panthera, bjelačkog krila radikalnih Black Panthera), MC5 su već od početka prihvaćali radikalne političke stavove te su im i koncerti bili obojeni militantnim ljevičarstvom i prilično slobodnim konzumiranjem narkotika.

Glazba koja je bila mješavina hard rocka, s ponešto jazza, bluesa i sirovog rock'n'rolla, zasigurno je utjecala na mnoštvo bandova sedamdesetih. Prvi album grupe, *Kick Out the Jams*, snimljen uživo krajem 1968. ujedno je i najcjenjeniji uradak banda, premda je drugi album, *Back in the USA*, iz 1970., sa svojim kratkim, žestokim pjesmama, vjerojatno najneposrednije utjecao na punk.

Iggy Pop, pravim imenom James Osterberg, uz braću Asheton i basista Davea Alexandra, osnovao je Stoogese 1967. Nadimak Pop dobio je prema nekom lokalnom redikulu, i premda je njihov zvuk ispočetka više naginjao avangardi i psihodeliji, svojim su ludim živim nastupima na kojima je Iggy izvodio svakojake svinjarije, utemeljili obrazac ponašanja koji su kasnije preuzeli punk bandovi.

Prvi eponimni album snimljen 1969. producirao je legendarni John Cale, basist Velvet Undergrounda, još jednog velikog i utjecajnog banda (možda i najutjecajnijeg banda svih vremena). Premda ispočetka ne baš dobro prihvaćen, album je kasnije stekao kulturni status, a pjesme poput *I Wanna Be Your Dog*, *No Fun*, 1969. i desetminutne hipnotične *We Will Fall*, nezaobilazne su stavke u svakoj ozbiljnijoj rock pjesmarici.

1970. band je objavio drugi album, *Funhouse*, još sirovije djelo, uz dodatak saksofona. Sve neobuzdanije scensko ponašanje te heroin koji je dodatno utjecao na Iggyja koji povremeno nije mogao ni stajati na pozornici, doveli su do toga da ih je diskografska kuća Elektra nogirala, a band se uskoro razišao.

Premda je Iggy 1973. snimio još jedan izvrstan album s ostatkom Stoogesa, nazvan *Raw Power*, koji je možda i najbolje predvidio pojavu punka, Iggyjeva ovisnost dovela je do konačnog raspada banda 1975. Iz ralja propasti kasnije ga je izvukao prijatelj David Bowie, no to je već neka druga priča.

Početak sedamdesetih formirano je u Americi još nekoliko bandova koji su svojom glazbom, izgledom ili stavovima utjecali na pojavu punka.

Jedni od njih bili su i New York Dolls, osnovani 1971., gle vraga, u New Yorku. Izgledom nalik na glam metal bandove, no zvukom siroviji, praktički čisti punk, posebice u vokalnim izvedbama Davida Johansena, koji je izgledao poput našminkanog Micka Jaggera na koki, a zvučao poput hibrida Jaggera i Johnnyja Rottena. Poslušajte i pogledajte nastup New York Dollsa s *Personality Crisis* i vidjet ćete esenciju punka.

Drugi vrlo utjecajan band bili su The Modern Lovers, predvođeni legendarnim Jonathanom Richmanom, čija je pjesma *Pablo Picasso* jedna od onih koja je imala nemjerljiv utjecaj na razvoj punka i new wavea. Premda su postojali od 1970. do 1974. i za to vrijeme nisu uspjeli objaviti nijedan album (prvi se album, premda snimljen 1972. u produkciji Johna Calea, pojavio tek 1976. u ponešto izmijenjenoj verziji), band je svojom mješavinom repetitivne glazbe, rocka i psihodelije pod utjecajem Velveta, privukao mnoge kritičare i glazbenike, te su Modern Lovers bili dobro čuvana tajna. Iako je kasnije Richman svirao mekšu glazbu, nikad nije prestala ljubav između njega i punk glazbenika.

Svojim jednostavnim melodijama, unjkavim glasom, duhovitim, pa i djetinjastim tekstovima (on je onaj glazbenik iz jedne od najboljih komedija svih vremena, *Svi su ljudi za Mary*), zauvijek je osigurao svoje mjesto u panteonu alternativnih rock božanstava.

1973. u New Yorku otvoren je Country, Blue Grass and Blues klub, čije je postojanje neraskidivo povezano s američkim punkom, post punkom i novim valom. Skraćeno CBGB, bio je dom Ramonesa, Television, Patti Smith (koja je 2006. održala u njemu zadnji koncert prije zatvaranja), Talking Headsa, Richarda Hella, Fleshtonesa, Misfitsa, Blondie, a kasnije i hardcorea.

Ramones su zapravo bili prvi pravi punk sastav. I čista esencija zvuka. Premda je bilo punkera koji su možda dali i veći i važniji glazbeni doprinos (The Clash, Hüsker Dü), Ramones su bili u doslovnom smislu riječi punkeri. Stavom, kratkim, brzim, žestokim i melodičnim skladbama, jednostavnim (neki bi rekli i prigupim) tekstovima, specifičnim odijevanjem, četiri su momka iz Queensa zapravo utemeljili punk kao glazbeni pravac. Ime su pokupili od pseudonima Paula McCartneyja kojim je potpisao jednu pjesmu Silver Beatlesa (Paul Ramon), a kreator je bio basist, poznat kao Dee Dee Ramone. Uskoro su i svi ostali članovi banda preuzeli pseudonime i legenda je rođena. Prvotni bubnjar, Jeffrey Hyman, postao je tako Joey, gitarist John Cummings, Johny, basist Douglas Colvin, Dee Dee, a menadžer banda Tommy Erdelyi, koji je uskoro postao bubnjar umjesto Joeyja, koji se prihvatio mikrofona, bio je Tommy Ramone.

Prvi značajan koncert band je imao u CBGB-u u kolovozu 1974. (postoji i snimka na Youtubeu). Dee Dee je na početku svake pjesme odbrojao 1,2,3,4, a tad je započinjao bučni zid i Joeyjovo izvikivanje stihova. Sljedeće su dvije godine još sedamdeset i tri puta nastupili u CBGB-u, a prosječni nastup trajao je oko sedamnaest minuta.

Krajem 1975. potpisali su ugovor s diskom kućom Sire, a u travnju 1976. izašao je i eponimni album prvijenac kojega je uglavnom skladao Dee Dee. Naslovnica albuma jedna je od najlegendarnijih u povijesti rock glazbe. Četvorica Ramonesa u crnim kožnim jaknama i potrganim trapericama, pred zidom od cigle, sve crno-bijelo. Prva skladba s albuma, *Blitzkrieg Bop*, jedna je od najpoznatijih skladbi ikad s Joeyjevim povikom *Hey-Ho, Let's Go!* i dvije minute žestokog rocka.

Na singlici s b-strane bila je *Sheena is a Punk Rocker*, još jedna legendarna skladba. I tako je priča započela. Kritičari su album dočekali prilično dobro, te su se Ramonesi vrlo brzo našli opet u studiju i snimili ostatak pjesama kronološkim redom (one koje nisu stale na prvi album). *Leave Home* bio je barem jednako dobar kao i prvijenac. *Pinhead* (s povikom iz zabranjenog filma *Freaks* Toda Browninga iz 1932., *Gabba Gabba We Accept You one of us*) postala je zaštitni znak banda.

4. 7. 1976. band je zajedno s Flamin Groovies odsvirao legendarni (kod Ramonesa sve je legendarno) koncert u londonskom Roundhouseu i time bezgranično utjecao i na englesku punk scenu (na koncertu koji su Ramones održali dan poslije bili su i članovi Sex Pistolsa i Clasha).

Leave Home pojavio se u siječnju 1977., a treći album *Rocket to Russia* u studenom iste godine. Punk je bio u usponu, u Britaniji su The Clash, Pistolsi, Buzzcocks i ostali rasturali, a u Americi se pojavilo mnoštvo novih bandova na tragu Ramonesa, no i engleskog punka.

Još 1974. i 1975. postojali su bandovi poput The Real Kids, Death, Devo (da, oni Devo), The Electric Eels i Rocket from the Tombs (iz njih su nastali Pere Ubu) te Styrenes, čiji je zvuk bio poprilično sirov, premda podosta drugačiji od običnog punka.

No, osim Ramonesa vjerojatno najznačajniji protagonisti njujorške punk scene bili su Richard Hell i Television. Njihova stvar *Blank Generation* vjerojatno je najznačajniji proglaš punka. Poput Ramonesa i oni su često nastupali u CBGB-u, tu ih je vidjela i Patti Smith, još jedna punk prvoborkinja i pjesnikinja cijelog pokreta. Osnovani 1973. pod imenom Neon Boys, brzo su promijenili ime. Njihovi nastupi bili su puni energije, a pjevač Richard Hell bio je izgledom inspiracija Malcolmu McLarenu za punk modu; prvi je nosio *safety pins* i mohawk frizuru. No, Hell se ubrzo razišao s Tomom Verlaineom i osnovao svoje Heartbreakerse, a kasnije i Voidoidse s kojima je 1977. snimio album *Blank Generation*, još jednu himnu američkog punka. Television su s Verlaineom nastavili u nekom drugom smjeru, ublaživši zvuk, postali su sinonim art rocka sa specifičnim gitarskim zvukom.

Patti Smith bila je prva od cijele te ekipe koja je uspjela objaviti album. *Horses* se pojavio krajem 1975. i pravo je remek djelo, uz *Radio Ethiopiu*, i najbolji njen album.

Uz njih, scenu su činili i art-rockeri Talking Heads, nešto blaži band Blondie, predvođen Playbojevom zečicom Deborah Harry i Mink de Ville, te kasnije i Dead Boys.

U ostatku Amerike postojali su bandovi poput Suicide Commandos, ili Nuns i Crime iz San Francisca, međutim scena, osim njujorške nije postojala do 1977. kad se u Kaliforniji pojavio niz izvrsnih novih bandova, poput The Germs, The Weirdos, The Zeros, The Dickies i X.

U New Yorku su se počeli pojavljivati bandovi poput horror fanova The Cramps i Misfits čije su omiljene teme bile B horrori. Punk se počeo razvijati i dijeliti u podvrste, od kojih je najznačajnija bila hardcore. Superbrze stvari, agresivna glazba i politizirani tekstovi bili su karakteristični baš za Ameriku iz predgrađa. Prvi su se bandovi toga usmjerenja počeli pojavljivati tijekom 1978. u Kaliforniji, oko jezgre koju su činili The Germs i Fear.

Najznačajniji predstavnici novog pravca bili su Black Flag, Bad Brains, Circle Jerks, Dead Kennedys, Minor Threat, Minutemen, Hüsker Dü, Descendents, Dicks i MDC.

Jedan od najznačajnijih trenutaka za hardcore scenu bilo je osnivanje male diskografske kuće SST. Nju je osnovao Greg Ginn, gitarist Black Flaga, da bi mogao izdavati vlastite snimke, no uskoro je SST prerastao u najveću indie kuću u Kaliforniji, najvažniju nezavisnu izdavačku kuću osamdesetih, koja je osim hardcorea kasnije izdavala i alternativnu glazbu, od Sonic Youth, Dinosaur Jr., pa do jazza. Priču o SST-u i bandovima iz te kuće moći ćete čitati u nekom drugom članku.

Druga vrlo bitna mala diskografska kuća bila je Alternative Tentacles koju su osnovali članovi Dead Kennedysa. Kennedyse je predvodio Jello Biafra, karizmatični pjevač koji nikad nije skrivao svoje političke ambicije.

U Washingtonu osim Bad Brainsa, koji su bili crnački hardcore band, najznačajniji predstavnici bili su Minor Threat koji su zasnovali pokret zvan straight edge, koji je bio žestoko protiv uporabe droga i alkohola, a kasnije zagovarao vegetarijanstvo, seksualnu suzdržanost i borbu za prava životinja.

Tijekom devedesetih punk je u Americi imao revival, pa su neki novi, ali i stari bandovi, poput Bad Religion, NOFX, Green Day, Offspring i Rancid, imali poprilično komercijalnog uspjeha.

Punk je krajem sedamdesetih u glazbu unio promjene kakve nijedan drugi glazbeni pravac prije toga nije donio i otvorio vrata mnogim glazbenim pravcima, poput new wavea, elektro bodyja i gothica. Glazbu su sve više svirali ljudi koji nisu bili glazbeno obrazovani, niti virtuozni, a punk je posebice otvorio vrata indie i alternativnom rocku koji će svoj vrhunac doživjeti krajem osamdesetih i početkom devedesetih ulaskom R.E.M., Hüsker Dü, Sonic Youth, a posebice Nirvane na veliku mainstream scenu.

Punk's not dead and will never be.

Vjeran Stojanac Britanski punk

Početak 1976. britansku je i svjetsku glazbenu scenu potresla pomalo neočekivana ekspanzija jednog novog, svježeg zvuka. Rock se vratio u male klupske prostore dizajnirane po mjeri niže srednje klase, a nosači zvuka su izgubili nametnutu monumentalnost, okrenuvši se jednostavnim rješenjima kako u produkcijskoj, tako i dizajnerskoj domeni. Na površinu su opet izronile mračne i provokativne, ali zato stvarne teme o stvarnom svijetu, a sav taj bunt izražen je jednostavnom, iskonskom i prilično agresivnom glazbenom formom. Bit čitavog trenda sabijena je u četiri slova koja će idućih godina izvršiti nemjerljiv utjecaj na razvoj globalne glazbene scene, četiri slova koja su najavila novu kreativnu revoluciju – PUNK!

Ipak, priča o punku nema, kako mnogi pretpostavljaju, neki strogo određeni početak, i to iz više razloga. Prvo i najvažnije, riječ je ne samo o glazbenom pravcu već i socijalnom trendu (uostalom, ove su dvije pretpostavke neophodan kriterij za nastanak subkulture). Također, godinama prije njegove nominalne pojave, elementi onoga što će biti nazvano punkom već egzistiraju u glazbi određenih autora. Štoviše, moglo bi se kazati da korijeni protopunka sežu još u sredinu šezdesetih, a vidljivi su u djelovanju dvaju tada aktualnih, a kasnije će se pokazati, i nemjerljivo utjecajnih sastava: Kinksa i Velvet Undergrounda. Zasluga prvospomenutih očituje se u uvođenju reduciranog stilskog gitarističkog elementa nazvanog *riff*, bez kojeg bi ne samo punk, već i mnogi recentni glazbeni pravci bili jednostavno nezamislivi (dovoljno se prisjetiti skladbi *You really got Me* ili *All Day and all of the Night*). S druge strane, Velveti su svoj obol budućem punku dali ponajviše sveukupnim minimaliziranjem kako glazbene forme, tako i samog sadržaja, uključujući i tekstualni izričaj. U vrijeme kada uzlazni *flower power* predstavlja aktualni trend, a ljeto „ljubavi i revolucije“ 1968. tek treba doći, Lou Reed proročanski odbacuje isprazne floskule o miru, bratstvu i pasivnom otporu, usredotočivši se na ono esencijalno, na stvarne životne probleme poput nezaposlenosti, ovisnosti o narkoticima, nefunkcionalnih ljubavnih veza i sličih vinjeta s mračne strane velegradskog života.

Vrata koja su odškrinuli Lou Reed i Velveti u potpunosti će otvoriti dva mičigenska sastava s kraja šezdesetih, MC5 i Stooges. Koristeći se prethodno razrađenim pristupom „buke, jezgrovitosti i provokacije“, prvoavedeni će šokirati konzervativni establišment svojom kombinacijom britke i žestoke glazbe, izrazito ljevičarskog svjetonazora te udaranja po dotad zabranjenim područjima, primjerice bezuvjetnoj podršci Malcolmu X i njegovim Crnim panterama. No, tek će mlađi suradnici i učenici sastava MC5, bend The Stooges (predvođen karizmatičnim Jamesom Osterbergom, poznatijim pod nadimkom Iggy Pop) u potpunosti definirati zvuk koji će koju godinu poslije, u prvoj polovici sedamdesetih, postati poznat kao klasični američki protopunk.

Njujorški Ramonesi, koji su dosljedno nastavili krčiti put zacrtan radovima mičigenskog dvojca, često se i to ne bez razloga navode kao prvi punk rock sastav. Njihova specifična pojava i namjerno forsirana stupidnost doprinose brzom razvoju aure negativaca, bad guysa, a kratke i jednostavne, no izrazito melodiozne skladbe iz derutnih ih slumova predgrađa Queensa vrlo brzo dovode u samu žižu zbivanja, na scenu tada kultnog njujorškog kluba CBGB. Iako su tada najvećim antikonformistima i provokatorima smatrani dečki iz jednog sastava iz iste branše (konkretno, New York Dollsi), upravo će Ramonesi ponijeti titulu lučonoša rastućeg novog trenda, i to ponajviše zahvaljujući predanosti poznatog menadžera Seymoura Steina, čime je potvrđena pretpostavka da čak i najveći autsajderi na glazbenoj sceni ne mogu ostvariti zapaženiji uspjeh bez idejnog vodstva ljudi iz njima morskog establišmenta. Ova će se formula vrlo brzo još jednom pokazati efikasnom, i to u slučaju londonskih Sex Pistolsa, iako je njihova verzija Seymoura Steina, Malcolm McLaren, prije bio nižeklasni buntovnik nego perspektivan poslovni čovjek.

Napustimo sada Ameriku i vratimo se natrag na obale Starog kontinenta. Iako je underground scena *swinging Londona* iz ludih šezdesetih ponudila šaroliko glazbeno društvo i bogatu klupsku scenu, njeni su se glavni akteri vrlo brzo prilagodili tržišnim uvjetima, što ih je, zajedno s vlastitim preambicioznim umjetničkim afinitetima, vrlo brzo pretvorilo u pomalo umišljene glazbene veličine miljama udaljene od svoje izvorne publike. To se u prvom redu odnosilo na takozvane rock-dinosauruse, sastave poput Yesa, Pink Floyda, Genesis, Jethro Tulla ili Emerson, Lake & Palmera. Primarno bliska svojim obožavateljima, ova su imena vremenom otišla u potpunu krajnost – albume su izdavali u intervalima od nekoliko godina, a isti su bivali preproducirani te tematski obojeni nadrealnim, epskim i kozmičkim radnjama koje i nisu baš imale mnogo toga zajedničkog s problemima mladog nezaposlenog čovjeka iz londonskih predgrađa, čija je glavna preokupacija bila skucati nekoliko funti kako bi s prijateljima i djevojkom mogli popiti koje pivo i pogledati neki dobar koncert u lokalnom klubu. Štoviše, cijene ulaznica za njihove nastupe počele su se penjati do trocifrenog broja funti, i danas povećani iznos za koji bi dobili samo sat vremena preproducirane glazbe i saznanje da ti „velikani“, sa svojim pedesetmetarskim pozornicama i najmodernijom opremom, žive nekim drugim, zvjezdanim životom. Promatrano s distance od skoro četiri desetljeća, više je nego jasno da su upravo ti „dinosaurusi“ potkopali temelje vlastite egzistencije te tako postali poprilično (iako ne i apsolutno) zaslužni za skorou ekspanziju svojeg najvećeg neprijatelja – punka!

Ipak, britanska ekspanzija punka krajem 1975. i početkom 1976. u prvom je redu zasluga novostasalih lokalnih sastava, a tek onda posljedica kako američkih utjecaja tako i nezadovoljstva niže srednje klase ponuđenom scenom. U tom je kontekstu neizbježno spomenuti ime jednog čovjeka bez kojega bi punk vjerojatno ipak prokrčio svoj put, ali po sasvim drukčijim modelima te uz upitnu konačnicu. Riječ je o Malcolmu McLarenu, bivšem studentu umjetnosti koji je u to vrijeme, sredinom sedamdesetih, vodio alternativni modno-glazbeni dućan u londonskom King's Roadu. U svojoj namjeri da progura glazbeni

projekt koji bi spojio energiju, inovativnost, provokativnost i izrazito lijevi svjetonazor (i budimo iskreni – poslužio kao odlična reklama za spomenuti dućan), McLaren noćima obilazi glazbene klubove po Sohou, Chelsea i Fitzroviji, sve dok gotovo slučajno ne dođe u kontakt s potpuno anonimnim bandom koji je odavao dojam bijesa, neuvježbanosti i potpunog odstupanja od stereotipa. Bili su to momci koji tada još nisu ni slutili kako će svojim djelovanjem označiti jednu od najbitnijih glazbenih prekretnica u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, i koji će uskoro postati poznati pod imenom Sex Pistols.

Agresivnost, mržnja prema establišmentu, raštamani zvuk, provociranje javnosti – sve su to samo neke od karakteristika rane faze tog kulturnog punk benda. Njihovo se nastojanje da budu drugačiji od okoline odlično upotpunjavalo s vizijom Malcolma McLarena, koji je u međuvremenu postao njihov manager. Koncertna je aktivnost uzela maha početkom 1976. i zaredao je niz kulturnih klupskih nastupa kojima je ovaj sastav regrutirao nove pripadnike punk subkulture, koja se počela nezaustavljivo širiti Londonom i ostatkom Otoka. Ostalo je već legenda – ugovor s EMI-jem težak 50 000 funti, singlice *Anarchy in the UK* i *God Save the Queen*, prvi album nazvan *Never Mind the Bollocks, Here Are the Sex Pistols*, zamjena izvornog bas gitarista i autora većeg broja skladbi, Glenna Matlocka sa Sidom Viciousom, verbalni napadi na novinare... Pistolsi su se nametnuli kao prirodni vođe novonastalog trenda, postavši noćna mora majki, TV voditelja i srednjeklasnih malograđana.

Munjeviti uspjeh Pistolsa potaknuo je isto tako brz razvoj lokalne glazbene scene sličnog predznaka. Iz dana u dan javljaju se novi punk sastavi, a i neki postojeći radikalno mijenjaju glazbeni stil, tematiku tekstova te vizualni image kako bi se prilagodili novonastaloj situaciji i iz nje izvukli najviše. Na površinu izranjaju imena poput The Clasha, UK Subsa, The Damneda, Buzzcocks, The Jama, Sham 69 i mnogih drugih.

Možda zbog svoje izrazite radikalnosti, ili pak zbog činjenice da je instantno prihvaćen, punk je vrlo brzo počeo gubiti neke izvorne značajke, pristajući na glazbene kompromise i ustupke. Iako je time zauvijek sa scene nestao onaj *old school* punk karakterističan upravo za Sex Pistols i sastave sličnog zvuka, ovim je u aktualno glazbeno tkivo ubrizgana svježa krv. Nekoć samodopadan i nedodirljiv, punk poprima elemente drugih stilova, poput reagea, duba, krautrocka ili glama, a rezultat je stilska kovanica poznata kao *post punk*; dakle, globalni trend koji svoje korijene ima u punku, ali se ne libi taj žestoki zvuk obogatiti raznolikom nadgradnjom. Situacija je čak donekle postala i apsurdna, pošto je ovakav mixing stilova omogućio u određenoj mjeri povratak nekih dinosaurusu zbrisanih upravo koju godinu ranije, pri onoj prvoj britanskoj punk ekspanziji. No, kompromisi su postavljani, tako da je koncem sedamdesetih praktički čitava otočka glazbena scena na ovaj ili onaj način bila definirana punk prauzrokom. Javljaju se karakteristični podsmjerovi, a novi trend polako osvaja ostatak svijeta, u prvom redu Europu i Australiju. U Sjedinjenim Državama, zemlji koja je protopunk zvuk definirala još ranih sedamdesetih, stvari se odvijaju nešto drukčije – ovdje se punkerska energija neće toliko manifestirati kroz kondenzirani punk val, već nešto kasnije, na prijelazu u osamdesete, i to uglavnom kroz hardcore-punk scenu

sa zapadne obale (sastavi poput Black Flaga, Dead Kennedies, Suicidal Tendencies ili The Germs). S druge strane, Australija i Novi Zeland su, kao zemlje pod izrazitim britanskim utjecajem, razdoblje punka proživjele slično većini europskih država – vatreno i silovito, što je uočljivo u stvaralaštvu sastava poput sidnejskih Radio Birdmana ili The Saints a iz Brisbanea. Počasno mjesto u Valhalli južnohemisferskog punka definitivno pripada Novozelancu Chrisu Knoxu u njegovom sastavu The Enemy, naknadno prekrštenom u Toy Love. Knoxov se doprinos, naime, ne svodi samo na pokretanje punk lavine, već i čitave novozelandske novovalne scene koja poznih sedamdesetih niče u gradovima kao što su Christchurch, Wellington te posebice njegov rodni Dunedin, koji će i postati sinonim za otočki post punk.

Vratimo se pod materine skute „Starog kontinenta“ gdje Sex Pistols prolaze kroz siloviti put od anonimnosti preko slave pa do potpunog rasula, istovremeno katalizirajući nastajanje čitavog tog ranog, izvornog britanskog punka. No, među tada izniklim imenima ne treba tražiti njihove kopije ili sljedbenike, pošto je većina tih sastava punk paradigmu prihvatila tek kao solidne temelje koji će vremenom dobiti karakterističnu nadgradnju. The Clash su, primjerice, od samog početka figurirali i djelovali kao antiteza Pistolsima. Umjesto sirove eksplozivnosti, nudili su kanaliziranu energiju; umjesto nihilističkog bunta i anarhije koji su sami sebi cilj, Clashovci ukazuju na socijalne probleme. Pljuvanje publike i povraćanje po zračnim lukama nije dio njihovog imagea – naprotiv! Punk je konačno dobio drugog ključnog nositelja, sastav koji nije tek indikator bolesnog društva, već kolektiv spreman nositi se s problemima i ponuditi eventualna rješenja. Jedno od njih je bila kohezija bijelih „Britanaca“ i imigranata, u prvom redu Afrokaribčana u smislu zajedničkog nastupa i borbe za temeljna prava i slobode. Clashovci se, i to ne samo simbolički, već i promjenama boravišta te prostora za vježbanje, polako spuštaju iz sigurnosti srednjeklasnog Sjevernog Kensingtona u boemski Chelsea, te još dalje, preko Temze, do multikulturalnog Brixtona koji već tada figurira kao središte londonske crnačke zajednice, tako da primjetni elementi reagea u njihovim melodijskim i ritmičkim strukturama ne bi nikoga trebali iznenaditi. Rezultati ovakvog pristupa bit će i više nego očiti u glazbi The Clasha, koja nikad nije predstavljala dvoakordni, sirovi garažni rock jednih Pistolsa, već je zadirala u šira područja, upravo tako osiguravši punku dugovječnost u vidu budućih trendova koji već u to vrijeme zaživljavaju kao post-punk.

Temelji punka u tolikoj su se mjeri infiltrirali u te nadolazeće pravce da ih je praktički nemoguće izdvojiti iz izričaja reformiranih punk prvoboraca, kao i iz zvuka sastava koji će biti formirani. Buzzcocks primjerice u određenoj mjeri „popiziraju“ svoj prepoznatljiv stil, dok će Magazine, mančesterski bend koji 1979. nastaje kao njihova frakcija, ponuditi još jednu uspješnu formulu, stvorivši amalgam izvornog punka i tada već desetljeće starog glam rocka. Po sličnom modelu djeluju i očevi/majke gothic rocka, Siouxsie and the Banshees čije je mjesto u punk početnici ispisano jarkim slovima. Uostalom, bubnjar izvorne inkarnacije ovog sastava bio je nitko drugi do John Simon Ritchie, poznatiji pod umjet-

ničkim imenom Sid Vicious! Uostalom, ogoljenost postave (bas – bubanj – gitara – vokal) nije dozvoljavala barokizirana kičenja temeljnog izraza, dok će određena nadograđivanja primarne forme uslijediti vremenom. No, Bansheese nikad neće biti moguće promatrati zanemarivajući duboko postavljene punkerske fundamente.

Nešto sjevernije, u industrijskom Northamptonu, četiri studenta umjetničkih akademija utemeljuju sastav čije ime jasno ukazuje na aspiracije članstva. Bauhaus je dakle očekivano projekt koji će svoju sintezu punka i glama realizirati na krajnje minimalistički način, u skladu s filozofijom „imenjaka“ koji su šezdesetak godina ranije u njemačkom gradu Dessau utemeljili umjetničku školu koja je počivala na krilatici *Bitna je forma i njezina funkcionalnost – zanemarimo suvišne ukrase!* Upravo je s eskalacijom sličnih sastava utihnula dogma po kojoj je punk tek banalni i energični krik nezadovoljne mladeži, a potvrda navedenog kasnih će se sedamdesetih manifestirati i u već spomenutom Manchesteru, još jednom industrijskom gradu koji je za ovakve pokušaje predstavljao znatno plodnije tlo od „arty & fancy“ Londona. Pored Buzzcocks a Magazinea, ovo je podneblje iznjedrilo neka danas također antologijska imena poput The Falla, te posebice sastava koji je svoju karijeru terminološki započeo još u vrijeme dominacije ranog, sirovog punka Sex Pistolsa – četvorci koja je svoje izvorno ime Stiff Kittens najprije promijenila u Warsaw, te konačno u Joy Division, o čijem značaju ne treba trošiti riječi!

Kada je početkom osamdesetih došlo do prodiranja novog rock vala (ne brkati s new waveom, iako je riječ o njegovu segmentu), bilo je jasno kako je punk i ovdje neizbježna stavka. Kritičari su po sebi svojstvenom pretjerivanju tada definirali tzv. trokut Dublin – Glasgow – Liverpool, aludirajući na relativno nova imena U2, Simple Minds te Echo and the Bunnymen. Štoviše, upravo onaj sastav koji naizgled ima najmanje veze s punkom – riječ je o Mindsima – svoje korijene vuče iz bogate glazgovske scene. Djelovanje su započeli 1976. kao jedan od najradikalnijih gradskih punk projekata, Johnny and the Self-Abusers, dok je prekrštavanje u Simple Minds donekle omekšalo zvuk, ponajprije zbog uočljivih glam i krautrock utjecaja, no korijene jednostavno nije bilo moguće ignorirati. S druge strane, Bunnymeni dolaze iz Liverpoola, kolijevke britanskog rocka koji se u vrijeme njihova formiranja mogao podičiti s dva kulturna punk imena. Jedno od njih su The Teardrop Explodes, a drugo, manje poznato ali kudikamo značajnije jest Big In Japan, projekt menađera prvospomenutih, Billa Drumonda (koji će u nadolazećim vremenima ostaviti još podosta dubokih tragova na britanskom glazbenom tkivu – govori li vam ime KLF nešto?).

Treća postaja, Dublin, možda zemljopisno ne pripada pod okvire Ujedinjenog Kraljevstva, no upravo je u tom gradu koncem sedamdesetih formiran bend neupitnih punk korijena, koliko god to s današnjeg rakursa izgledalo kontroverzno. Rani se U2 temeljio na sirovom, brzom zvuku i britkim, socijalno obojenim tekstovima, što je više nego očito na njihovom nastupnom albumu *Boy* (1980.) i skladbama poput *I will follow*, *Stories for Boys* ili *Electric Co.* Igron sudbine, upravo će Bono i društvo ponajviše odskočiti od punk stereotipa definiranog lokalnom klupskom scenom, nezavisnim izdanjima i tiražima koji ne prelaze

četiri znamenke, te postati do zla Boga naporna i iskomercijalizirana karikatura sebe samih u mladosti. No, bilo kako bilo, punkerski je duh jasno vidljiv na njihovim ranim ostvarenjima – albumima koji će uslijediti nakon izvrsnog *Boya: October* (1981.) te *War* (1982.), dok će koncertni zapis iz prirodnog amfiteatra Redrocks kod Denvera (kasnije objavljen u formi albuma kao *Under the Blood Red Sky*) desetljećima ostati nenadmašeni manifest spontanosti, sirovosti i zdrave energije, a upravo su to, slagali se vi ili ne, sve opisne karakteristike punka!

Postaje jasno kako je britanska glazba osamdesetih, s izuzetkom synth pop scene i novoromantičarskog trenda, praktički građena na punk ostavštini, ali i ovo shvatite uvjetno, pošto se pojedini elementi bunta iz sredine sedamdesetih maglovito no ipak prisutno ocrtavaju u stvaralaštvu jednih Ultravox – koji i jesu započeli kao punk bend – ili pak Duran Durana! Čak bi se i glazba Smithsa, unatoč kompleksnijoj strukturi te pozivanju na naslijeđe šezdesetih, mogla uvjetno promatrati kroz prizmu koja će u konačnici njihov izraz raspršiti na polazne utjecaje, od kojih onaj punkerski nipošto nije zanemariv. Na kraju krajeva, Morrissey je ranih osamdesetih bio predsjednik lokalnog fan cluba New York Dollsa!

A devedesete?

Na prvi pogled sasvim je jasno da je američki punk u sprezi s naslijeđem britanskih hard rock sastava poput Black Sabbath a ili Led Zeppelina ostvario polazno nepredvidljiv no izrazito uspješan rezultat u vidu poprilično širokog i ne baš definiciji podložnog trenda nazvanog *grunge*. No, na našoj strani oceana stvari idu donekle drukčijim tokom. Početkom desetljeća u Britaniji se rađa subkulturalni trend nazvan brit-pop, koji na prvi pogled nema ništa zajedničko s punk naslijeđem. Ipak, pozivanjem na utjecaje poput „british invasion“ bendova iz šezdesetih – dovoljno je spomenuti protopunk elemente u glazbi The Kinks a i The Whoa, te na ostavštinu pojedinih post punk sastava iz ranih osamdesetih – pripadnici ovog trenda uspostavljaju kontinuitet u kojemu je punk neizbježan, često i onaj kohezirajući sastojak. Uostalom, djela Oasis a, Blur a, Elastica e, Supergrass a, pa i Radiohead a iz najranije faze govore u korist tome.

Željeli to neki ili možda ne, punk i danas živi. Izgleda da je shvatio osnovne zakone preživljavanja koji se mogu svesti na nekoliko pojmova: mimikrija, evolucija te očuvanje vlastitog genetskog koda pod svaku cijenu. Bespredmetno je navoditi sve te bjelosvjetske glazbene sastave koji barem djelić vlastite egzistencije duguju upravo tom naizgled banalnom i u začecima tek pomodnom, a u stvari izrazito dubokom, pa i sveobuhvatnom glazbenom pokretu – spomenimo tek neke perjanice alternativnog rocka poput Sonic Youth a, Nirvana e, Replacements a, Swansa, Pixies a ili Hüsker Dü. U stvari se čitava mudrost krije u prirodnoj simetriji stvari: punk ima korijene koji sežu u pravce koji su egzistirali čitavo desetljeće ranije, tako da nije nastao u nekom striktnom trenutku, već se sredinom sedamdesetih probio na scenu zahvaljujući uvjetima koji su to dozvoljavali. Analogno tome, nema niti jasan i opipljiv kraj, pošto na njegovim temeljima već više od tri desetljeća opetovano nastaju nova imena i stilovi.

Zvonko Slišurić

Never Mind the Covers

Biti dobar u biznisu je najfascinantniji vid umjetnosti.

Stvarati novac je umjetnost, rad je umjetnost,

ali sklopiti dobar posao je najbolji dio umjetnosti.

(Andy Warhol, autor omota prvog albuma Velevta Undergrounda i *Sticky Fingers*, Rolling Stonesa)

Kad su 1967. godine Jann Harworth i Peter Blake dobili ponudu osmisлити i realizirati omot za *Sgt. Pepper Lonely Hearts Club Band*, nisu niti slutili da će njihov rad promjeniti opći pristup u populariziranju umjetnosti među novonastalom mladom generacijom. Naime, pokret i ideologiju djece cvijeća, nisu mogli pratiti stariji konzervativni umjetnici koji su, uglavnom namjenske omote, radili kao na pokretnoj traci. Do tada su tek pojedinačni slučajevi malobrojnih nezavisnih izdavača uspjeli progurati mlade umjetnike (ponajviše vezani činjenicom da su djelili iste afinitete) dok su veliki izdavači imali svoje dizajnerske studije, koji su svoja konfekcijska i zastarjela pakiranja plasirali na tržište. Novonastala situacija zatekla je i autore ovog, mnogo puta repliciranog omota (sjetimo se Franka Zappe i Mothers of Invention i njihovog albuma *We're Only In It For The Money*, ili pak u nas poznatog prvog albuma Plavog orkestra), koji su za ovo klasično djelo dobili jednokratnu naknadu od 200 funti. Iako će i dalje manje više biti uspješni u svome umjetničkom radu, po ovome će ostati najpoznatiji.

Ipak, ne treba se prema predhodnim generacijama odnositi s nepoštovanjem, jer je upravo industrija popularne zabave donijela niz afirmacija manje poznatih fotografa, slikara i ilustratora. U najranijem razdoblju diskografije, početkom 20. stoljeća, a nakon njenih porođajnih muka, tridesetih je godina, unatoč svim predviđanjima da će ta tehnička novotarija, zvana gramofon, brzo nestati iz domova, jer kvalitetom ne može zamjeniti *milozvuke stvarnih instrumenata niti ugodu živog glasa*, naglo se širi kao novi vid zabave u srednjestaleškim krugovima. Tek tada se količina izdanja, čiji je *design* isključivo bio logotip određene izdavačke kuće, ustrošuje, što otvara potrebu osmišljavanja novih načina pakiranja proizvoda da bi se izbjegla jednoličnost i tako plasirao proizvod u jednoj novoj dimenziji. Prvi pokušaji su bojažljivo preslikavali tadašnje stanje u produkciji (jeftin papir, općenito jeftina izrada), ali rastom tržišta izdavači su uvidjeli da se dobro upakiran proizvod itekako isplati. Tako su velike kuće poput Capitol Recordsa, angažirali dizajnerske studije, ali ih i same osnivale, upravo u tu svrhu. Tipičan primjer je Blue Note koji će svojim karakterističnim dizajnom utjecati na mnoge umjetnike, čija se ostavština često može i danas vidjeti. Napokon, razni stilovi glazbe, od jazza, klasike, šlagera, pa i rock'n'rolla, imali su svoja pravila, te se već na prvi pogled moglo zaključiti o kojoj vrsti glazbe je riječ. Popularizacija

ovakvog umjetničkog izričaja, mnoge je umjetnike, koji su preživljavali u nadi da će njihov rad naći kupca, uvelike gurnuo u jedan novi svijet. Ipak, šezdesete su te godine, koje će donijeti neminovnu revoluciju u svim smjerovima i tako omogućiti mnogim eksperimentima da dođu do izražaja.

Kad se uhvatiš nečega što funkcionira, ne ispuštaj to iz ruku!

(Joel Brodsky, autor omota *Strange Days*, The Doorsa)

Psihodelija i progresivna glazba šezdesetih oslobađa duha u boci koji po željama svojih kreatora širi paletu dotadašnjih formi, noseći svježinu i polet u svim smjerovima. Po prvi puta *design* prati promjene koje se događaju u popularnoj kulturi. Također je to vrijeme buđenja novih i naprednijih razmišljanja u društvu općenito, nove generacije se ujedinjuju protiv rasnih i religijskih zabuda, osnivaju se antiratni pokreti, prve ekološke organizacije, ali također se pojavljuje i niz negativnih aspekata društva poput pretjerane slobode u korištenju narkotika (to su godine kada se LSD u SAD-u mogao legalno i jeftino kupiti u svakoj apoteci), ili pak neuspjelog utopijskog eksperimenta hipi komuna, prečesto prožeta slobodnim seksom bez odgovornosti (baby boom generacije nepoznatih roditelja). Promjene toga vremena ulaze u svijest mladog čovjeka i to se više nije moglo ignorirati. *Underground* donosi svoje najbolje izdanje, dok proizvođači manje više upitne kvalitete, kopiranjem i simpliciranjem ostvarenja pionira uvode novonastali vizualni svijet u svakodnevni život.

Postojeći motivi (poput fotografije grupe ili izvođača) polako ustupaju mjesto raznim inovacijama, ne samo u vizualnom smislu, već i korištenju materijala kao što su plastika, drvo ili metal, koji često nisu nalazili komercijalnu svrhu. Prvi album Velvet Undergrounda, autora Andija Warhola, popularna „banana“, u prvih nekoliko tisuća primjeraka se odista mogla i oguliti, dok je smičak, ziper s albuma *Sticky Fingers* istog autora bio stvaran. Cijena na tržištu vinila, ova izdanja stavlja na visoko mjesto uz cijenu i od nekoliko tisuća dolara. Metalna pakiranja su se pojavila šezdesetih, iako je tek *Metal Box P.I.L.-a* ostao zapamćen. Naravno i on je izašao u ograničenom tiražu. Na sam vrh neobičnih izdanja mora se staviti prvi album njemačke kraut grupe Faust čiji je vizualni doživljaj toliko upečatljiv da se i sama ploča može tretirati kao samostalno umjetničko djelo. Prozirna ploča bez etikete (teško je shvatiti koja je prva, a koja druga strana ploče), a na plastičnom omotu odštampana rentgenska slika ruke, uz dodatak plastične folije na kojoj su otisnuti tekstovi pjesama i štute informacije o izradku. Autor ovog vanserijskog omota je Uwe Nettelbeck, osnivač Fausta, producent, novinar i filmski kritičar.

Još i bizarnija izdanja, poput vinila u obliku cirkulara te s po nekoliko rupa na prvi pogled nasumce razbacanih po vinilu, često su skretala pažnju sa samog glazbenog sadržaja, poput misterioznog izdanja s kraja sedamdesetih konceptualnog umjetnika Boyd Ricea (Mute Records) koji minimalističkom konceptom (omot je potpuno crn bez ikakvih podataka) potkrepljuje glazbom koju je moguće svirati na bilo kojoj brzini. Kad je popularna

glazba u sedamdesetima doživljavala vrhunac svoje virtuoznosti, simfo rock, stadionski bandovi i kilometarske solaže otuđile su glazbu koja je morala još jednom proći porođajne muke povratka na tri akorda koje su novopečeni gitaristi jedva dočekali pojavom Ramonesa, a s njima i punka. U dizajnerskom smislu, punk i novi val uz neminovne inovacije, često traže inspiraciju u klasičnim omotima poput *London Calling* The Clasha koji je inspiriran prvim omotom Elvise Presleyja iz 1955. Factory Records, sa svojim dizajnom za Joy Division, kasnije New Order ili pak A Certain Ratio, donose još jednu tajnovitu notu koja savršeno iskazuje kvalitetu i univerzalnost prekrasno spojivom s glazbom koja se nalaze na njihovim izdanjima. Autor tih omota, Peter Saville je radio „na slijepo“, ne slušajući predhodno uradak, a uspjeh svojih radova okrunio je radeći za Virgin Records i glazbene veličine toga vremena kao što su Roxy Music, Duran Duran, Ultravox. Vrijedi spomenuti i sjajne omote Pixiesa, Crampsa, Talking Headsa koji se nalaze na visokim pozicijama raznih lista dostupnih na internetu.

I domaći dizajneri nisu zaostajali, iako sa zakašnjenjem od jednog desetljeća. U sedamdesetima su se počele događati konkretne inovacije, poput prvog albuma Buldožera (*Pljuni istini u oči*), te zlatnim osamdesetima kao što su omoti Šarla Akrobate, prvog albuma Haustora, te niza radova Igora Kordeja, i vrlo popularnog studija SLS (Sporo Loše Skupo) Mirka Ilića. Ostaje mi u dragom sjećanju unikatni omoti Koje za svoje albume (*Disciplina Kičme*), jer nitko bolje nije bio u stanju preslikati njegovu glazbu na papir osim njega samoga. Ipak analiza za domaće omote može biti neka druga priča.

Naravno, cijeli niz kvalitetnih ovitaka se i danas nalaze na policama manjih i većih dućana i teško ih je izdvajati ili nabrajati, jer svatko bi imao što dodati ovoj temi, i svatko uistinu ima svoj vlastiti odabir, a razlog nespominjanja novih radova i autora je jednostavno njihov broj (samo u Britaniji se dnevno prijavi više od 5000 novih izdanja). Rađanjem novih digitalnih medija, počevši od pojave compact disca, došlo je do svojevrstne degradacije, jer sam format je višestruko smanjen, a uz mp3-ce je gotovo potpuno nestao. Ponos i ugled koji smo nekad stvarali u društvu noseći neko najnovije vinilno izdanje ispod ruke kroz centar grada, pristiglo brodom iz prekomorskih zemalja, ili pak poklona rođaka na privremenom radu, neupitno je prošlo.

Damir Trupinić Nova americana

Odlazak do Denovog frizerskog salona za mene je ritual u kojem uživam već godina. Dok čekam svoj red za šišanje, Den između dvije mušterije uspijeva napraviti savršenu šalicu espresso kave i, što je još važnije, odplesati do stereo uređaja i promijeniti glazbenu pozadinu. Kao svakom dobrom frizeru, pripovjedački dar mu je urođen, a činjenica da je između ostalog diskofil neizostavni je začim u cijeloj ovoj priči. Ispod police sa stereo uređajem nalaze se kutije pune CD-ova koje on neumorno mijenja iz dana u dan. Ponekad mi se čini da se tamo nalazi kompletna povijest suvremene sjevernoameričke glazbe. Već duže vrijeme njegov frizeraj odzvanja melankoličnim zvukom violina i mandolina. Dovoljno je samo dotaknuti se glazbe koja trenutno svira da bi oštrice njegovih škara počele sve brže plesati oko mojih ušiju, a on potpuno fokusiran na svoju priču (a ne na svoje ruke!) zaplovio do New Orleansa, pa onda prašnjavom cestom do Austina i dalje prema Nashvillu. U svojim pričama, Den se dotiče svojih glazbenih heroja, posebice onih iz Texasa. Priča mi kako se jednom zapio s Townesom Van Zandtom nakon jedne njegove svirke u lokanom pubu u Aucklandu. Spominje Johna Prinea, Stevea Earlea i Guyja Clarka, američke kantautore/ glazbenike koji predstavljaju neku drugačiju američku country glazbu – ponekad etiketiranu kao odmetničku, alternativnu. Meni na pamet pada Woody Guthrie, prvi originalni alternativni folk glazbenik, koji 40-ih i 50-ih godina prošlog stoljeća nije mogao biti dalje od sjaja Hollywooda ili Nashvilea, grada koji je ranih 50-ih zbog pijanstva zatvorio vrata svojih koncertnih dvorana svom najglasovitijem sinu, Hanku Williamsu. Townes i njegovo društvo, iako generacijski udaljeni od Woodyja, nedvojbeno su bili dio te američke boemske, trubadurske tradicije. U antologijskom Scorsesevom dokumentarnom filmu *The Last Waltz* (1978.), Levon Helm, nedavno preminuli bubnjar i pjevač američko-kanadske grupe The Band, govoreći o glazbenim utjecajima koji su formirali zvuk njegove grupe, kaže da je to bila mješavina bluesa, bluegrassa, show glazbe i countrya. Jednom riječju, rock 'n' roll. Danas bi se mi jednostavno poslužili terminom **americana**, koji se prvi put počeo koristiti polovicom 90-ih kao reakcija na ispolirani zvuk američke *mainstream* country glazbe. Termin koji ima više lica, ali koji u suštini nastoji obuhvatiti sjevernoameričku glazbu koja kombinira gore spomenute glazbene stilove (i mnoge druge) s elementima američke root/old time glazbe. Korijeni američke *old time* glazbe mogu se pratiti sve do 18. stoljeća kada doseljenici iz Engleske, Irske, Škotske i Welsa naseljavaju Apalačke planine u istočnom dijelu Sjedinjenih Država i sa sobom donose svoju glazbenu tradiciju i glazbene instrumente, violinu i gitaru. U isto vrijeme, s dolaskom afričkih robova, pojavljuje se i najkarakterističniji simbol te glazbene kulture, banjo, glazbeni instrument kojeg, paradoksalno, vrlo brzo prihvaćaju bijeli glazbenici. Kasnije, u 19. stoljeću, glazbenom arsenalu dodani su usna harmonika, dulcimer i mandolina. Glazba stvorena u tom izoliranom kutu Sjedinjenih Država

igrat će odlučujuću ulogu u razvoju country, folk i bluegrass glazbe tijekom prve polovice 20. stoljeća. The Band su 60-ih godina zasigurno bili prva rock grupa koja je potražila inspiraciju u američkoj glazbenoj tradiciji (ako izuzmemo američki folk revival s početka 60-ih i glazbenike poput Jerryja Garcie) i na svoj osebujan način uklopili te utjecaje u moderan glazbeni jezik. Elvis Costello jednom je prilikom izjavio da su LP albumi The Banda za njega bili kao *primljeno pismo s drugog kraja svijeta, svijeta kojeg je bilo nemoguće razumjeti, a kamoli posjetiti*. To pismo svakako je pomoglo odškrinuti vrata za sve nas koji smo počeli upoznavati američku glazbu kroz glazbu The Banda. Bila je to veza sa soul i jazz glazbom starog New Orleansa, Dixielandom ili jedva čujni eho koji kao da je dolazio iz Apalačke (Hill-billy) glazbene kulture 19. stoljeća. Glazbena alkemija nastala u kući/studiju koju su članovi The Banda zvali Big Pink, postavila je americanu na kraju 60-ih u fokus suvremene rock glazbe i predstavila je svijetu u velikom stilu. Glazba, koja i danas, nakon 40 godina zvuči svježije i inspirativno. U tematskom smislu, pripovjedački dar jednog Levon Helma i sposobnost Robieja Robertsonova da te priče pretoči u trominutnu glazbenu poeziju otvorili su, kao nekad mladi Bob Dylan, cijeli jedan novi svijet koji će inspirirati generacije glazbenih autora i tekstopisaca. Bob Dylan, u to vrijeme redovni posjetitelj Big Pinka, pod utjecajem tih druženja snimio je svoj izvrsni country album *Nashville Skyline* (1969.) i na neki način, vjerojatno nesvjesno, počeo graditi most između tada dva nepomirljiva svijeta – redneck i kontrakturne Amerike. Nešto što je kasnije pošlo za rukom autorima poput Johnnija Casha, Willyja Nelsona ili možda u novije vrijeme Neila Younga. Slično The Bandu, američki glazbenik Gram Parsons eksperimentira s elementima rock i country glazbe i stvara jedinstvenu fuziju poznatu kao country rock, glazbeni stil koji će imati ogroman utjecaj ne samo na suvremenu američku glazbu zadnjih 40 godina, nego i šire, izvan granica sjevernoameričkog kontinenta. Parsons je bio glavni „krivac“ da The Byrds napuste svoj psihodelični zvuk i na sveopći užas svojih najortodoksnijih sljedbenika naprave radikalni zaokret sa svojim „country“ albumom *Sweetheart of the Rodeo* (1968.).

Početak 70-ih Gram Parsons i Keith Richards provode zajedno jedno vrijeme u južnoj Francuskoj, družeći se i usput svirajući jedan drugom svoju glazbu, da bi na kraju te maglovite seanse urodile čudnim plodovima. The Rolling Stones objavljuju svoje remek djelo, dupli album *Exile from the main street* (1972.), koji je u svom glazbenom kodu imao upisan taj sanjivi, romantični zvuk američkog zapada, a Gram umire godinu dana kasnije usljed predoziranja heroinom. Pjesme kao što su *Sweet Virginia* i *Wild Horses* (s godinu dana ranijeg albuma *Sticky Fingers*, 1971.) ostat će vječno u sjećanju kao monumentalne posvete njegovom glazbenom geniju. Njegov utjecaj je i danas fragmentarno prepoznatljiv u glazbi mladih američkih alt/folk bandova i kantatora kao što su npr. Wilco, Ryan Adams, Lucinda Williams i mnogih drugih, poznatih i manje poznatih glazbenika. Slušajući glazbu američke autorice Gillian Welsh, koja se pojavila s prvim albumom *Revival* (1996.), ne mogu se oteti dojmu da je americana u suštini tužna, melankolična afera. Welsh i njen glazbeni partner, gitarist David Rawlings, na svojim glazbenim uracima kopaju tematski i glazbeno

duboko i grade zadivljujuću atmosferu koristeći uglavnom svoje glasove i akustične instrumente. Njihova glazba je izuzetno kinematična, puna slika i pejzaža koji kao da dolaze sa srebrnog platna braće Cohen, po svojoj kvaliteti rame uz rame s „country“ albumima Neila Younga. Drugi album, *Hell among the Yearlings* (1998.), koji je producirao T. Bone Burnett, oslikava tamnu sliku ruralne Amerike između dva svjetska rata. Na ovim snimkama priče o silovateljima, ovisnicima i gubitnicima isprepliću se s biblijskom ikonografijom i Božjom Riječi. Tako u pjesmi *Caleb Mayer* silovatelja ubija njegova žrtva:

*I tada osjećajući vršcima svojih prstiju
Vrat od boce nađoh
Povukoh to staklo preko njegovog vrata
Kao s finom oštricom
I osjetih njegovu krv
Kako se slijeva brza i topla
Oko mene gdje ležah*

Pjesma je krasan primjer *murder* balade u najboljoj tradiciji Johnnyja Casha i Nicka Cavea ili njihovih ranijih uzora Dicka Justicea i Johna Leeja Hookera. Snaga evangelističke vjere može se osjetiti u pjesmi *I'm not afraid to die*, teme kojoj će se Welsh često vraćati (kao u pjesmi *Rock of Ages*) i koja je čest izbor američkih country/folk/blues autora. Jedna od interesantnijih pjesama svakako je i *My Morphine*, pjesma gotovo sanjivog, hipnotičkog ritma, koja odzvanja nestvarnom atmosferom:

*Trebao si vidjeti
Mene i moju Morphine
Kada smo znali
Ići plesati u ratu
Zavrti me ravno s plesnog podija
Refren
Moja Morphine će biti
moja smrt*

Pjesme sporijeg ritma također dominiraju i na njihovom sljedećem albumu, *Time (Relevetor)* (2001.), koji je na neki način priča o američkoj povijesti i njenoj mitologiji, priča o mjestima gdje vrijeme sporo teče i gdje Abraham Lincoln, Elvis Presley i John Henry (američki folk heroj) stoje ravnopravno jedan pored drugog. Njihov novi album *The Harrow & The Harvest* (2011.) nastavlja tu tradiciju.

Od mladih grupa koje su 90-ih godina bile dio tog folk/roots revivala, zahvaljujući Denu i njegovoj glazbenoj slušaoni, naročito mi se svidjela The Be good Tanyas, ženska folk grupa iz Vancouvera. Njihovi albumi, *Chinatown* (2003.) i *Hello Love* (2006.), kolekcije su obrada tuđih pjesama i originala, također odsviranih na tradicionalnim akustičnim instrumentima. Nakon prvog slušanja postaje jasno da zvuk ovog banda počiva na harmoničnom pjevanju, naglašenom reskom zvuku banjoa i glavnom vokalu, koji se ponekad spušta gotovo do šaptanja, dajući njihovoj glazbi izuzetan osjećaj intimnosti. Klasici kao što su *House of the rising Sun* i *In my Time of dying*, te Townes Van Zandtova *Waiting around to die*, nakon što su odavno napustili svoje tvorce, na ovim snimkama ponovno zvuče svježije i uzbudljivo. Nekako kao da su im ove mlade Kanađanke udahnule neki drugi život. Istoj sceni nedvojbeno pripadaju i Old crow medicine show, sedmeročlana folk grupa iz Nashvilea, koja se odlikuje sposobnošću da svoju glazbu svira pakleno brzo i strastveno, pokazujući sav raskoš *old time* glazbe koja se nekad svirala na putujućim medicinskim showovima i plesnim dvoranama širom Sjedinjenih Država. Bilo je to vrijeme prije masovne proizvodnje glazbenog vinila, vrijeme kad je živi nastup i direktan kontakt s publikom bio jedino mjerilo kvalitete banda. Ovi glazbenici imaju nešto od starog Woodyja Guthrieja, njegovu sposobnost da na jednostavan i direktan način prokomentiraju stanje radničke klase i malog čovjeka. Fascinantan je i njihov pjevački potencijal, koji se manifestira u pjevačkim dionicama koje se ravnopravno dijele između članova banda, nešto što nije viđeno još od vremena The Banda. Na trenutke njihova me glazba podsjeća na folk album Ryja Coodera *My name is Buddy* (2007.), na čijem omotu kao da je u jednoj rečenici sažet njihov cjelokupni glazbeni koncept: *putovanje kroz prostor i vrijeme u vrijeme teškog rada, velikih gazda, propalih farmi, štrajkova, osunčanih gradića, luralica i vlakova .... jučerašnje Amerike*. Jedna od Denovih dobrih osobina je da on u svom frizeraju ne želi dominirati, svakako ne kad je riječ o glazbi. Kod njega se stvari spontano odmotavaju i on ostavlja prostor za iznenađenje. Tog jutra, dok sam sjedao na njegovu stolicu, gurnuo sam mu u ruku CD grupe Fleet Foxes, koji je on odmah stavio u svoj stereo i odrezao prvi pramen moje kose. U sljedećem trenutku njegove ruke su naglo usporile ritam da bi narednih pola sata prošla u preslušavanju ove izuzetne glazbe koja doista ima rijetku sposobnost da svoje slušaocce, gotovo instantno, teleportira u neko drugo mjesto i vrijeme. Kad pišem o Fleet Foxes, američkoj folk grupi iz Seattlea, ne mogu ne spomenuti da nakon par godina od izdavanja njihovog, sada već klasičnog istoimenog albuma (2008.), tisak širom svijeta (uključujući internet) ne prestaje s hvalospjevima. I to sve s razlogom. Predvođeni glavnim pjevačem i autorom Robinom Pecknoldom, ovaj izuzetno talentirani mladi band (članovi banda su u svojim ranim dvadesetim) zvuče potpuno originalno, gradeći svoj zvuk na tradiciji velikana američke popularne glazbe iz 60-ih, Briana Wilsona, Simona i Garfunkela te Crosbyja, Stillsa i Nasha. Sjajna tradicija harmoničnog višeglasnog pjevanja ovdje ponovno dolazi u prvi plan u svojoj raskošnosti. Njihove kompozicije su u isto vrijeme paradoksalno bezvremene koliko i odsjaj nekih davnih vremena. Nije slučajno da je Pecknold za omot albuma izabrao upra-

vo sliku Pietera Bruegela Starijeg *Netherlandish proverbs* (1559.), komentirajući da mu se sviđela zbog njenog izuzetnog vizualnog efekta. Naime, na slici se toliko toga događa da se u nju može gledati satima i pronalaziti nove detalje. Tematski slika može biti shvaćena dvojako: kao jedna velika alegorija ljudske gluposti ili gledajući zasebno svaku scenu, kao zbir pojedinačnih narodnih izreka (uglavnom apsurdnih) koje su u to vrijeme bile popularne u Europi. Sličan postupak, čini mi se, Pecknold primjenjuje i na tekstove svojih pjesama, koji su na svoj način enigmatični i otvoreni za interpretaciju. Kad su u pitanju Fleet Foxes ne mogu se oteti dojmu da njihova glazba u sebi ima nešto uzvišeno, gotovo sakralno. Po priznanju Pecknolda, glazbeni su utjecaji došli s različitih strana, posebice od britanskih folk bandova iz 60-ih, Pentanglea, Fairport Conventiona, slušanja renesansne glazbe ili pak afiniteta prema crkvenoj glazbi. Međutim, zanimljivo je primjetiti da crkvene harmonije na njihovim snimkama imaju samo ulogu metafore ili, ako hoćete, čisto glazbene referencije koja nema nikakve veze s organiziranom crkvom niti bilo kakvim drugim asocijacijama osim čiste glazbe. Kako kaže Pecknold u svom intervjuu za magazin *Mojo* (broj 189), odgovarajući na pitanje o njegovom odnosu prema spiritualnosti; njegov naglasak je uvijek na pitanje *zašto?* Nikad ne na konačno zato! On, kao i Bruegel Stariji, ne želi objašnjavati svijet oko sebe, nego ga samo prikazati onakvim kakav on je ili onakvim kakvim mu se on čini u određenom trenutku, ostavljajući nama da mi sami prosudimo ili jednostavno da od svega toga konstruiramo nešto subjektivno svoje. Ovakav pristup ga definitivno odvaja od većine gore spomenutih autora/glazbenika, koji su u svojim pjesmama prilično sigurni u svoje mjesto na ovom i na onom svijetu. Na njihovom drugom albumu, *Helpless blues* (2011.), Fleet Foxes nastavljaju eksperimentirati s glazbenom dinamikom i višeglasnim pjevanjem koje je u kombinaciji s Pecknoldovim, ovaj put, bitno osobnijim tekstovima, urodilo još jednim remek-djelom i definitivno potvrdilo da se budućnost suvremene americane nalazi u dobrim rukama. Ili kako Pecknold kaže u jednoj od svojih pjesama:

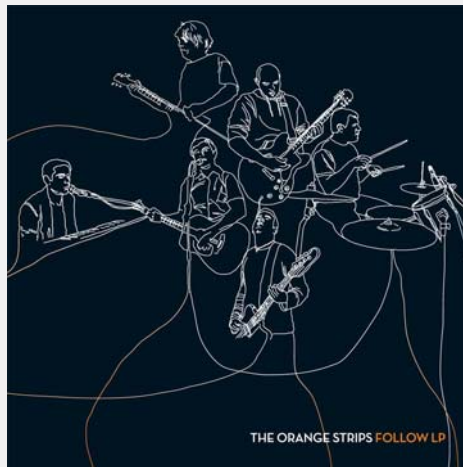
Ne znam što će to biti, javit ću ti uskoro jednog dana, vidjet ćeš.

I što reći za kraj osim da je ovo samo vrh ledenog brijega, čija je puna veličina skrivena ispod površine mora i za koju s razlogom sumnjam (znam) da je masivna, gotovo beskonačna. Na kraju, vrata su tek odškrinuta, a iza njih spava cijeli jedan novi svijet. Svijet koji čeka da bude otkriven.

Vjeran Stojanac, Ivica Mitrović Orange Strips

The Orange Strips su indie rock band iz Labina. Do sada su odsvirali preko 160 koncerata, nastupali na svim većim festivalima u regiji, od InMusica do EXIT-a, odradili dvije turneje po Velikoj Britaniji, Francuskoj, Belgiji, Austriji, Češkoj, Slovačkoj, Italiji, Mađarskoj, Sloveniji, Srbiji itd. Osvojili su 2008. Zlatnu Kooglu za najbolje nove izvođače, objavili album koji je popraćen sa sedam spotova, nastupali na nacionalnim TV i radio postajama, MTV-u, BBC-u, itd. Novi album izlazi ove godine.

Na pitanja odgovara Valdet Luboteni, vokal grupe The Orange Strips.

Na samom početku jedno pomalo rutinsko, ali u vašem slučaju zanimljivo pitanje – zašto baš ime Orange Strips? Ima li u tome nekakve dublje simbolike?

Ovo je pitanje koje nas prati od prvog dana, dio je apsolutno svakog intervjua u kojem smo ikad sudjelovali, a meni još uvijek nije jasno u čemu je tajna i prati li isto i ostale bendove, od kojih neki imaju puno maštovitije nazive. Moglo je biti bilo koje ime, imali smo listu od desetak prijedloga, a ovo je jednostavno bilo najprihvatljivije. Mislim da sam ga čak samo sanjao i tada iznio kao prijedlog koji je prihvaćen. Sjećam se nekih prijedloga kojih me danas malo i sram, a neki me još uvijek dobro nasmiju, ali su politički korektni kao epizoda South Parka, pa neću u detalje. Nekih godinu dana od osnutka benda pojavili su se White Stripesi pa je i pitanje vezano uz njih išlo u kompletu s pitanjem o nazivu benda. Ja ih osobno nisam nikada shvaćao (prezirao ih velikim dijelom, iskreno) pa mi je to bila neka vrsta kazne. Jedino nisam znao zbog čega nas se točno kažnjava.

Spomenuli ste kako ne gledate blagonaklono na svoju ranu fazu te da pravom karijerom smatrate period od 2007. naovamo. Nije li razlog tome vaš, nazovimo ga tako, međunarodni proboj, koji se zbio upravo u to vrijeme?

Nisam siguran da se sjećam te izjave u takvom obliku. Ispravnije bi bilo reći da gledamo blagonaklonije na period od 2007. dalje. Tijek naše karijere dosta je specifičan. Napravili smo tih nekoliko pjesama koristeći dvije gitare, snimili ih tada dostupnom tehnologijom i

opremom, a na prvom se probi gledali kao likovi iz Losta u prvoj epizodi. Jednostavno nismo imali pojma šta radimo. Nitko nije nikada prije bio u bendu, nismo znali šta se radi i zašto se to radi i kada se to šta se treba raditi radi. Nismo imali instrumente, nismo imali prostoriju za probe, nismo imali dovoljno članova za sve pozicije. Vodila nas je jedino želja da imamo bend i to je to što je prevagnulo. Mislim čak da su nas to neznanje i općenito nesvjesnost svega toga što ne znamo i progurali kroz taj period. Možda je to bilo i dobro. Krenuli smo od nule i u takvoj je situaciji i najmanji pomak bio veliki pomak. 2002. smo imali prvu probu, par mjeseci kasnije prvi nastup, 3 godine kasnije otišli smo na prvu turneju po Velikoj Britaniji.

2008. konačno izlazi prvi službeni dugosvirajući projekt, album nazvan Follow. Zanimljivo, to je ujedno ime jedne od vaših poznatijih skladbi, a ako se ne varam, bila je to i prva pjesma koju ste snimili za potrebe promocije?

Follow je bila prva pjesma koju smo uopće napravili pa smo mislili da je to i pravi naslov za album. Problem je bio što smo u vrijeme snimanja albuma tu stvar već bili uvelike nadišli pa je upitno je li se uopće trebala naći na albumu. Istina je da nismo imali ništa love, snimili smo album zato da ga snimimo, izdali ga i krenuli dalje. Istina je da je mogao i trebao biti puno bolji, a utjeha da ima i gorih prvih izdanja. Mislim da smo u danim uvjetima napravili maksimum, a zbog situacije s izdavačima na tom smo albumu iskovali i još jedan veliki dio priče oko benda, a to je izdavaštvo. Već smo dovoljno puta u prošlosti pričali o načinu na koji je izdavačka industrija kod nas funkcionirala, a za one koji nisu upućeni, bila je koma. Još je koma. Par je sastanaka bilo dovoljno da shvatimo da taj posao oko izdavanja možemo obaviti sami bolje od ljudi kojima je to posao. Govori li to više o njima ili nama, svejedno je. Pokrenuli smo svoj *label*, zove se OSA Media, koji iza sebe već ima nekoliko izdanja i radi s indie bendovima iz cijele regije i šire.

Tekstovi vaših pjesama su na engleskom, iako su neki domaći izdavači nudili suradnju i određene pogodnosti ukoliko bi ih „preveli“ na hrvatski. Ipak, ostali ste dosljedni vašoj izvornoj koncepciji.

Naši izdavači traže Gibonnija ili Severinu, ostali skupljaju mrvice. Hrvatska ima 4,2 milijuna ljudi, od kojih glazbu kakvu radimo mi sluša 1000, ako sluša. Odlukom da se ne prebacujemo na hrvatski, koja i nije nikad bila odluka nego dogma, možda smo izgubili par puštanja na Narodnom radiju, ali dobili šansu da ravnopravno nastupamo pred publikom u Rijeci, Londonu ili Buenos Airesu. Uostalom, ima dovoljno izvođača na hrvatskom i bez nas. Volim misliti da dosta pratim i našu i stranu scenu, ali kad gledam CMC ja tamo nemam pojma za imena 9/10 izvođača. Svi imaju spotove, neki i dobre stvari, imaju i izdavačke kuće iza sebe, neki imaju izgrađene imidže i ostalo, ali tih ljudi nema nigdje. Nema ni nas, ali kad odsviramo 4-5 veća grada u Hrvatskoj, jednako tako možemo i dalje, pa umjesto sjediti doma i čekati da nas se zaboravi dovoljno da se možemo opet pojaviti na istome mjestu, krenuti preko granice u Austriju ili Belgiju, pa biti nepoznati tamo.

Bitan dio promidžbenog materijala su glazbeni spotovi, odnosno video uraci, među kojima ima interesantnih riješenja, primjerice Suffocate in Love, Phone Cardiff, te posebno Kissed a Girl s odlično uklopljenom lego animacijom. Koliko u svojem radu polažete na vizualnu komponentu?

Video je danas sve. Video daje pjesmi skroz novu dimenziju. Bendovi su uvijek u strahu da su spotovi skupi. Istina je da jesu, ali istina je i da na pravim mjestima nisu. Kao šta ima ogroman broj mladih glazbenika koji traže svoju šansu, ima i mladih video umjetnika koji traže isto. Zašto se ne povezati? Upravo smo to napravili mi. Jednom kad krene možeš imati spot besplatno, za svaku pjesmu, pa čak i više verzija za tu istu pjesmu. Na novom albumu idemo tako daleko da će svaka pjesma odmah pri izlasku imati svoj video. Napravili smo ih sami. *Suffocate In Love* je jedan od njih.

Kada govorimo o mjestu iz kojeg dolazite, nemoguće je izbjeći specifičan položaj i značaj Labina u jednom širem kako povijesnom, tako i kulturno-umjetničkom kontekstu, a nije zanemariva niti činjenica da grad i okolica takvu percepciju duguju svojem industrijskom imageu. Možemo li stoga takve projekte promatrati u svjetlu analogije s Trbovljem kao kolijevkom i duhovnim središtem Laibacha te Neue Slowenische Kunsta?

Ne znam kakvu percepciju o Labinu imaju ljudi izvana, ali mi ovdje industriju povezuje samo s dalekom prošlošću. Moraš voljeti ovaj grad jer tu živiš, ovdje si odrastao, ovdje ti je obitelj, prijatelji i svašta. Ali objektivno, ovaj je grad trenutno perspektivan koliko i neko rudarsko mjesto u Durhamu za vrijeme Margaret Thatcher. Mi smo Billy Elliot bez mogućnosti dobivanja stipendije.

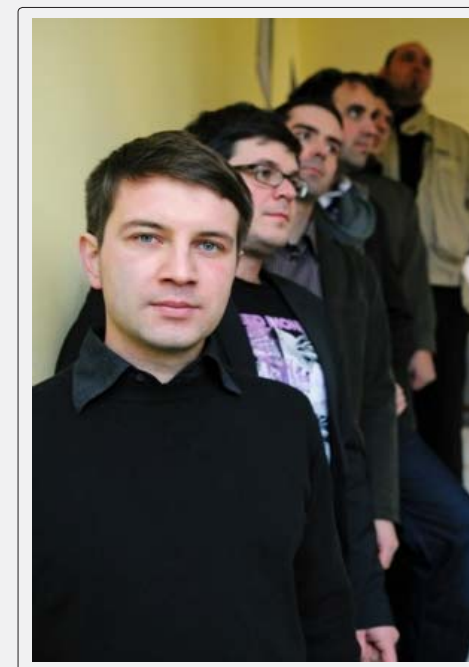
Laibach su vodili neke drugačije borbe, bilo je to drugo vrijeme. Naše borbe proizlaze samo iz naše ustrajnosti da radimo ono šta volimo.

Nijedan čovjek, pa ni glazbeni sastav nije otok. Kakve su po tom pitanju vaše veze s ostalim bendovima kako s područja Labinštine, tako i cijele Hrvatske?

Spomenuo sam prije naš label. Uvijek smo u kontaktu s ostalim bendovima. Ima ih dosta u našoj situaciji pa se dosta lako povezati. Mi smo iz Labina, ali ima ih i iz Orašja, Splita, Križevaca, Osijeka i sličnih sredina u kojima nije ništa lakše nego u našoj. Jedino je rješenje širenje. Realno, što možeš tražiti ovdje? Gdje ćeš svirati? Svaki bend ima istu situaciju. Manje je teško srediti koncert od pronalaska mjesta gdje se taj koncert može održati. Zato neki odustanu brzo, a neki će se kao i mi valjati u blatu u nadi da će izaći sunce. Tako nešto.

I za kraj, pogledajmo u ljepšu budućnost. Vaš drugi album, koji nastaje već duže vremena bi u prvoj polovici 2013. konačno trebao ugledati svjetlo dana. Ne dvojim da ste zbog toga sretni, no kakvi su ostali planovi? Što konkretno očekujete od tog albuma i hoće li promocija tog uradka opet zahvatiti bjelovjerske lokacije?

Album je trebao izaći odavno, ali da jest onda ne bi sada bili uzbuđeni zbog toga. Sreća u nesreći. Gotovo je snimanje, miksiranje je u tijeku. Što se tiče ostalih planova, davno smo prestali pričati o planovima i odlučili samo djelovati, pričati o tome poslije. Bit će svega, to mogu reći, jer hoće.

DOWNLOAD

